

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Martin Gřešák

**Vliv konceptu lidské bezpečnosti na proces
legalizace a legitimace humanitární
intervence**

Diplomová práce

Praha 2013

Autor práce: **Martin Gřešák**

Vedoucí práce: **PhDr. Vít Strítecký, M.Phil.**

Datum obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

GŘEŠÁK, Martin. *Vliv konceptu lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut politologický studií, 2013. 107 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Vít Střítecký, M.Phil.

Anotace

Diplomová práce „*Vliv konceptu lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence*“ se pokouší najít odpověď na otázku, jakou roli hrála doktrína lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence. Na úvod se práce zabývá teoretickou dimenzí problematiky humanitární intervence. Poté následuje popis jejího historického rozměru, kde je pojednáno o obecném vývoji tohoto konceptu. Široký prostor je věnován rozboru legality humanitární intervence z hlediska pramenů mezinárodní práva veřejného. Stěžejní část práce se zabývá samotným vlivem konceptu lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence. Zvláštní zřetel je tu věnován analýze jednotlivých stádií procesu přijímání normy Odpovědnost chránit v rámci Organizace spojených národů.

Annotation

This diploma thesis on the influence of human security in the process of legalisation and legitimisation of humanitarian intervention tries to find an answer to the question of how big a part the doctrine of human security played in the proces of legalisation and legitimisation of humanitarian intervention. In the introduction the thesis deals with the issue of humanitarian intervention in theory. Subsequently it elaborates on it's historical context, where the thesis describes the general development of this concept. The legality of the humanitarian intervention pursuant to the sources of public international law is analyzed to a great extent. The main part of the thesis is focused on the very influence of the concept of human security on the proces of legalisation and legitimisation of humanitarian intervention. Substantial consideration is given to the analysis of each of the phases of accepting the „Responsibility to Protect“ rule within the United Nations.

Klíčová slova

Lidská bezpečnost, humanitární intervence, legalizace, legitimace, Odpovědnost chránit, Organizace spojených národů, Libye

Keywords

Human security, humanitarian intervention, legalization, legitimization, The Responsibility to Protect, United Nations, Libya

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 16. května 2013

Martin Gřešák

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval konzultantovi mé diplomové práce PhDr. Vítu Stříteckému za vynikající pomoc, jíž se mi od něj dostalo. Dále bych chtěl vyjádřit dík členům celé mé rodiny za mnohé rady, jež mi poskytli.

Obsah

ÚVOD.....	9
1. TEORETICKÁ DIMENZE PROBLEMATIKY HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	13
1.1 POJEM HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	13
1.2 CHARAKTERISTICKÉ RYSY HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	15
2. HISTORICKÁ DIMENZE PROBLEMATIKY HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	19
2.1 TRADICE SPRAVEDLIVÉ VÁLKY	19
2.2 TRADICE NEVMĚŠOVÁNÍ DO VNITŘNÍCH ZÁLEŽITOSTÍ STÁTU ...	23
3. LEGALITA HUMANITÁRNÍ INTERVENCE DLE PRAMENŮ MEZINÁRODNÍHO PRÁVA VEŘEJNÉHO.....	26
3.1 LEGALITA HUMANITÁRNÍ INTERVENCE DLE MEZINÁRODNÍHO OBYČEJOVÉHO PRÁVA	27
3.1.1 <i>Legalita humanitární intervence dle mezinárodního obyčejového práva před přijetím Charty Organizace spojených národů</i>	<i>28</i>
3.1.2 <i>Legalita humanitární intervence dle mezinárodního obyčejového práva po přijetí Charty Organizace spojených národů.....</i>	<i>32</i>
3.2 LEGALITA HUMANITÁRNÍ INTERVENCE DLE CHARTY ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ	40
3.2.1 <i>Relevantní ustanovení Charty Organizace spojených národů z hlediska legality humanitární intervence</i>	<i>40</i>
3.2.2 <i>Argumentace klasické a realistické školy ve vztahu k legalitě humanitární intervence</i>	<i>42</i>
3.3 LEGALITA HUMANITÁRNÍ INTERVENCE DLE MEZINÁRODNÍHO SOUDNÍHO DVORA.....	47
3.4 RADA BEZPEČNOSTI A LEGALITA HUMANITÁRNÍ INTREVENCE .	50
4. LEGITIMITA HUMANITÁRNÍ INTERVENCE.....	53
5. VLIV KONCEPTU LIDSKÉ BEZPEČNOSTI NA PROCES LEGALIZACE A LEGITIMACE HUMANITÁRNÍ INTERVENCE	59

4.1	POJEM KONCEPTU LIDSKÉ BEZPEČNOSTI.....	59
4.2	HISTORIE KONCEPTU LIDSKÉ BEZPEČNOSTI	62
4.3	GLOBÁLNÍ OBČANSKÁ SPOLEČNOST A HUMAN SECURITY NETWORK.....	64
4.4	VZNIK KONCEPTU ODPOVĚDNOST CHRÁNIT JAKO NORMY MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ.....	70
4.5	PŘIJETÍ KONCEPTU ODPOVĚDNOST CHRÁNIT JAKO NORMY MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ.....	77
4.6	KONCEPT ODPOVĚDNOST CHRÁNIT V PRAXI MEZINÁRODNÍHO SPOLEČENSTVÍ – INTEREVENCE MEZINÁRODNÍCH SIL V LIBYI.....	82
	ZÁVĚR.....	86
	POUŽITÁ LITERATURA	88
	RESUMÉ.....	98
	SUMMARY	98
	PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	100

Úvod

Otázka humanitární intervence patří a vždy patřila k nejkontroverznějším a nejdiskutovanějším problémům jak na poli vědeckém, tak i ve sféře politické. Debaty na toto téma však nikdy nezůstávaly lhostejné ani širší veřejnosti. Právě ta byla totiž častokrát jejím nejvýznamnějším hybatelem.

Problematika humanitární intervence se svým rozsahem dotýká nejenom mezinárodních vztahů, bezpečnostních studií či mezinárodního práva, zasahuje i do takových disciplín, jakými jsou politická teorie, filozofie, etika či mírová studia. S tímto faktem koresponduje rovněž různorodost a četnost aktérů, jež se do diskusí týkající se humanitární intervence zapojují. Mezi ně tak patří státy, mezinárodní instituce, nevládní neziskové organizace a v neposlední řadě také jednotlivci nebo jejich uskupení a sdružení.

Koncepce a chápání humanitární intervence se v jednotlivých historických etapách měnily. Na jejich utváření mělo totiž značný vliv, jaké hodnoty, principy a ideje se v tom kterém časovém období akcentovaly.

Byla to právě změna politického klimatu, která mezinárodnímu společenství přinesla zvýšený zájem o ochranu lidských práv. Moderní komunikační technologie a především množství nově vznikajících nevládních organizací se staly nejhlasitějšími proponenty tohoto trendu, jež vyústil až v přijetí konceptu lidské bezpečnosti.

Všechny tyto procesy potom formovaly politiku a činnost jedné z nejdůležitějších mezinárodních organizací, Organizace spojených národů, která v roce 2005 na Světovém summitu přijala normu Odpovědnost chránit, jež v mnohém právě z lidskobebezpečnostních postulátů vychází.

V první kapitole se budu věnovat teoretickému rozměru humanitární intervence. Definuji v ní pojem humanitární intervence a určím podstatné rysy, které ji charakterizují. Rovněž se zde budu zabývat podmínkami, za nichž se lze k tomuto druhu intervence uchýlit.

Druhá část práce pojednává o historickém rozměru humanitární intervence. Zaměřím se v ní jak na obecný vývoj této problematiky, tak na genezi pojmu humanitární intervence. V rámci této kapitoly pak konkrétně představím dva nejvýznamnější proudy věnující se otázce použití síly, tradici spravedlivé války a tradici nevměšování do vnitřních záležitostí cizího státu. K pochopení určitých

skutečností týkajících se současného pojetí humanitární intervence je totiž zapotřebí, abych se pozastavil nad dějinami tohoto konceptu.

Jednou z nejspornějších oblastí humanitární intervence je otázka její legality, zákonnosti. Abych určil, zda a za jakých podmínek lze považovat humanitární intervenci za legální, budu se ve třetí kapitole poněkud obsáhleji věnovat hlavním pramenům mezinárodního práva veřejného. Nejprve se pomocí několika případových studií pokusím vyšetřit, zda a popřípadě do jaké míry pokročil proces krystalizace obyčejového pravidla, které by opravňovalo výkon intervence z humanitárních důvodů. Poté se soustředím na zevrubný rozbor Charty Organizace spojených národů. V rámci této kapitoly rovněž analyzuji stěžejní judikaturu Mezinárodního soudního dvora, jež se této problematice týká.

Dalším zdrojem kontroverze je záležitost legitimacy humanitární intervence. Ve čtvrté části práce se proto pokusím určit, zda a za jakých podmínek lze považovat humanitární intervenci za legitimní. Opírat se přitom budu především o nejvýznamnější přístupy, které se s tímto aspektem problematiky humanitární intervence pojí.

Poslední kapitola se zabývá vlivem doktríny lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence. Na začátku této části představím pojem lidské bezpečnosti. Potom stručně popíšu její historii. Zabývat se rovněž budu globální občanskou společností a sdružením Human Security Network. Nejširší prostor poté věnuji analýze institucionálně-právního ukotvení konceptu Odpovědnost chránit. Právně-politologickým rozbohem jednotlivých stádií procesu přijímání normy Odpovědnost chránit se pokusím určit, jaký vliv měla doktrína lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence. Na závěr této kapitoly popíšu praktické uplatnění této normy.

Napsáním této diplomové práce bych chtěl především najít odpověď na otázku, jakou roli hrála doktrína lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence. Další zkoumané otázky korespondují se snahou určit, zda lze považovat humanitární intervenci za legální dle hlavních pramenů mezinárodního práva veřejného - mezinárodního obyčejového práva, Charty Organizace spojených národů a judikatury Mezinárodního soudního dvora. Dalším mým záměrem je zjistit, zda nastal rozpor mezi legalitou a legitimitou humanitární intervence a pokud ano, jaké měl konsekvence.

S vytyčenými cíli koreluje i obsah mé práce. Ambicí této stati tak není poskytnout detailní a vyčerpávající popis všech aspektů probírané problematiky, stejně jako není jejím účelem postihnout všechny názorové proudy týkající se tohoto tématu. Má práce tedy obsahuje skutečnosti, o nichž se domnívám, že jsou pro danou problematiku a pro nalezení příslušných odpovědí nejrelevantnější.

Metodou, jakou zpracovávám téma své práce, je jedinečná případová studie. Mou ambicí je tedy co nejcelostnější a nejhlubší analýza daného případu, na kterém je každá případová studie založena. V mé diplomové práci je zkoumaným případem, tedy tzv. objektem výzkumu, vliv doktríny lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence, jenž byl završen v roce 2005 na Světovém summitu OSN přijetím normy Odpovědnost chránit. Teoreticky se zkoumání tohoto procesu opírá o východiska tzv. nového institucionalismu, přístupu, dle něhož jsou zdroje politické moci, stejně jako politika sama, v první řadě odvozovány z určitých neformálních vazeb utvářejících se jak v rámci, tak hlavně mimo rámec vládních (či mezivládních) institucí. Utváření politického rozhodování v rámci určité vládní instituce je potom výslednicí interakcí těchto neformálních skupin s institucemi formálními. Analýzou dílčích stádií procesu přijímání normy Odpovědnost chránit tedy provedu rekonstrukci výše nastíněného procesu jako celku, čímž budu schopen funkčně naplnit takto vytyčenou případovou studii.

Co se týče základních epistemologicko-metodologických východisek, má studie se opírá o interpretativní kvalitativní výzkum.

Vzhledem ke komplexnosti problematiky jsem si vědom limitů své práce. Proto se pokusím, při zohlednění celkového kontextu, analyzovat jen ty náležitosti, které jsou u jedinečné případové studie nezbytné.

Seznam literatury věnující se tomuto tématu je poměrně obsáhlý. Mnoho publikací je cizojazyčných, hlavně v anglickém jazyce. Ve své práci budu vycházet ze zdrojů literatury monografické neperiodické i periodické. Čerpat budu z naučných učebnic a statí. Ze zdrojů primárních bych především zmínil Chartu Organizace spojených národů, rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů či zprávu Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu. Důležitým zdrojem pro mě také budou sborníky článků. Z periodické literatury použiji především články z odborných časopisů. Určité informace budu získávat i z internetu, převážně z webových stránek Organizace spojených národů, Mezinárodního soudního dvora či Mezinárodní koalice pro Odpovědnost chránit.

Tato práce reflektuje stav ke dni 16. května 2013.

1. Teoretická dimenze problematiky humanitární intervence

1.1. Pojem humanitární intervence

Vymezení pojmu humanitární intervence hraje v rámci analýzy této problematiky jednu z klíčových rolí. To, jakým způsobem je humanitární intervence definována, totiž do značné míry utváří hranice, ve kterých je tento pojem později zkoumán. Autor ve své definici nejenom promítá svá hodnotová východiska, především však dává najevo, z jakého úhlu pohledu bude na celou záležitost nazírat. Tato morální, právní, politologická, vojenská či politická hlediska, jež autor v definici akcentuje, pak determinují i samotné její znění.

V rámci diskusí věnujících se definici humanitární intervence, však vyvstávají rovněž další otázky. Má být humanitární intervence omezena výlučně na ty případy, kdy k ní stát, jehož se dotýká, odmítne vydat souhlas? Má být za humanitární intervenci považována pouze akce, která vede k potrestání státu za jeho předešlé jednání, aniž by zároveň zahrnovala poskytnutí prostředků humanitární pomoci postiženému obyvatelstvu? Je humanitární intervencí jen taková intervence, které se dostalo předchozího schválení Rady bezpečnosti Organizace spojených národů¹?²

Všechny tyto skutečnosti jsou potom jedněmi z příčin, proč jediná, obecně platná definice humanitární intervence neexistuje a proč je tak snadné zpochybnit téměř každý její aspekt³.

Ačkoliv se sousloví intervence za účelem ochrany humanity či intervence v zájmu ochrany humanity objevují v anglické a francouzské odborné literatuře mnohem dříve, pojem humanitární intervence je poprvé použit v roce 1880 v publikaci Mezinárodní právo anglického právníka Williama Edwarda Halla.⁴ Tento pojem vznikl složením dvou termínů, podstatného jména intervence a adjektiva

¹ Dále také jen OSN, resp. Rada bezpečnosti OSN či Rada bezpečnosti

² Welsh, J. M.: Introduction. In: Welsh J. M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2003, str. 3

³ Někteří autoři dokonce označení humanitární intervence zcela odmítají s tím, že slovo humanitární již samo o sobě apriorně implikuje hodnotově kladné hodnocení. Navrhují, aby intervence byly nazývány podle jejich skutečného obsahu, jako například vojenská intervence či použití donucovacích prostředků za účelem zabránění zločinům proti lidskosti. (Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 20)

⁴ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 24

humanitární. Samotný pojem intervence značí úmyslné jednání státu, skupiny států či mezinárodní organizace, kterým se uplatňuje moc těchto subjektů nad vnitřními záležitostmi jiného státu či skupiny států. Výraz humanitární potom poukazuje na primární motiv, kvůli němuž je intervence vedena. Jak je však později ukázáno, otázka motivu humanitární intervence je v současnosti velmi diskutabilní záležitostí.⁵

Jednu z klasických právních definic podává Francis K. Abiew. Ten vymezuje humanitární intervenci jakožto: „...*použití ozbrojené síly jedním či více státy nebo mezinárodními orgány na území cizího státu bez jeho souhlasu za účelem odvrácení rozsáhlého lidského utrpení či mnohočetných ztrát na životech, které se děje na jeho vlastním obyvatelstvu.*“⁶ Tímto způsobem, rozvíjí svou teorii dále Abiew, lze narušit suverenitu země v případě, kdy je jednání státu v rozporu s principy humanity. Když jsou splněny všechny tyto podmínky, intervenující stát či skupina států má k takovému zásahu oprávnění, tedy právní možnost se tímto způsobem chovat.⁷

Obdobnou definici používá i Jeff L. Holzgrefe. Tento autor však humanitární intervencí rozumí nejenom použití síly jedním či více státy vůči státu, jenž závažným a rozsáhlým způsobem porušuje základní lidská práva svých obyvatel, ale rovněž pohružku použití takové síly.⁸

Jennifer M. Welsh, přední odbornice na otázky mezinárodních vztahů, se rovněž zabývá potížemi, které vyvstávají při definování humanitární intervence. Welsh tvrdí, že v současné době je jen těžko udržitelný z právních definic pojmu vyplývající požadavek absence souhlasu státu, do jehož suverenity se intervencí zasahuje. Státy se totiž často uchýlí k vydání souhlasu až po nátlaku vnějšího prostředí. Problematická je dle jejího názoru také skutečnost, že interpretace souhlasu bývá mnohdy víceznačná.⁹ Welsh tedy definuje humanitární intervenci jako: „...*zásah do vnitřních záležitostí státu, jehož účelem je zastavení masivního porušování lidských práv či odvrácení rozsáhlého lidského utrpení. Donucovací*

⁵ Coady, C. A. J.: *The Ethics of Armed Humanitarian Intervention*, Peaceworks No. 45, United States Institute of Peace, Washington, 2002, str. 10-14. In: <http://www.usip.org/files/resources/pwks45.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

⁶ Abiew, F. K.: *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*, Kluwer Law International, The Hague, 1999, str. 18

⁷ Tamtéž, str. 31

⁸ Holzgrefe, J. L.: *The Humanitarian Intervention Debate*. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 18

⁹ Welsh, J. M.: *Introduction*. In: Welsh J. M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2003, str. 3

*prostředky, jimiž je taková intervence provedena, zahrnují použití ozbrojené síly.*¹⁰ Toto pojetí humanitární intervence zahrnuje jak akci, která byla schválena Radou bezpečnosti, tak intervenci unilaterální, která je charakterizována absencí takového schválení.¹¹

Fernando Tesón, jeden z nejvýznamnějších teoretiků práva humanitární intervence, definuje pro účely svého studia její pojem jakožto: „...*pomoc poskytnutá vládou jednoho či vládami více států obyvatelům jiného státu, kterým jsou upírána základní lidská práva a kteří by z tohoto důvodu měli oprávněný nárok vzepřít se jejich vlastní utiskovatelské vládě. Takto poskytnutá přeshraniční pomoc je poskytována přiměřenými prostředky, jež zahrnují i použití ozbrojené síly.*“¹² Tesón, který v debatě o humanitární intervenci prosazuje její morální rozměr, řadí pod její pojem rovněž intervenci státu na území jiného státu vedenou za účelem ochrany obyvatel tohoto jiného státu, jejichž práva jsou vládou tohoto státu porušována. Jelikož má ochrana lidských práv univerzální povahu, není žádný důvod, aby byl zásah směřující k ochraně vlastního obyvatelstva považován za méně humanitární než intervence, jejímž účelem je ochránit obyvatelstvo státu cizího.¹³

Velmi stručné vymezení pojmu humanitární intervence nabízí Ian Brownlie. Dle britského akademika lze pod tento termín zařadit: „...*pohrůžku či použití ozbrojené síly státem, válčící stranou či mezinárodní organizací za účelem ochrany lidských práv.*“¹⁴ Pozoruhodné je, že dle Brownlieho mají právo humanitární intervenci provést nejen státy či mezinárodní organizace, jak je většinou autorů uváděno, ale také válčící strany konfliktu. Pokud jsou tedy naplněny výše uvedené podmínky, mají tito aktéři stejnou možnost intervenovat, jako suverénní státy či mezinárodní organizace.¹⁵

1.2. Charakteristické rysy humanitární intervence

I když se jednotlivé definice humanitární intervence navzájem liší, lze vysledovat určité typické znaky, jež každá tato intervence obsahuje. Obecně tak platí,

¹⁰ Cit. Welsh, J. M.: Introduction. In: Welsh J. M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2003, str. 3

¹¹ Tamtéž, str. 3

¹² Cit. Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, str. 5

¹³ Tamtéž, str. 5-6

¹⁴ Cit. Brownlie, I.: “Humanitarian Intervention“. In: Moore, J. (ed.): *Law and Civil War in the Modern World*, John Hopkins University Press, Baltimore, 1974, str. 217

¹⁵ Tamtéž, str. 217

že za humanitární intervenci nemůže být prohlášen žádný zásah nebo jiná ozbrojená či neozbrojená přeshraniční akce, jež postrádá rysy, které humanitární intervenci charakterizují. Problematickým se zde však ukazuje skutečnost, že pro každého z autorů zabývajících se humanitární intervencí mají tyto charakteristické znaky jiný obsah.

První typický rys se týká statutu stran, které se humanitární intervence účastní. Většina autorů se shoduje, že aktér provádějící intervenci je ve vztahu ke konfliktu, který je její příčinou, třetí stranou. Z toho plyne, že intervenující stát, jenž je nejčastějším subjektem humanitární intervence, vystupuje na ochranu obyvatel jiného státu, nikoliv na ochranu občanů svých.¹⁶ Někteří autoři, jako například výše zmíněný Fernando Tesón, však pojmem humanitární intervence rozumí rovněž intervenci, jenž stát vede na území státu jiného za účelem ochrany vlastních obyvatel. Pro další je potom humanitární intervence akcí, kterou stát podniká výlučně k ochraně svého obyvatelstva, které se nachází na území státu cizího.¹⁷ Pokud jde o samotného intervenenta, jsou definice častokrát velmi mnohoznačné a neurčité. Autoři přesnou povahu takového aktéra častokrát vůbec nekonkretizují, neprecizují. Místo toho uvádí jen široký seznam potenciálních interventů, kterými zpravidla bývá stát, skupina států či mezinárodní organizace.¹⁸ Určitou výjimku představuje definice Iana Brownlieho, který mezi intervenující subjekty podřazuje také válčící strany konfliktu.¹⁹

Humanitární intervence bývá zpravidla vymezena jako zásah vedený proti cizímu státu bez jeho souhlasu. Definice reflektují obecnou praxi, kdy intervence směřuje proti vůli státu, na jehož území k ní dochází. Pomoc mezinárodního společenství s překonáním krize na území státu, který o ni požádal, tak ex definitione humanitární intervencí není.²⁰ Proti požadavku absence souhlasu státu se staví Jennifer Welsh. Dle jejího názoru je tento požadavek v praxi jen stěží udržitelný,

¹⁶ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 12

¹⁷ Baxter, R. In: Lillich, R. B. (ed.): *Humanitarian Intervention and the United Nations*, University Press of Virginia, Charlottesville, 1973, str. 53

¹⁸ Pattison, J.: *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?* Oxford University Press, Oxford, 2010, str. 27

¹⁹ Brownlie, I.: "Humanitarian Intervention". In: Moore, J. (ed.): *Law and Civil War in the Modern World*, John Hopkins University Press, Baltimore, 1974, str. 217

²⁰ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 18

zvláště když byl stát, který souhlas vydal, k takovému jednání donucen²¹ či připouští-li takový souhlas mnohoznačný výklad.²²

Další charakteristický rys se vztahuje k prostředkům, kterými je humanitární intervence provedena. Většina definic uvádí intervenci vedenou za použití ozbrojené síly. To koresponduje s výše uvedenou otázkou souhlasu. Logickým důsledkem absence konsenzu státu, na jehož území k humanitární intervenci dochází, je použití ozbrojené síly jako prostředku, kterým je intervence vykonána. Řada autorů však s takovým pojetím nesouhlasí.²³ Fernando Tesón zdůrazňuje, že každá intervence musí být vedena přiměřenými prostředky, které mohou zahrnovat i použití ozbrojené síly. Z jeho definice tedy plyne, že intervence, při které nebylo použito ozbrojené síly, nese veškeré atributy intervence humanitární a má být i takto kvalifikována. Obdobný názor zastává David Scheffer, jenž tvrdí, že humanitární intervence je rovněž intervence, při které je použito mírových prostředků.²⁴

Poslední znak se týká motivů, kterými je intervence vedena. Velmi spornou se v současnosti jeví otázka, zda musí být intervence vedena humanitárními důvody, aby ji bylo možno klasifikovat jako humanitární. Pro většinu autorů jsou právě humanitární motivy nezbytnou podmínkou pro to, aby mohla být humanitární intervence uskutečněna. Definice tak často uvádějí, že účelem intervence je odvrácení lidského utrpení či rozsáhlých ztrát na životech. Někteří autoři k tomu dodávají, že subjekt při intervenci nesmí sledovat žádný jiný zájem kromě humanitárního. Tento požadavek, zpochybňující legalitu a legitimitu mnohých intervencí, se ukazuje velmi diskutabilní.²⁵ Jak podotýká Thomas Weiss, motivů, jež stojí za každou intervencí, je několik. Navíc se vzájemně prolínají. Je tedy nemožné oddělit ty humanitární od těch, které humanitární nejsou. Tato skutečnost, dodává Weiss, však nemůže sama od sebe zpochybnit koncepci humanitární intervence.²⁶ Ještě dále zachází Nicholas Wheeler, pro kterého jsou motivy intervence podružným,

²¹ Jako příklad takového donucení autorka uvádí tlak mezinárodního společenství. (Welsh, J. M.: Introduction. In: Welsh J. M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2003, str. 3)

²² Welsh, J. M.: Introduction. In: Welsh J. M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2003, str. 3

²³ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 18

²⁴ Scheffer, D. J.: Towards a Modern Doctrine of Humanitarian Intervention. In: *University of Toledo Law Review*, č. 23/1992, str. 266

²⁵ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 19

²⁶ Weiss, T. G.: *Humanitarian Intervention: Ideas in Action*, Polity Press, Cambridge, 2007, str. 7

nevýznamným faktorem. Dle něho je určující pouze výsledek, ke kterému intervence vedla.²⁷ Tento pohled, byť si získal určité příznivce, představuje značně radikální a minoritní stanovisko. Ve většině definic tak odkaz na humanitární motivy intervence nalezneme.²⁸

²⁷ Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 38

²⁸ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 19

2. Historická dimenze problematiky humanitární intervence

2.1. Tradice spravedlivé války

Základní dilemata humanitární intervence, jak lze vysledovat i z jejich definic, se dotýkají otázky použití síly. To je důvodem, proč značná část autorů hledá kořeny konceptu humanitární intervence v teorii spravedlivé války, latinsky *bellum justum*, jenž o oprávněném a spravedlivém použití síly pojednává. Důležité je rovněž poznamenat, že válka jako prostředek řešení konfliktů mezi státy nebyla až do 20. století mezinárodním právem proskribována. Až do této doby tak distinkce mezi jednotlivými stupni použití ozbrojené síly nebyly rozlišovány. Jinými slovy buď panoval mír, nebo válečný stav. Termín intervence značící určitý druh použití ozbrojené síly se objevuje až v 19. století. Její vymezení je zprvu značně nepřesné a mnohdy téměř splývá s definicí války.²⁹

Teorie spravedlivé války má více než 2 000 letou tradici počínající u myslitelů starověkého Řecka a Říma. Nejvíce však byla ovlivněna evropským středověkým křesťanským myšlením. Jedním z jeho nejvýznamnějších představitelů byl Augustin z Hippo, který v mnohém čerpal od řeckého filozofa, spisovatele a politika Marca Tullia Cicera. Se svými myšlenkami přichází svatý Augustin na přelomu 4. a 5. století, v době, kdy se křesťanství stává oficiálním náboženstvím Římské říše. Tradiční důraz Římské říše na armádu a silový způsob řešení konfliktů v mezinárodních vztazích se však v této době dostává do rozporu s pacifistickým křesťanským učením o úplném zákazu použití síly. Svatý Augustin tvrdí, že užití síly, jakkoliv nadále nežádoucí a zavrženíhodné, je legitimní. Pacifismus, hájený církví po několik staletí, dle jeho názoru není součástí božího zákona a ideu věčného míru je třeba považovat za neuskutečnitelnou. Použití síly je ospravedlnitelné tehdy, pokud k ní dojde z legitimní příčiny a na příkaz legitimní autority. V Augustinově schématu hraje legitimní autorita, panovník, klíčovou úlohu. Její rolí je pečovat o mír a kde se ho nedostává, opětovně nastolit spravedlivý stav, byť by to předpokládalo použití prostředků ozbrojené síly.³⁰

²⁹ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 8

³⁰ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 25-27

Dalším významným teoretikem spravedlivé války je Tomáš Akvinský. Vycházejí z učení svatého Augustina, Tomáš Akvinský poskytuje ucelenou, klasickou formulaci doktríny spravedlivé války. Dle tohoto scholastického filozofa může válka být spravedlivá, dojde-li k současnému splnění tří podmínek. Tou první je, že válka musí být vedena legitimní autoritou, kterou je v tehdejší době myšlen panovník jakožto hlava státu. Ta má výlučnou pravomoc, ale zároveň také povinnost, ochraňovat svůj lid proti vnějším nepřátelům. Druhá podmínka se týká spravedlivé příčiny, kvůli které je válka vedena. Napadený stát tak má právo potrestat nepřítele za škodu, jež mu byla jeho útokem způsobena. Třetí podmínkou je, aby válka směřovala ke spravedlivému účelu. Tím má svatý Tomáš Akvinský na mysli buď dosažení dobra, nebo zabránění zlu. Tato podmínka tak vylučuje použití síly z důvodu pomsty, nenávisti či jen proto, že jeden stát je silnější než druhý.³¹

Na myšlenky svatého Augustina a Tomáše Akvinského navázal španělský renesanční filosof a právník Francisco de Vitoria. Ten vykládá otázku spravedlivé války pomocí moderního pojetí přirozeného práva, práva národů a práva pozitivního. De Vitoria se domnívá, že obě strany konfliktu mohou být přesvědčeny, že vedou spravedlivou válku. Jeho pojetí spravedlivé války je tak inherentně subjektivní. I z tohoto důvodu by potom měl panovník rozhodnutí vstoupit do války konzultovat s povolnými osobami. Do tohoto procesu by však měli být zapojeni i ti, dodává de Vitoria, kteří s rozhodnutím použít ozbrojené síly nesouhlasí. De Vitoria tvořil své práce v době, kdy Španělsko začínalo pronikat na americký kontinent. De Vitoriaův rozbor použití síly španělskými kolonizátory se zde dotknul otázek, které rezonují i v současné debatě o humanitární intervenci. De Vitoria v této souvislosti například tvrdí, že kanibalismus praktikovaný v zemích Jižní Ameriky je natolik v rozporu s normami přirozeného práva, že cizí vojsko je oprávněno v této oblasti intervenovat, aby takové praxi zamezilo.³²

Nejvýznamnější postavou, jež přinesla komplexní a ucelený pohled na problematiku spravedlivé války, je Hugo Grotius. Jeho práce *Právo války a míru*³³ má mimořádný význam při formování doktríny humanitární intervence. Grotius odsoudil války vedené z náboženských důvodů jako nespravedlivé. Tato myšlenka, později reflektována ve Vestfálských smlouvách, fakticky přinesla Evropě konec

³¹ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 28-29

³² Tamtéž, str. 29-30

³³ De jure belli ac pacis

intervencí z čistě náboženských důvodů. Dle Grotia má suverén právo použít ozbrojené síly nejen proti těm, kteří mu způsobili škodu, ale také proti těm, jež ve vztahu k jakémukoliv jedinci hrubě porušili normy přirozeného práva či práva národů³⁴. Grotius, na rozdíl od středověkých scholastiků, vnímal přirozené právo jako sekulární, světskou entitu. Právo státu na použití síly náleží do souboru přirozených práv, kterým se těší každý jednotlivec. Dle Grotia poskytuje přirozené právo každé osobě nejenom oprávnění uplatňovat svá práva a svobody, ale umožňuje rovněž prosazovat práva ostatních. Tato myšlenka je dále rozvíjena, když se Grotius zabývá oprávněností války vedené v zájmu utiskovaného obyvatelstva cizího státu. Grotius se domnívá, že taková intervence je spíše právem státu než jeho morální povinností. I přesto, že Grotius označuje intervenci právem, uvádí pouze dvě okolnosti, za nichž není suverén povinen ve prospěch utlačovaných zasáhnout. Za prvé tomu tak není v situaci, kdy by intervence vystavila jeho životní zájmy zjevnému ohrožení. Za druhé nemůže k intervenci dojít, když nedošlo k porušení práv obyvatel cizího státu. Dle Grotia je stěžejní představitelné, že by utlačovaní vystoupili proti takovému jednání na odpor. V takovém případě se má prosazení jejich práv ujmout cizí suverén, a to intervencí vedené v jejich zájmu. Grotius tak de facto přisuzuje právo na použití síly jinému suverénovi.³⁵

Skepticky se k působení přirozeného práva a morálky na jednání a chování států vyjadřoval německý filozof Immanuel Kant. Ten tvrdil, že suverénní státy tlaku vnějšího prostředí nepodléhají. Kant tak usiloval o to, aby byly normativy chování začleněny do právně závazných mezinárodních smluv uzavíraných jednotlivými státy. Teoretici spravedlivé války svou pozornost vždy upírali k oběma kategoriím spravedlivé války, první týkající se práva na válku, válku vyhlásit a válku vést, latinsky *jus ad bellum*, a druhou související s pravidly vedení války, latinsky *jus in bello*. Tato praxe se však změnila Francouzskou revolucí, kdy Georg W. F. Hegel, Friedrich Meinecke či Carl von Clausewitz výlučně rozpracovali problematiku principů vedení války s tím, že otázka autority oprávněné válku vést je irelevantní.

³⁴ Tím má Grotius na mysli kupříkladu pirátství. (Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 12)

³⁵ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 9-15

Dle jejich mínění totiž toto právo náleží každému státu, a to naprosto nezpochybitelně a bezpodmínečně.³⁶

Jedním z nejvýznamnějších autorů současnosti zabývajících se teorií spravedlivé války je americký politický filosof Michael Walzer. Walzer ve své práci vychází z tradičních děl svých předchůdců a promítá v ní dramatické změny, které přineslo 20. století. A právě reflexe zvýšeného zájmu o ochranu lidských práv ho dovedla ke studiu humanitární intervence jako jednoho z důvodů pro vyhlášení a vedení války, tedy pro aktivizaci *jus ad bellum*. Walzer, který se obává zneužití humanitární intervence, podává výčet podmínek, za nichž je rozhodnutí takto intervenovat oprávněné. Za prvé porušování lidských práv musí dosáhnout takové úrovně, že způsobí šok mravnímu svědomí lidstva. Za druhé taková intervence musí mít přiměřenou naději na úspěch. Dle Walzera má potom každý stát právo se alespoň pokusit takové násilnosti zastavit.³⁷

20. století přineslo teorii spravedlivé války rozšíření o další kategorii, kategorii týkající se pravidel ukončení válečného stavu, latinsky *jus post bellum*. Doktrína tak v současnosti dospěla do následující podoby: oprávnění na válku vzniká, je-li vyhlášena a vedena ze spravedlivé příčiny, ke spravedlivému účelu, převažuje-li předpokládaný prospěch nad škodami, které jsou způsobeny použitím síly, představuje-li vyhlášení války poslední možnost po vyčerpání všech mírových prostředků, existuje-li vysoká pravděpodobnost úspěchu takové akce, je-li autorizována legitimní autoritou a je-li řádným způsobem vyhlášena. Kritéria správného vedení války jsou vystihnuta principem diskriminace, kdy použití síly musí být namířeno výlučně proti agresorovi a nikdy proti civilistům, dále principem proporcionality, kdy použití síly musí být úměrné agresí, proti které směřuje a nakonec principem zákonného jednání, kdy ozbrojená akce musí být vedena v souladu s platným národním i mezinárodním právem. Přejít od války k mírovému stavu vyžaduje, aby mírová smlouva byla spravedlivá a opodstatněná, aby rozlišovala mezi politickým vedením, armádním velením a civilním obyvatelstvem a aby pojmenovala bezprávi, jež bylo příčinou vyhlášení války. Dále je nezbytné, aby agresori na obou stranách konfliktu byli řádně potrestáni a aby

³⁶ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 31-32

³⁷ Walzer, M.: *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 4. vydání, Basic Books, New York, 2006, str. 101-108

obětí války bylo poskytnuto spravedlivé odškodnění.³⁸ 2. světová válka znamenala opětovný růst zájmu o myšlenky spravedlivé války. Mnozí poukazovali zejména na ostrý kontrast principů *jus in bello* s tím, jakým byl tento válečný konflikt ve skutečnosti veden. Oživení zájmu o tuto teorii potom pokračovalo na pozadí podstatných společenských změn, jež nastaly s koncem studené války. Tyto změny, jako například zvýšený důraz na ochranu lidských práv, víra v existenci univerzálních morálních hodnot či obecný odpor k válce jako prostředku řešení konfliktů, potom ovlivnily i tradiční pojetí spravedlivé války. Kupříkladu Nicholas Wheeler, jeden z nejvýznamnějších současných teoretiků mezinárodních vztahů, vychází ve své práci týkající se legitimacy intervence z kritérií navržených teoretiky spravedlivé války. Další odborník na otázky humanitární intervence, Thomas Weiss, potom tvrdí, že Mezinárodní komise pro intervence a státní suverenitu použila ve svém konceptu Odpovědnost chránit modifikovaných pravidel doktríny spravedlivé války. Odkazem na principy spravedlivé války rovněž ospravedlňoval tehdejší britský ministerský předseda Tony Blair intervenci jednotek Severoatlantické aliance v Kosovu v roce 1997.³⁹

2.2. Tradice nevměšování do vnitřních záležitostí státu

Protikladným trendem vůči teorii spravedlivé války je tradice neintervence hájící principy svrchovanosti a nevměšování do vnitřních záležitostí cizího státu. Východiska této tradice se opírají o dva základní argumentační okruhy, filozofický a utilitární. Z filozofického hlediska, jak tvrdí proponenti teorie nevměšování, má každý stát práva, která ho principiálně chrání před jakoukoliv formou vnější intervence. Stát je tu nazírán jako svrchovaný a suverénní subjekt mezinárodních vztahů, jenž je řízen svou vládou. Zásah do této suverenity potom představuje jednání, které je nejenom protiprávní, ale také nemorální. Utilitární argumentace akcentující hodnoty lidského štěstí, blaha a obecného užitku je postavena na premise, že z žádné formy použití ozbrojené síly nemůže pro člověka vzejít nic dobrého či prospěšného. Z tohoto důvodu by tak měla být jakákoliv forma vnější intervence zapovězena.⁴⁰

³⁸ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 22-25

³⁹ Tamtéž, str. 32-34

⁴⁰ Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, str. 23-25

Tradice neintervence do vnitřních záležitostí státu vychází z myšlenek právního pozitivismu, jehož jedním z nejvýznamnějších představitelů byl Thomas Hobbes. Tento anglický filozof, který se vymezuje proti myšlenkám scholasticismu, uděluje ve své teorii státu výsadní postavení absolutnímu suverénu, jež se nemusí zodpovídat za své jednání nikomu ani na území svého státu ani na mezinárodním poli. Suverenita a svrchovanost národního státu se v jeho pojetí stávají stěžejními a nedotknutelnými prvky systému mezinárodních vztahů.⁴¹

Na Hobbesovo učení v mnohém navazuje Emmerich de Vattel. Ten tvrdí, že povinnosti státu vůči svým občanům jsou čistě jeho záležitostí. Žádný subjekt nemá právo do vnitřních záležitostí takového státu zasahovat, ledaže by byl státem o pomoc požádán. De Vattel tak kritizuje Grotiovu myšlenku, že suverén má právo použít ozbrojené síly proti těm, kteří hrubým způsobem porušili normy přirozeného práva. I Vattel však přiznává utlačovaným právo vzbouřit se proti tyranii a, je-li utlačovanými požádán, právo cizího státu takto postiženým pomoci. Právo cizího státu na intervenci se však zásadně liší od práva intervenovat, jak jej vykládá Hugo Grotius. Oproti Grotiovu pojetí, kde se prosazení práva obyvatelstva na odpor má ujmout suverén cizí, Vattel tvrdí, že uplatnění takového práva nezávisí na cizím subjektu. Mělo by to být naopak utlačované obyvatelstvo, které iniciuje revoltu, aby bylo dostatečně dáno najevo, že politické vazby mezi obyvatelstvem na jedné straně a suverénem na straně druhé byly přetřhány. Neexistuje-li žádný spor mezi občany a jejich suverénem, je dle tohoto švýcarského filozofa naprosto vyloučena jakákoliv forma vnější intervence do vnitřních záležitostí státu. Co se týče případu, kdy v určitém státu probíhá revolta obyvatel proti jeho vládci, de Vattel dochází k názoru, že jakýkoliv cizí stát může podpořit či poskytnout pomoc těm, kteří brání svá práva a svobody. Je potom na úvaze interventa, jaká ze dvou stran konfliktu je v právu a které se tak rozhodne pomoci. Podmínkou pro takovou akci však je, zdůrazňuje dále de Vattel, aby ve státě již probíhala revoluce, jež zřetelně rozdělí obě zneprátelené strany.⁴²

Klasická argumentační východiska tradice neintervence do vnitřních záležitostí cizího státu podává Hegelova teorie mravního státu. Ta spočívá na premise, že stát je skutečnost mravní ideje, mravní duch, jenž má schopnost vědět

⁴¹ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 16-17

⁴² Tamtéž, str. 16-19

a myslet. Národní stát je absolutně racionální entitou, která je způsobilá činit morální volby. Prostřednictvím státu potom jeho občané realizují svoji svobodu. Stejně jako jedinci ve společnosti má i stát právo na autonomii a svobodu. Jestliže tedy považujeme za smysluplnou morální povinnost nezasahovat do svobody jednotlivce sledujícího své cíle, musíme rovněž za správnou pokládat morální povinnost nezasahovat do vnitřních záležitostí státu prosazujícího svůj účel prostřednictvím postupně se rozvíjejícího procesu sebeurčení. Právo státu činit morální volby má tak požívat stejného respektu jako právo jednotlivce k takovému jednání. Zahraniční intervence tak představuje porušení tohoto práva na autonomii, byť by byla vedena pro dobré účely. Intervenovat a realizovat právo na sebeobranu tak lze pouze v situaci, kdy by výkon takových práv zasahoval do práv ostatních.⁴³

Princip nevměšování do vnitřních záležitostí státu byl v klasické podobě vtělen do jakobínské ústavy z roku 1793, kde stojí, že francouzský lid nebude zasahovat do vnitřních záležitostí vlád cizích národů, stejně jako tyto národy nemají právo se vměšovat do vnitřních záležitostí francouzské republiky. Je ironií, že je to zrovna tato země, ze které o několik roků později vyráží do svých výbojných válek císař Napoleon Bonaparte. Byly to právě napoleónské války, které na počátku 19. století vedly britskou, rakouskou, pruskou a ruskou monarchii k utvoření tzv. Quadruple Alliance hájící existující pořádek stabilní monarchické Evropy politikou intervencí a zásahů do vnitřních záležitostí ostatních evropských států.⁴⁴

⁴³ Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, str. 55-61

⁴⁴ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 22-23

3. Legalita humanitární intervence dle pramenů mezinárodního práva veřejného

Humanitární intervence jako zásah cizího subjektu do vnitřních záležitostí jiného státu spadá svým charakterem do oblasti mezinárodního práva veřejného⁴⁵. Toto právní odvětví se vyznačuje značnou odlišností od vnitrostátních právních norem. Absence zákonodárce tvořícího platné právní normy, neexistence moci výkonné a naprosto rozdílná struktura a funkce mezinárodního soudnictví jsou hlavními rozdíly v porovnání s fungováním systému práva vnitrostátního.⁴⁶

Prameny mezinárodního práva jsou definovány jako formy, ve kterých jsou obsaženy právní normy tohoto právního odvětví. Článek 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora, který je integrální součástí Charty Organizace spojených národů⁴⁷, je považován za autoritativní a kompletní výčet pramenů mezinárodního práva. Nauka tento výčet člení na prameny základní, k nimž náleží mezinárodní smlouvy a mezinárodní obyčeje a prameny pomocné, jimiž jsou soudní rozhodnutí, obecné zásady právní uznávané civilizovanými národy a učení nejkvalifikovanějších znalců mezinárodního práva.⁴⁸

Obecné zásady právní mají sloužit k zacelování mezer, které vznikají při aplikaci mezinárodních smluv a mezinárodních obyčejů. Jejich faktická úloha a vliv je však sporná, mnozí autoři je považují za vedlejší a podřadné. Obdobná role je přisuzována rovněž doktríně, tedy učení nejkvalifikovanějších znalců mezinárodního práva. I když je soudní rozhodnutí ve vztahu k pramenům základním rovněž zdrojem podpůrným, význam judikatury Mezinárodního soudního dvora je v systému mezinárodního práva zásadní. V otázce vztahu mezinárodního práva a mezinárodního obyčeje je zapotřebí použít obecných právních principů stanovujících prioritu právních norem. První z těchto tzv. kolizních pravidel říká, že později účinná právní norma má přednost před dřívějším právním předpisem, latinsky *lex posterior derogat priori*. Jestliže tedy vznikne mezinárodní smlouva, jenž má nahradit či kodifikovat dosavadní normy mezinárodního obyčeje, je to právě

⁴⁵ Dále také jen mezinárodní právo

⁴⁶ Shaw, M. N.: *International Law*, 6. vydání, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, str. 3 a 70

⁴⁷ Dále také jen Charta OSN či Charta

⁴⁸ Statut Mezinárodního soudního dvora, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

nově vzniklá mezinárodní smlouva, která má ve vztahu k takovému obyčeji prioritu. Rovněž se však může stát, že nově vzniklé obyčejové pravidlo nahradí dříve účinnou mezinárodní smlouvu. Existují nicméně i případy, kdy se stejná právní norma objeví jak v mezinárodní smlouvě, tak v mezinárodním obyčeji, aniž by bylo možno určit, která z těchto právních norem je dříve účinná. V takovém případě je potřeba aplikovat další kolizní pravidlo stanovující, že zvláštní úprava má přednost před normou obecnější, latinsky *lex specialis derogat generali*. Z toho potom plyne, že speciálnější, konkrétnější úprava v mezinárodní smlouvě bude mít v hierarchii právních norem přednost před úpravou obecnější, subsidiární.⁴⁹

3.1. Legalita humanitární intervence dle mezinárodního obyčejového práva

Mezinárodní obyčej je definován jako praxe států obecně uznávaná za právo. Mezinárodní obyčej je tvořen dvěma částmi, prvkem materiálním, objektivním a prvkem subjektivním, psychologickým. Objektivním prvkem, tzv. *usus longaveus*, se rozumí určitou dobu trvající a opakující se praxe dodržovaná státy, které se chovají v souladu s obsahem normy obyčejového práva. Přesná délka takovéto doby stanovena není, bude vždy záležet na okolnostech a povaze konkrétního případu. Subjektivní složkou, tzv. *opinio juris*, je přesvědčení států o právní závaznosti normy chování, která je obsažena v dané praxi.⁵⁰

Den 26. června 1945, kdy došlo k přijetí Charty OSN, znamená jeden z mezníků pro sféru mezinárodních vztahů, jakož i pro oblast mezinárodního práva. Jednu z nejdůležitějších norem v tomto smyslu představuje článek 2(4) Charty zakazující státům používat hrozby či užití síly proti územní celistvosti či politické nezávislosti kteréhokoliv jiného státu. Toto pravidlo mělo a stále má zásadní konsekvence i pro vývoj mezinárodního práva obyčejového. Z tohoto důvodu je nutno analýzu praxe týkající se humanitární intervence rozdělit do dvou období, a to období před přijetím Charty zahrnující konkrétně 19. století a první polovinu 20. století, která jsou považovaná za dobu počátku krystalizace daného obyčejového pravidla, a období po přijetí tohoto ustavujícího dokumentu Organizace spojených národů.

⁴⁹ Shaw, M. N.: *International Law*, 6. vydání, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, str. 69-71 a 123-124

⁵⁰ Tamtéž, str. 72-89

3.1.1. Legalita humanitární intervence dle mezinárodního obyčejového práva před přijetím Charty Organizace spojených národů

Během celého 19. století a na počátku 20. století vedly evropské státy hned několik ozbrojených i neozbrojených intervencí namířených proti územní suverenitě a územní celistvosti jiného státu. Ve většině případů, nutno však zdůraznit, že ne ve všech případech, se tyto intervenci odvolávali na skutečnost, že takového zásahu je použito z humanitárních důvodů, tedy k ochraně těžce postiženého obyvatelstva cizího státu. Otázka skutečných motivů, jež vedou státy k takovýmto akcím, je v této souvislosti klíčová. Pouze humanitární důvody jako skutečný motivy pro provedení intervence totiž mohou ustavit obyčejové právo na humanitární intervenci.⁵¹ K tomu je však zapotřebí podotknout, že téměř žádná humanitární intervence není motivována čistě a výlučně zájmem o ochranu lidských práv. Poznat všechny důvody, jež za ní stojí, je totiž častokrát nemožné. Z toho důvodu někteří autoři uvádějí, že vznik obyčejového práva nemusí být veden pouze a jedině důvody humanitárními.⁵²

Vůbec poprvé, kdy bylo použito doktríny humanitární intervence k ospravedlnění použití ozbrojené síly, je rok 1827, kdy došlo ke společné intervenci vojsk Velké Británie, Francie a Ruska v Řecku, které bylo v tomto období pod nadvládou Osmanské říše.⁵³ Rozsáhlé masakry turecké armády na řeckém pravoslavném obyvatelstvu doprovázené rovněž zotročováním a prodejem žen byly odpovědí na vyhlášení řecké nezávislosti v roce 1821. V reakci na tyto události podepsaly v roce 1827 zmíněné evropské mocnosti tzv. Londýnskou smlouvu, ve které adresovali Osmanské říši požadavek okamžitého ukončení násilností a udělení autonomie Řecku. Smlouva rovněž obsahovala ustanovení týkající se ospravedlnění případné intervence vůči Osmanské říši. Velmoci prohlásily, že případný zásah, jehož primárním cílem je zabránit šíření dalšího krveprolití a mnohočetným ztrátám na životech, bude veden všemi prostředky, kterých si bude situace žádat. Za konečný účel intervence bylo potom deklarováno opětovné nastolení míru v duchu ochrany

⁵¹ Barry, M. B.: Unilateral Humanitarian Intervention: Legalizing the Use of Force to Prevent Human Atrocities. In: *Fordham International Law Journal*, č. 1/1992, str. 131

⁵² Eisner, D.: Humanitarian Intervention in the Post-Cold War Era. In: *Boston University International Law Journal*, č. 11/1993, str. 195 a 202

⁵³ Tamtéž, str. 128-129

principů lidství a humanity.⁵⁴ Odmítnutí požadavků vedlo k námořní bitvě u Navarina, kde byla turecko-egyptská armáda poražena spojeným francouzským, britským a ruským námořnictvem. Ačkoliv se evropské mocnosti dovolávaly principů humanity a odvrácení rozsáhlého vyvražďování obyvatelstva, explicitně tyto argumenty pro samotnou legalizaci intervence nepoužily. Deklarace tak spíše sloužila jako prostředek k legitimizaci zásahu. Existují rovněž pochybnosti, zda humanitární důvody byly hlavním motivem intervence. Mnozí autoři totiž uvádějí především geopolitiku a náboženství jakožto rozhodující faktory pro použití ozbrojené síly vůči Otomanské říši.⁵⁵ Precedentní povaha tohoto případu tak spočívá především v tom, že zde poprvé byl zásah do suverenity cizího státu ospravedlněn humanitárními důvody. Důležitým se zde však jeví i fakt multilaterálnosti této akce a intenzivní zájem evropské veřejnosti na vyřešení celého konfliktu.

V červnu a červenci roku 1860 byly zabity tisíce maronitských křesťanů v Libanonu a Damašku při masakrech provedených arabskými Drúzy a později i tureckou armádou. Území nynějšího Libanonu bylo v té době součástí Sýrie, jež byla pod nadvládou Osmanské říše. Tyto události vzbudily značný zájem především francouzského tisku, který byl pobouřen krutostí konfliktu. Politické řešení nastalé situace na sebe nedalo dlouho čekat. Velvyslanci Rakouska, Francie, Velké Británie, Pruska a Ruska se sešli v Paříži se svým tureckým protějškem a podepsali dohodu umožňující vyslání francouzského kontingentu do postižené oblasti. Velmoci deklarovaly, že primárním účelem této akce je pomoc tureckému sultánovi se zastavením krveprolití a co nejrychlejším nastolením míru a pořádku. Dohoda rovněž zdůrazňovala vyloučení jakýchkoliv politických či vojenských ambicí tohoto zásahu. Téměř ročnímu působení francouzských jednotek v regionu se dostalo velkého mezinárodního uznání za způsob, jakým byla tato humanitární mise provedena.⁵⁶ Rovněž hodnocení tohoto případu však rozdělují pochybnosti ohledně motivů, které vedly k provedení intervence. I když se i v tomto případě někteří autoři kloní k názoru, že náboženské důvody, tedy ochrana křesťanů, hrály rozhodující úlohu,

⁵⁴ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 28-32

⁵⁵ Finnemore, M.: *Constructing Norms of Humanitarian Intervention*. In: Katzenstein, P. J. (ed.): *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York, 1996, str. 157-159

⁵⁶ Tamtéž, str. 159

obecně se uznává, že motivy této intervence byly převážně humanitární.⁵⁷ Francouzský zásah na ochranu maronitských křesťanů je tak některými autory považován za precedent legalizující humanitární intervenci.⁵⁸

Jedním z nejkontroverznějších případů vměšování do záležitostí cizího státu je intervence Spojených států amerických na ostrově Kuba v roce 1898, který toho času byl pod španělskou nadvládou. Spojené státy tímto zásahem reagovaly na šířící se zprávy o rozsáhlém zabíjení domácího obyvatelstva španělskými vojenskými jednotkami snažícími se potlačit povstání, jež vypuklo o tři roky dříve. Více než 200 tisíc Kubánců zemřelo v koncentračních táborech, kde byli zadržováni lidé podezřelí z podpory revolučního hnutí. Americký prezident McKinley ve zprávě Kongresu uvedl čtyři důvody, jež ospravedlňují ozbrojenou intervenci na Kubě. Na prvním místě byla zmíněna ochrana základních zásad a principů humanity, dále potom ochrana občanů Spojených států amerických a jejich majetku na Kubě, ochrana obchodních zájmů Spojených států a sebeobrana. Přestože i jiné než humanitární motivy jsou zjevné již ze samotného dokumentu, kterým americký prezident obhajoval ozbrojenou intervenci, mnozí autoři tento zásah považují za jeden z nejčistších případů unilaterální humanitární intervence v období před přijetím Charty OSN.⁵⁹ Jiní, jako například Walzer, tuto akci klasifikují jako imperialistický zásah do vnitřních záležitostí cizí země, jenž nemá s humanitární akcí nic společného.⁶⁰

Analýza praxe států před přijetím Charty OSN přináší rozporuplné závěry. Velkou roli v tomto smyslu hraje i fakt, že použití síly v mezinárodních vztazích nebylo po většinu tohoto období mezinárodním právem proskribováno. V mnoha případech je obtížně rozlišitelné, zda se jednalo o válečný akt či humanitární intervenci. Problematickou se rovněž jeví interpretace samotných historických událostí, jež použití ozbrojené síly z humanitárních důvodů určovaly.⁶¹ Nehledě na tyto skutečnosti se někteří autoři domnívají, že v praxi států 19. a počátku 20. století

⁵⁷ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 33

⁵⁸ Barry, M. B.: Unilateral Humanitarian Intervention: Legalizing the Use of Force to Prevent Human Atrocities. In: *Fordham International Law Journal*, č. 1/1992, str. 128

⁵⁹ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 33-34

⁶⁰ Walzer, M.: *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 4. vydání, Basic Books, New York, 2006, str. 103-104

⁶¹ Barry, M. B.: Unilateral Humanitarian Intervention: Legalizing the Use of Force to Prevent Human Atrocities. In: *Fordham International Law Journal*, č. 1/1992, str. 126

vykrytalizoval mezinárodní obyčej legalizující humanitární intervence.⁶² Neodvolávají se pouze na vlastní analýzu jednotlivých intervencí v tomto období, ale rovněž na stanoviska tehdejších autorit v oblasti mezinárodního práva.⁶³ Brownlie k tomu dodává, že většina těchto význačných učenců stejně jako dalších odborníků a teoretiků mezinárodních vztahů konce 19. století považuje právo intervence z humanitárních důvodů za existující.⁶⁴ Oproti tomu je zde početná skupina autorů, jež toto stanovisko zpochybňuje. Tito tzv. klasikové, jak jsou nazýváni, svá tvrzení opírají o dvě skupiny argumentů. Domnívají se zejména, že praxe států v tomto období je natolik nedostačující, že tak objektivně nenaplnuje obě složky mezinárodního obyčeje do té míry, jak je pro vznik tohoto pramenu práva zapotřebí. Dle jejich tvrzení nelze najít téměř žádné důkazy, které by osvědčovaly, že mezinárodní společenství považovalo takovou normu chování za závaznou.⁶⁵ Rovněž také poukazují na vágní, neurčitou povahu doktríny humanitární intervence jako takové.⁶⁶

Při hodnocení praxe států před přijetím Charty OSN se kloním k pozici klasické. Dle mého názoru zde nejsou naplněny oba prvky, které vznik mezinárodní obyčejové normy humanitární intervence definují. Domnívám se, že v tomto případě chybí jak dostatečně dlouhá praxe členů mezinárodního společenství, tak jejich přesvědčení o závaznosti této normy chování. Nelze si rovněž nevšimnout, a to více než kdykoliv jindy, otázky faktoru skutečných motivů, které stály za provedením ozbrojených intervencí v tomto období. Ty jsou častokrát jen velmi těžko určitelné a rozlišitelné, a to především z toho důvodu, že se jich v jednom případě objevuje hned několik.

⁶² Viz. Lillich, R. B.: Forcible Self-help by States to Protect Human Right. In: *Iowa Law Review*, 1967, str. 334, Fonteyne J.-P. L.: The Customary International Law Doctrine of Humanitarian Intervention: Its Current Validity under the UN Charter. In: *California Western International Law Journal*, 1974, str. 203-270, Bazyley, M. J.: Reexamining the Doctrine of Humanitarian Intervention in the Light of Atrocities in Kampuchea and Ethiopia. In: *Stanford Journal of International Law*, 1987, str. 547-619, Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 35-36, Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, str. 177-179

⁶³ Barry, M. B.: Unilateral Humanitarian Intervention: Legalizing the Use of Force to Prevent Human Atrocities. In: *Fordham International Law Journal*, č. 1/1992, str. 128-129

⁶⁴ Brownlie, I.: *International Law and the Use of Force by States*, Clarendon Press, Oxford, 1963, str. 338

⁶⁵ Holzgrefe, J. L.: The Humanitarian Intervention Debate. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 45

⁶⁶ Brownlie, I.: *International Law and the Use of Force by States*, Clarendon Press, Oxford, 1963, str. 46

3.1.2. Legalita humanitární intervence dle mezinárodního obyčejového práva po přijetí Charty Organizace spojených národů

Přijetí Charty OSN, která, jak již bylo uvedeno výše, proskribovala téměř všechny případy, kdy je dovoleno ve vztazích mezi státy použít ozbrojené síly, znamenalo pro mezinárodní právo fundamentální změnu. Přesto však i v tomto období dochází hned k několika intervencím do vnitřních záležitostí cizího státu.

Intervence indických vojsk do Východního Pákistánu je prvním případem po roce 1945, kdy se zasahující stát odvolal na humanitární důvody. Od roku 1956 tvořil Východní Pákistán obývaný převážně Bengálci s Pákistánem Západním, kterým byl vojensky ovládnán, Islámskou republiku Pákistán. Mezi oběma územními celky vládly značné kulturní, jazykové a ekonomické rozdíly. Po prvních svobodných volbách, jež se v roce 1970 v celé zemi konaly, získala v Národním shromáždění drtivou většinu křesel rezervovaných pro Východní Pákistán liga Awami. Tato politická strana ve svém programu požadovala jak změny volebního systému, tak především větší ekonomickou nezávislost. Vzhledem k těmto požadavkům bylo vítězství této politické strany vnímáno vládou Západního Pákistánu jako hrozba. Bezprostředně po volbách se tak vláda sídlící v Islámábádu rozhodla odložit svolání ustavující schůze Národního shromáždění na neurčito. V březnu 1971 začala západopákistánská armáda na území Východního Pákistánu se zabíjením neozbrojených obyvatel, znásilňováním žen, vypalováním domů a rabováním cizího majetku. Tato akce měla za následek více jak milion mrtvých, dalších několik milionů Bengálců poté uprchlo přes hranice do Indie. Ta se v reakci na tyto události obrátila přímo na některé státy a na OSN s požadavkem přijetí opatření k ukončení násilností, jež, jak tvrdila, dosahují rozměrů genocidy. Ačkoliv Spojené státy americké, Sovětský svaz a Čína vyjádřily znepokojení nad situací a vyzvaly k jejímu uklidnění, naprostá většina států, včetně těchto velmocí, podpořila stanovisko OSN, že tento konflikt je věcí, která patří do vnitřní pravomoci Islámské republiky Pákistán.⁶⁷ Po měsících trvalého napětí mezi oběma zeměmi doprovázené příležitostnými pohraničními incidenty a neustálým přílivem uprchlíků vyslala indická vláda na území Východního Pákistánu své jednotky. K ospravedlnění této intervence na půdě Valného shromáždění Indie argumentovala humanitárními důvody. Po dvanácti dnech bojů byla západopákistánská armáda poražena. Vzápětí došlo k ustavení nového státu,

⁶⁷ Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 55-59 a 71

Bangladéše. Takováto argumentace stejně jako samotný zásah byly většinou států s odkazem na ochranu principu suverenity a neintervence odmítnuty. Aby byla schopna ve světle těchto skutečností ospravedlnit svůj útok, změnila Indie důvod intervence na sebeobranu dle článku 51 Charty^{68, 69}. S poukazem na reakce mezinárodního společenství na intervenci indických vojsk do Východního Pákistánu se většina autorů kloní k názoru, že praxe států v tomto období právo na humanitární intervenci neumožňovala vykonat z důvodu nedostatku opinio juris. Toto stanovisko bylo zastáváno rovněž většinou členů Rady bezpečnosti.⁷⁰ Naopak někteří odborníci v této intervenci spatřují čistý příklad humanitární intervence podporující existenci obyčejového práva na použití síly z humanitárních důvodů.⁷¹

Porážka Iráku ve válce v Perském zálivu v únoru 1991 uvrhla celou zemi do značné politické nestability. Této situace se snažili využít utlačovaní Kurdové, jež na severu země vyvolali povstání proti režimu Saddáma Husajna. Irácká armáda však okamžitě zahájila protiofenzívu a kurdské rebely porazila. Již v době tohoto konfliktu začaly irácké jednotky s útoky na kurdské vesnice a se zabíjením civilního obyvatelstva. Výsledkem bylo více než 100 000 mrtvých a téměř dva miliony uprchlých, strádajících Kurdů snažících se najít útočiště v okolních zemích, zejména v Turecku. Turecko spolu s Francií byly prvními zeměmi, které na půdě OSN vyjádřily znepokojení nad touto situací.⁷² Francouzský ministr zahraničí Dumas šel ještě dále, když prohlásil, že: „...osud Kurdů by měl přimět mezinárodní společenství uznat povinnost intervenovat v případech, kdy lidská práva jsou masivně

⁶⁸ Čl. 51 Charty OSN zní: „Žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě ozbrojeného útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti. Opatření učiněná členy při výkonu tohoto práva sebeobrany oznámí se ihned Radě bezpečnosti; nedotýkají se nikterak pravomoci a odpovědnosti Rady bezpečnosti, pokud jde o to, aby kdykoli podle této Charty podnikla takovou akci, jakou považuje za nutnou k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.“ (Charta Organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

⁶⁹ Finnemore, M.: Constructing Norms of Humanitarian Intervention. In: Katzenstein, P. J. (ed.): *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York, 1996, str. 165-166

⁷⁰ Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 71-72 a 74

⁷¹ Viz Bazylar, M. J.: Reexamining the Doctrine of Humanitarian Intervention in the Light of Atrocities in Kampuchea and Ethiopia. In: *Stanford Journal of International Law*, 1987, str. 547-548, Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, str. 200-210, The Events in East Pakistan 1971, The Secretariat of The International Commission of Jurists, Ženeva, 1972, str. 96. In: <http://it.scribd.com/doc/34493956/The-Events-in-East-Pakistan-1971-a-Legal-Study>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

⁷² Seybolt T. B.: *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure*, Oxford University Press, Oxford, 2007, str. 47-51

porušována.“⁷³ Tento požadavek však mezi dalšími členy Rady bezpečnosti, kteří se obávali prolomení principu suverenity a nevměšování, podporu nezískal. Dne 5. dubna však Rada bezpečnosti na návrh Francie, Belgie, Spojených států a Velké Británie přijala rezoluci č. 688 odsuzující represe na iráckém civilním obyvatelstvu a vyzývající k jejich okamžitému ukončení. Rezoluce, která označila tato masivní porušování lidských práv za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost v regionu, rovněž požadovala umožnění přístupu mezinárodních humanitárních organizací do země a plnou spolupráci irácké vlády s Generálním tajemníkem OSN. Na druhou stranu rezoluce nezmiňovala použití žádných kolektivních opatření ani nezmocňovala k provedení vojenské intervence. Přesto v polovině dubna oznámily Spojené státy, Velká Británie a Francie plán provést operaci Provide Comfort spočívající v poskytnutí bezpečného útočiště kurdským uprchlíkům a vytvoření bezletových zón v severní části Iráku. Spojenci přitom vyjádřili přesvědčení, že tato akce je plně v souladu s rezolucí č. 688.⁷⁴ Britský ministr zahraničí Douglas Hurd k tomu kupříkladu uvedl: „*Postupujeme [při vedení této mise – poznámka autora] v souladu s mezinárodním právem. Nikoliv každá akce, kterou britská, americká či francouzská vláda podniká, se musí nutně opírat o ustanovení rezoluce Rady bezpečnosti. Mezinárodní právo totiž povoluje zasáhnout v situacích krajní humanitární nouze.*“⁷⁵ Americký prezident George Bush potom zdůraznil, že operace je motivována čistě humanitárními důvody, tedy starostí o životy a zdraví kurdských uprchlíků. Tato prohlášení se setkala u dalších členů mezinárodního společenství s rozporuplnými reakcemi. Zejména generální tajemník OSN de Cuellar upozorňoval, že akce by měla být schválena Radou bezpečnosti a rovněž konzultována s iráckou vládou.⁷⁶ Dne 12. dubna se sešel americký generál Shalikhshvili se svým iráckým protějškem generálem Tahoonem. Shalikhshvili vyzval iráckého generála k okamžitému stažení všech iráckých jednotek na jih od 36. rovnoběžky a zastavení všech vzdušných operací na sever od této rovnoběžky. Americký generál rovněž uvedl, že nesplnění těchto požadavků by vedlo spojenecké armády k použití ozbrojené síly. Dne 16. dubna začaly na území Iráku operovat první

⁷³ Cit. Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 141

⁷⁴ Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, str. 234-241

⁷⁵ Cit. Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 162

⁷⁶ Tamtéž, str. 141-152

spojenecké jednotky. Irácká vláda splnila podmínky a stáhla svou armádu z výše uvedených pozic. Během několika následujících měsíců se k operaci přidalo více než 10 dalších zemí, které poskytly civilní a vojenský personál. Dalších několik desítek států, včetně více jak 50 nevládních organizací, poskytlo humanitární pomoc. V polovině května téhož roku předal generál Shalikhshvili kontrolu nad operací Vysokému komisaři OSN pro uprchlíky. Během dvou měsíců pak byly z iráckého území staženy poslední spojenecké jednotky.⁷⁷ To, zda rezoluce č. 688 zmocňovala spojenecké síly Spojených států, Velké Británie a Francie k provedení Operace Provide Comfort, je předmětem mnoha kontroverzí. Spojenci vedle odkazů na humanitární důvody svou misi takto zdůvodňovali. Již v průběhu přijímání této rezoluce však Čína, Rusko a mnoho dalších států ukázaly, jakou důležitost přikládají principu suverenity a neintervence. Tato skutečnost vedla mnoho autorů k závěru, že mezinárodní společenství obyčejové právo humanitární intervence neuznávalo.⁷⁸ Jiní se naopak domnívají, že zmíněná rezoluce provedení akce nelegitimizovala a že vojenská intervence do Iráku představuje výkon zvykového práva na humanitární intervenci.⁷⁹ Ještě dále zachází Pierre Laberge, který tvrdí, že členové Rady bezpečnosti operaci tolerovali, a tím tacitně potvrdili, že takové pravidlo v rámci mezinárodního práva existuje. Na čem se oba tábory shodují, je fakt, že Rada bezpečnosti, jak bylo vyjádřeno v rezoluci č. 688, poprvé uznala vnitrostátní represe jako situaci, která může mít přeshraniční konsekvence ohrožující mezinárodní mír a bezpečnost.⁸⁰

Jedním z nejdiskutovanějších případů vměšování do záležitosti cizího stát se stala Operace Spojená síla. Počátky konfliktu mezi Srby a kosovskými Albánci sahají do roku 1989, kdy byl Kosovu odejmut jeho autonomní status. Situace se začala vyostřovat se vznikem ozbrojené organizace Kosovské osvobozené armády v roce 1996, která postupně zahájila ozbrojené akce proti srbským úřadům. Situace eskalovala v únoru a březnu roku 1998, kdy srbské jednotky spustily proti kosovským povstalcům protiofenzívu. Spolu s útoky na vojenské cíle však Srbové

⁷⁷ Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, str. 237-238

⁷⁸ Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 164-167

⁷⁹ Brownlie, I., Bowett D. W. (ed.): *The British Year Book of International Law 1992*, Vol. 63, Oxford University Press, Oxford, 1994, str. 827-828

⁸⁰ Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 167-168

útočili i na civilisty a vyháněli je z jejich domovů.⁸¹ Mezinárodní společenství na tuto situaci reagovalo přijetím rezoluce č. 1160, ve které Rada bezpečnosti odsoudila násilí a represe v Kosovu, vyzvala k jejich okamžitému ukončení a podpořila řešení konfliktu poskytnutím větší autonomie kosovským Albáncům.⁸² Rezoluce zklidnění situace nepřinesla. Naopak, srbská armáda pokračovala v útocích na civilní obyvatelstvo, jehož výsledkem bylo více jak 100 000 uprchlých kosovských Albánců. Dne 23. září téhož roku byla Radou bezpečnosti schválena rezoluce č. 1199 požadující okamžité příměří a podniknutí takových kroků, které zamezí hrozcí humanitární katastrofě. Rada bezpečnosti označila situaci v Kosovu za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost v regionu. Ačkoliv byla rezoluce přijata v souladu s ustanoveními kapitoly VII Charty OSN, nezahrnovala hrozbu použití ozbrojené síly při nesplnění stanovených podmínek.⁸³ To bylo vzhledem k postoji Ruska a Číny neproveditelné, obě velmoci by takový návrh s poukazem na princip suverenity a nevměšování vetovaly.⁸⁴ Ani toto opatření však k zastavení násilností nevedlo. Poté, co media informovala o dalším masakru kosovských Albánců srbskými silami, členové Severoatlantické aliance se rozhodli situaci řešit.⁸⁵ Dne 13. října dalo NATO srbské vládě vedené Slobodanem Miloševićem čtyřdenní ultimátum, aby splnila požadavky rezoluce č. 1199 a stáhla svá vojska z Kosova. Milošević na podmínky přistoupil a v následujících dnech podepsal dohody zavazující srbskou vládu stáhnout vojenské jednotky s Kosova a dodržet i další podmínky rezoluce č. 1199. Rada bezpečnosti tyto dohody implementovala do rezoluce č. 1203. Rusko a Čína se při přijímání této rezoluce opět zdržely hlasování. Problémem dohod bylo, že jako zúčastněnou stranu opominuly kosovské Albánci. Kosovská osvobozená armáda požadující větší míru autonomie pro Kosovo tak nadále pokračovala v útocích na srbské cíle. Jako odpověď na smrt svých policistů zmasakrovali Srbové 45 civilistů ve vesnici Račak. Bezprostředně po této události, jenž šokovala světové veřejné mínění, se obě zneprátelené strany sešly k mírovému jednání v Rambouillet. Dohoda, která měla umožnit volný pohyb jednotek NATO na celém území Svazové

⁸¹ Seybolt T. B.: *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure*, Oxford University Press, Oxford, 2007, str. 78-81

⁸² Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1160, 31. 3. 1998. In: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

⁸³ Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1199, 23. 9. 1998. In: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

⁸⁴ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 207-208

⁸⁵ Dále také jen NATO

republiky Jugoslávie a vypsání referenda o nezávislosti Kosova, však byla Srby odmítnuta a jejich ozbrojené složky začaly další kolo etnických čistek na kosovsko-albánském obyvatelstvu. NATO zareagovalo na tyto události dne 24. března 1999 leteckými útoky proti Jugoslávii. Intervence byla ospravedlňována několika důvody. Představitelé Severoatlantické aliance tvrdili, že akce směřuje k odvrácení hrozící humanitární katastrofy, jež staví důvěryhodnost organizace v sázku. Dále bylo argumentováno, že etnické čistky na kosovském obyvatelstvu představují dlouhodobou hrozbu pro evropskou bezpečnost a že použití síly je plně v souladu s přijatými rezolucemi Rady bezpečnosti.⁸⁶ Prezident Spojených států amerických Bill Clinton stejně jako jeho britský protějšek Tony Blair označili zásah za nezbytný pro ochranu těžce postiženého civilního kosovského obyvatelstva. Ještě téhož dne bylo svoláno mimořádné zasedání Rady bezpečnosti, kde Rusko, Čína, Bělorusko a Indie akci jednoznačně odsoudily jako porušení Charty OSN. Čínský zástupce v Radě bezpečnosti k tomu uvedl, že pouze Rada bezpečnosti má oprávnění činit opatření k vynucení svých rezolucí. Spojené státy americké, Kanada a Francie naopak tvrdily, že Jugoslávie nespĺnila podmínky stanovené rezolucemi č. 1199 a č. 1203. Nizozemsko a Velká Británie potom vyjádřily přesvědčení, že intervence byla legální reakcí na humanitární katastrofu.⁸⁷ Velká Británie slovy svého zástupce zaujala tento postoj: „*Akce, kterou provádíme, je legální. Je plně ospravedlnitelná z toho důvodu, že představuje mimořádné opatření směřující k odvrácení rozsáhlé humanitární katastrofy. Současná situace nám dává jasné důkazy, že taková katastrofa Kosovu bezprostředně hrozí. Další represe orgánů Svazové republiky Jugoslávie by znamenaly další ztráty na životech civilních obyvatel a vedly by k nárůstu počtu uprchlíků a vysídlených osob v oblasti.*“⁸⁸ Dne 26. března předložilo Rusko návrh rezoluce, který odsuzoval operaci jako porušení Charty OSN a požadoval okamžité ukončení všech ozbrojených akcí NATO na území Jugoslávie. Návrh rezoluce získal podporu pouze Číny a Namibie. Dvanáct hlasů zahrnující

⁸⁶ Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 260-265

⁸⁷ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 211-212

⁸⁸ Cit. Organizace spojených národů, Rada bezpečnosti, zasedání č. 3988, 24. 3. 1999, New York, str. 12. In: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/kos%20SPV3988.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

hlasy zemí Jižní Ameriky, Afriky či Blízkého východu bylo naopak proti.⁸⁹ Operace Spojená síla trvala 78 dní. Po jejím ukončení se Kosovo, byť formálně stále součástí Svazové republiky Jugoslávie, dostalo pod kontrolu vojenské mise KFOR a Prozatímní civilní správy OSN. Výše uvedené skutečnosti dokládají, proč je vůbec první intervence Severoatlantické aliance proti suverénnímu státu natolik kontroverzní záležitostí. Většina autorů se kloní k názoru, že přijaté rezoluce Rady bezpečnosti neopravňovaly spojenecké síly k použití ozbrojené síly proti Jugoslávii. Rusko ani Čína by takto formulovanou rezoluci nikdy nepřipustily.⁹⁰ Ačkoliv rezoluce č. 1199 označila situaci v Kosovu jako hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost, možnost vynutit splnění jejich podmínek použitím ozbrojené síly neobsahovala. Rusko, Čína a některé další státy zůstaly v otázce nepřekročitelnosti principu suverenity a nevměšování do záležitostí cizího státu věrni svým tradičním postojům, jež nepřipouštějí existenci obyčejového práva humanitární intervence. Intervence však pomohla odhalit určité změny, jež se v mezinárodním společenství udály. Nejprve je třeba zdůraznit, že většina západních států vyjádřila akci značnou podporu. Vůbec poprvé se rovněž stalo, že členové Rady bezpečnosti neschválili návrh rezoluce odsuzující použití síly, které bylo použito z humanitárních důvodů. Státy, jež hlasovaly proti přijetí tohoto návrhu, potom reprezentují většinu geograficky významných regionů. Několik právníků specializujících se na mezinárodní právo považuje zásah za legální s ohledem na existující právo humanitární intervence.⁹¹ Humanitární krize byla rovněž jedním z důvodů, které vedly tehdejšího generálního tajemníka OSN Kofiho Annana k podnícení debaty o pojetí státní suverenity.⁹²

Podobně rozporuplné závěry jako analýza praxe před přijetím Charty OSN přináší její rozbor po přijetí tohoto významného dokumentu. I v tomto případě je totiž akademická obec rozdělena na autory, kteří jsou přesvědčeni, že obyčejové

⁸⁹ Organizace spojených národů, Rada bezpečnosti, zasedání č. 3989, 26. 3. 1999, New York. In: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF99B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/kos%20SPV3989.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

⁹⁰ Viz Lewis N. A.: A Word Bolsters Case for Allied Intervention, *New York Times*, 4. 4. 1999. In: <http://partners.nytimes.com/library/world/europe/040499kosovo-legal.html>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013; Branigin W., Goshko, J. M.: Legality of Airstrikes Disputed in US, UN – China Condemns „Blatant Aggression“, *Washington Post*, 27. 3. 1999. In: <http://www.highbeam.com/doc/1P2-566908.html>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

⁹¹ Viz Greenwood, Ch.: Yes, But Is the War Legal? In: *Observer*, 28. 3. 1999, Reisman W. M., McDougal, M. S.: Humanitarian Intervention to Protect the Iboes. In: Lillich, R. B. (ed.): *Humanitarian Intervention and the United Nations*, University Press of Virginia, Charlottesville, 1973, str. 167

⁹² Annan, K. A.: Two concepts of sovereignty, *The Economist*, 18. 9. 1999. In: <http://www.economist.com/node/324795>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

právo humanitární intervence v tomto období, nebo dokonce již dříve, vykrytalizovalo a na ty, kteří tvrdí, že žádné takové pravidlo praxe států neuznává. Většina akademiků se kloní ke klasickému názoru, že obyčejové právo použít ozbrojené síly z humanitárních důvodů neumožňuje. Toto stanovisko koresponduje i s dlouhodobým, konzistentním postojem dvou členů Rady bezpečnosti, Ruska a Číny. Argumentují, že přesvědčení států o právní závaznosti normy humanitární intervence nemůže být konstituováno už jen z toho důvodu, že tito dva klíčoví hráči na poli mezinárodního společenství právo intervenovat z humanitárních důvodů neuznávají.⁹³ Rovněž samotní intervenenti, jak je zřejmé z výše uvedených případů, jsou velmi opatrní odvolávat se na obyčejové právo humanitární intervence. Klasikové tvrdí, že normě chybí podpora nejen kvantitativní, tedy značného počtu států, ale hlavně kvalitativní, tedy podpora ze strany nejvýznamnějších členů mezinárodního společenství.⁹⁴ Realistický postoj k otázce legality humanitární intervence v období po přijetí Charty OSN zaujímá Fernando Tesón: „...ve své knize [*Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality – poznámka autora*] zastávám názor, že právo na humanitární intervenci bylo ustanoveno v období po roce 1945 bez ohledu na to, jakým způsobem se hodnotí vývoj mezinárodního obyčeje před přijetím Charty OSN.“⁹⁵ Právo intervenovat z humanitárních důvodů Tesón považuje za přirozené vyústění obnoveného zájmu o koncept *jus gentium*, tedy práva národů, tak, jak s ním přišli Francisco de Vitoria a Hugo Grotius. Když už nic jiného, dodává Tesón, tak precedenty z období před přijetím Charty OSN opětovně stvrzují praxi států po jejím přijetí.⁹⁶

Zatímco se v otázce existence práva intervence z humanitárních důvodů před přijetím Charty OSN poměrně jednoznačně shodují se stanovisky klasické školy, hodnocení této věci v období po přijetí zakládajícího dokumentu OSN se mně jeví podstatně složitější. Dle mého názoru si nelze nepovšimnout významných posunů, ke kterým došlo v rámci mezinárodního společenství. Především západní země v čele se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií začaly čím dál naléhavěji prosazovat, že ozbrojená intervence k odvrácení humanitární katastrofy je legální. Na druhou stranu

⁹³ Viz Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 75, 85-87,

⁹⁴ Holzgrefe, J. L.: *The Humanitarian Intervention Debate*. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 45-49

⁹⁵ Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, str. 179

⁹⁶ Tamtéž, str. 179

se domnívám, že ani v této době norma umožňující státům intervenovat z humanitárních důvodů plně nevykrytalizovala. Jako zásadní vidím v této souvislosti skutečnost, že se normě nedostává podpory kvalitativní, tedy široké podpory nejvýznamnějších členů mezinárodního společenství, především Ruska a Číny. Tyto mocnosti i nadále pevně lpí na nepřekročitelnosti a neporušitelnosti principu suverenity a nezasahování do vnitřních záležitostí státu.

3.2. Legalita humanitární intervence dle Charty Organizace spojených národů

3.2.1. Relevantní ustanovení Charty Organizace spojených národů z hlediska legality humanitární intervence

Přijetí Charty Organizace spojených národů, jedné z nejdůležitějších multilaterálních mezinárodních smluv, znamenalo pro všechny členy mezinárodního společenství významný předěl. Stejný význam mělo přijetí tohoto dokumentu pro mezinárodní právo, jenž vztahy mezi státy, subjekty mezinárodního práva, reguluje. Zásadní postavení Charty OSN v rámci mezinárodního smluvního práva, jež je jedním ze základních pramenů mezinárodního práva, ilustrují ustanovení čl. 103 Charty, které stanovují, že v případě rozporu mezi závazky členů Organizace podle této Charty a jejich závazky vyplývajících z jiné mezinárodní dohody, mají přednost závazky podle Charty.⁹⁷ Ustanovení preambule Charty potom deklarují její základní cíle, kterými jsou úprava práv a povinností mezi státy, udržování míru a bezpečnosti, ochrana lidských práv a prosazování norem mezinárodního práva.⁹⁸

Z hlediska legality humanitární intervence je jedním z nejdůležitějších ustanovení Charty čl. 2 odst. 4, který stanovuje, že se všichni členové vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby silou nebo použití síly proti územní celistvosti či politické nezávislosti kteréhokoliv státu, tak hrozby silou nebo použitím síly jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů.⁹⁹ Zákaz použití síly je potom doplněn čl. 2 odst. 7 Charty, který proskribuje Organizaci spojených národů zasahovat do věcí, které podstatně patří do vnitřní

⁹⁷ Charta Organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ Tamtéž

pravomoci kteréhokoliv státu.¹⁰⁰ Jelikož Charta OSN přesnou definici pojmu síly neuvádí, stalo se její vymezení předmětem mnoha debat. Zásady přátelských vztahů a spolupráce mezi státy¹⁰¹ v této souvislosti upomínají státy na povinnost zdržet se použití ozbrojené síly, dále však také politických, ekonomických a všech dalších forem donucení ve vztahu k politické nezávislosti a územní celistvosti kteréhokoliv státu.¹⁰² Většina právníků specializujících se na mezinárodní právo považuje tuto interpretaci za příliš extenzivní. K tomu přidávají argument, že Zásady nejsou závazným právním dokumentem. Dle většinového názoru, který koresponduje rovněž s dikcí preambule a ustanoveními čl. 51 Charty, je silou rozuměna pouze síla ozbrojená, tedy vojenská. Nutno zde ještě připomenout, že stejně jako čl. 2 odst. 4 Charty zakazuje použití ozbrojené síly, zakazuje i samotnou hrozbu jejího použití.¹⁰³

Charta uvádí jen dvě výjimky ze zákazu použití ozbrojené síly. Čl. 51 Charty stanovuje, že žádné ustanovení této Charty neomezuje, v případě kdy dojde k ozbrojenému útoku na některého člena Organizace spojených národů, přirozené právo na individuální či kolektivní sebeobranu, dokud Rada bezpečnosti neučiní opatření k udržení mezinárodního míru a bezpečnosti.¹⁰⁴ Druhou výjimku potom představuje použití ozbrojené síly nutné k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti v situaci, kdy by opatření nezahrnující užití ozbrojené síly nedostačovala nebo se ukázala nedostatečnými.¹⁰⁵

Druhým relevantním ustanovením ve vztahu k legalitě humanitární intervence je čl. 1 odst. 3 Charty, jež stanovuje jako jeden z cílů Organizace spojených národů podporování a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám.¹⁰⁶

Z uvedených ustanovení Charty jako závazného pramenu práva dle čl. 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora potom plyne, že výkon humanitární

¹⁰⁰ Charta Organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁰¹ Dále také jen Zásady

¹⁰² Deklarace zásad mezinárodního práva upravujících přátelské vztahy a spolupráci mezi státy, Organizace spojených národů, Valné shromáždění, 24. 10. 1970. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁰³ Shaw, M. N.: *International Law*, 6. vydání, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, str. 1124-1125

¹⁰⁴ Charta Organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁰⁵ Tamtéž

¹⁰⁶ Tamtéž

intervence je legální za předpokladu, že takovýto zásah není v rozporu s ustanoveními čl. 2 odst. 4 této mezinárodní smlouvy. To jinými slovy znamená, že humanitární intervence nesmí představovat hrozbu silou nebo použití síly proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti státu nebo představovat rozpor s cíli Organizace spojených národů.

Zda humanitární intervence legální je či není tak bude záležet na interpretaci zmíněných ustanovení smlouvy. Obecná ustanovení interpretace mezinárodní smlouvy obsahuje Vídeňská úmluva o smluvním právu. Ta ve čl. 31 stanovuje, že smlouva musí být vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy. Celkovou souvislostí je rozuměn text včetně preambule a příloh a také každá dohoda a listina přijatá stranami v souvislosti s uzavřením smlouvy. Spolu s celkovou souvislostí se rovněž bere zřetel na každou pozdější dohodu a praxi týkající se jejího výkladu a na každé příslušné pravidlo mezinárodního práva použitelné ve vztazích mezi stranami.¹⁰⁷

3.2.2. Argumentace klasické a realistické školy ve vztahu k legalitě humanitární intervence

Podobně jako u legality humanitární intervence dle obyčejového práva, rozdělila otázka legality ozbrojeného zásahu z humanitárních důvodů dle Charty OSN akademickou obec na dva tábory. Většina odborníků na mezinárodní právo vycházející z legalistické tradice je přesvědčena, že dikce Charty OSN neumožňuje provést humanitární intervenci za žádných podmínek. Tento postoj je nazýván postojem klasickým. Na druhé straně je stále rostoucí skupina autorů, kteří, vycházejíce z práva přirozeného a tradice spravedlivé války, tvrdí, že znění tohoto dokumentu právo provést humanitární intervenci nevylučuje. Tento přístup je nazýván přístupem realistickým.¹⁰⁸ Debata mezi těmito dvěma hlavními školami tak má podobu sporu, ve kterém se realisté snaží pomocí několika skupin argumentů vyvrátit klasickou interpretaci Charty, která právo humanitární intervence ze strany jakéhokoliv členského státu nepřipouští.

¹⁰⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb. o Vídeňské úmluvě o smluvním právu. In: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=37562&fulltext=&nr=15~2F1988&part=&name=&rpp=15#local-content>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁰⁸ Pattison, J.: *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?* Oxford University Press, Oxford, 2010, str. 45-50

Prvním zásadním argumentem, který realisté předkládají do diskuse, je tvrzení, že dikce čl. 2 odst. 4 nezakazuje hrozbu či použití síly absolutně, bezpodmínečně, nýbrž jen v těch případech, kdy jsou hrozba či použití síly namířeny proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti státu nebo kdy by byly použity jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů.¹⁰⁹ Intervence, která je vedena čistě humanitárními důvody, tak dle jejich názoru ani jedním z těchto případů není. „*Jelikož humanitární intervence nesměřuje proti územní celistvosti či politické nezávislosti státu a není ani v rozporu s cíli Organizace spojených národů, je mylné tvrdit, že čl. 2 odst. 4 [Charty OSN – poznámka autora] provedení humanitární intervence vylučuje.*¹¹⁰ Klasikové proti tomu namítají, že tvůrci Charty začleněním ustanovení „jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoliv státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů“ zamýšleli princip zákazu hrozby nebo použití síly v mezinárodních vztazích spíše posílit než ho nějakým způsobem omezovat či podmiňovat.¹¹¹ Brownlie k tomu dodává, že trvali-li by realisté na takovéto interpretaci čl. 2 odst. 4, musejí se nutně dostat do rozporu s travaux préparatoires, tedy s přípravnou dokumentací legislativní komise, jež na koncipování tohoto dokumentu pracovala.¹¹² Klasikové tak zastávají stanovisko, že text zmíněné normy včetně jejího historického výkladu musí být respektován až do té doby, než daná dohoda pozbude účinnosti, nebo než bude novelizována či nahrazena smlouvou jinou. Realisté naopak tvrdí, že explicitní a implicitní dohody či chování státu pozitivně utvářejí, dotvářejí a nahrazují přijaté právní normy. Interpretace samotného textu normy stejně jako původního záměr její tvůrců tak mohou být v čase získat odlišný obsah.¹¹³

Druhým argumentem realistů je tvrzení, že ustanovení „*jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů*“ umožňuje provedení

¹⁰⁹ Gallant, J. A.: Humanitarian Intervention and Security Council Resolution 688: A Reappraisal in Light of a Changing World Order. In: *American University International Law Review* 7, č. 4/1992, str. 887-889

¹¹⁰ Cit. Reisman, W. M., McDougal, M. S. In: Lillich, R. B. (ed.): *Humanitarian Intervention and the United Nations*, University Press of Virginia, Charlottesville, 1973, str. 53

¹¹¹ Holzgrefe, J. L.: The Humanitarian Intervention Debate. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 38

¹¹² Brownlie, I.: *International Law and the Use of Force by States*, Clarendon Press, Oxford, 1963, str. 267

¹¹³ Holzgrefe, J. L.: The Humanitarian Intervention Debate. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 38-39

humanitární intervence v tom případě, kdy Rada bezpečnosti OSN nezajistí plnění jednoho z nejdůležitějších cílů Charty OSN, ochranu lidských práv a základních svobod.¹¹⁴ William M. Reisman tuto pozici obhájí slovy: „...*kdyby Rada bezpečnosti plnila své funkce tak, jak bylo původně stanoveno, otázka proveditelnosti humanitární intervence, která nebyla schválena Radou bezpečnosti, by vůbec nevyvstala. Bezpečnostní systém Organizace spojených národů byl založen na myšlence spolupráce a konsenzu všech členů Rady bezpečnosti. Tato premisa však vzala z své již v samotných počátcích fungování této mezinárodní organizace. Spolu s tím byla významně oslabena i argumentační síla teorie absolutního výkladu čl. 2 odst. 4.*“¹¹⁵ Jestliže tedy Rada bezpečnosti není schopna zabránit rozsáhlému porušování lidských práv, mohou takto učinit, a to i bez zmocnění tohoto orgánu OSN, jednotlivé státy samy.¹¹⁶ Klasikové oproti tomu argumentují, že ustanovení čl. 2 odst. 4 „*členové se vystríhají hrozby silou nebo použití síly jak proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoliv státu, tak jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů*“ je třeba interpretovat tak, že ustanovení „*jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Organizace spojených národů*“ je komplementární k ustanovení „*proti územní celistvosti či politické nezávislosti kteréhokoliv státu*“. Tento interpretační problém vzniká především v anglické verzi Charty, kde čl. 2 odst. 4 zní: „*All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.*“¹¹⁷ Klasikové tak uvádějí, že spojka „*or*“ uvozující ustanovení „*in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations*“ má být vykládána jako spojka „*and*“ přidávající do výčtu situací, kdy se mají členové zdržet hrozby či použití síly i poslední větu daného souvětí.¹¹⁸

¹¹⁴ Tamtéž, str. 39-40

¹¹⁵ Reisman, W. M.: Criteria for the Unlawful Use of Force in International Law, Yale Journal of International Law, č. 10/1985, str. 279-280. In: http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1733&context=fss_papers

¹¹⁶ Gallant, J. A.: Humanitarian Intervention and Security Council Resolution 688: A Reappraisal in Light of a Changing World Order. In: *American University International Law Review* 7, č. 4/1992, str. 891-892

¹¹⁷ Charter of the United Nations, United Nations. In: <http://www.un.org/en/documents/charter/>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹¹⁸ Holzgrefe, J. L.: The Humanitarian Intervention Debate. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 39-40

Další argument realistické školy je postaven na extenzivní interpretaci čl. 39 Charty, který stanovuje, že Rada bezpečnosti může udělit souhlas s použitím síly, došlo-li k jakémukoliv způsobu ohrožení míru, porušení míru nebo útočného činu.¹¹⁹ Vzhledem k tomu, že článek 39 určuje kompetenci Rady bezpečnosti ohledně jakéhokoliv způsobu ohrožení míru namísto jakéhokoliv způsobu ohrožení mezinárodního míru, povoluje toto ustanovení Charty OSN provést intervenci za účelem ukončení porušování lidských práv, jenž nemá přeshraniční rozměr. Klasikové slovy Lori F. Damrosche namítají, že: „*Rozsáhlé porušování lidských práv...nemusí vždy představovat ohrožení míru a bezpečnosti. Ekonomické sankce či jiná opatření nezahrnující použití ozbrojené síly jsou přijatelnějšími způsoby jak vynutit celou šíři norem mezinárodního humanitárního práva, a to bez ohledu, zda toto rozsáhlé porušování lidských práv ohrožení míru představuje či ne. Státy samy či prostřednictvím kolektivních mechanismů mohou přijmout opatření nezahrnující použití ozbrojené síly, včetně těch přijímaných v rámci Organizace spojených národů či regionálních organizací. Charta OSN však neumožňuje použití síly proti takovému porušování lidských práv, které samo o sobě ohrožením míru či bezpečnosti není.*“¹²⁰ K tomu však nutno dodat, že uvedený klasický postoj se ve světle činnosti Organizace spojených národů jeví jako velmi kontroverzní. Rada bezpečnosti totiž ve svých rezolucích, kupříkladu v rezoluci k Somálsku¹²¹, Rwandě¹²², Haiti¹²³, dala jasně najevo, že se považuje v rámci kapitoly VII Charty OSN za kompetentní udělit

¹¹⁹ Charta Organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹²⁰ Damrosch, L. F.: Commentary on Collective Military Intervention to Enforce Human Rights. In: Damrosch, L. F., Scheffer, D. J. (ed.): *Law and Force in the New International Order*, Westview Press, Boulder, 1991, str. 219

¹²¹ Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 733, 23. 1. 1992. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/92/IMG/NR001092.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013), Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 794, 3. 12. 1992. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

¹²² Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 929, 22. 6. 1994. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/260/27/PDF/N9426027.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

¹²³ Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 940, 31. 7. 1994. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/312/22/PDF/N9431222.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

souhlas k použití ozbrojené síly za účelem ukončení rozsáhlého porušování lidských práv.

Čtvrtý argument, který realisté přinášejí do debaty, odkazuje na samotný smysl a účel, za kterým byla Organizace spojených národů založena. Realisté tvrdí, že principy podpory a ochrany lidských práv a základních svobod, na kterých byla tato organizace založena, použití humanitární intervence ospravedlňují. Čl. 2 odst. 4 je dle jejich názoru důležitým ustanovením Charty. Vedle podpory lidských práv je však jen jedním z několika souběžně stanovených cílů tohoto dokumentu. Obsah preambule spolu se zněním čl. 1 Charty jasně ukazují na záměr jejich tvůrců provázat mezinárodní mír a bezpečnost s ochranou základních lidských práv a svobod. Preambule Charty vyjadřuje jak odhodlání členů podporovat ochranu lidských práv, tak i závazek zabezpečit, aby nebylo ozbrojené síly užíváno jinak než ve společném zájmu. Z těchto ustanovení potom dle realistů vyplývá, že použití síly za účelem prosazení obecného zájmu, jakým je například ochrana lidských práv, může být legální. Klasikové naproti tomu uvádějí, že Charta zmiňuje pouze dvě výjimky ze zákazu použití síly, kterými jsou použití síly autorizované Radou bezpečnosti a použití síly při sebeobraně. Kdyby tvůrci Charty použití síly za účelem ochrany lidských práv jako třetí výjimku ustanovit zamýšleli, byla by v tomto dokumentu uvedena explicitně. Klasikové rovněž vyjadřují obavu, že byla-li by humanitární intervence za takových okolností povolena, mohla by být lehce zneužita mocnými státy, které by pod záminkou ochrany lidských práv mohly prosazovat své politické, ekonomické, geopolitické a jiné zájmy.¹²⁴

I když přichází realistická škola s několika velmi dobrými argumenty, domnívám se, že existující znění Charty OSN provedení ozbrojené humanitární intervence neumožňuje. Jakkoliv souhlasím s tvrzením, že rozsáhlé porušování lidských práv obyvatel, kterému stát není schopen zabránit, které záměrně toleruje nebo které dokonce sám způsobuje, je absolutně nepřijatelné, domnívám se, že čl. 2 odst. 4 Charty obsahuje natolik jednoznačný zákaz použití síly nebo hrozby silou, že neumožňuje jinou interpretaci, než tu, kterou zastávají klasikové. Myslím si, že je v této souvislosti klíčový a rozhodující zejména historický výklad zmíněného ustanovení, tedy jaký úmysl měl zákonodárce při koncipování této normy. Tím byl,

¹²⁴ Gallant, J. A.: Humanitarian Intervention and Security Council Resolution 688: A Reappraisal in Light of a Changing World Order. In: *American University International Law Review* 7, č. 4/1992, str. 892-893

jak již bylo zmíněno výše, absolutní zákaz použití síly nebo její hrozby v mezinárodních vztazích. Jediné dvě výjimky z toho zákazu potom zákonodárce do textu implicitně zahrnul. Za naprosto zásadní zde potom považují argument klasické školy, že kdyby tvůrci Charty použití ozbrojené síly za účelem ochrany hromadného porušování lidských práv jako další výjimku ustanovit zamýšleli, do textu této mezinárodní smlouvy by ji výslovně inkorporovali. Nic na tom nemůže změnit ani námitka realistů, že Charta OSN ve své preambuli a v čl. 1 odst. 3 mluví o víře v důstojnost, hodnotu lidské osobnosti a o podpoře a posilování úcty k lidským právům a základním svobodám. Čl. 1 Charty má zjevně deklaratorní charakter, jehož funkce je dle mého názoru spíše proklamativní než normativní. Byť je tak akcentování lidskoprávních hodnot jakožto jednoho z cílů Organizace spojených národů důležitým prvkem Charty, myslím si, že nemá a nemůže mít stejnou či vyšší právní sílu, než kategorický zákaz použití síly nebo hrozby silou vyjádřený v čl. 2 odst. 4 této mezinárodní smlouvy.

3.3. Legalita humanitární intervence dle judikatury Mezinárodního soudního dvora

Byť se Mezinárodní soudní dvůr otázkou humanitární intervence přímo nezabýval, některá jeho rozhodnutí se do značné míry problematiky lidských práv a humanitární intervence dotýkají. Jako nejdůležitější je v tomto ohledu považováno jeho rozhodnutí ve sporu Nikaragua proti Spojeným státům americkým^{125, 126}.

Po tzv. Sandinistické revoluci, která v roce 1979 v Nikaragui proběhla, se vlády v zemi ujala krajně levicová Sandinovská fronta národního osvobození¹²⁷. Spojené státy, pro které představovala Latinská Amerika vždy sféru svého výsostného zájmu, se rozhodly podpořit ozbrojené povstalecké skupiny Contras, které po státním převratu proti vládě povstaly. Nikaragua se tak na několik let ocitla v občanské válce.¹²⁸

¹²⁵ Mezinárodní soudní dvůr, Rozhodnutí ve věci Vojenské a polovojenské činnosti v Nikaraguy a proti ní ze dne 27. června 1986 (Nikaragua v. Spojené státy americké). In: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9619.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹²⁶ Barry, M. B.: Unilateral Humanitarian Intervention: Legalizing the Use of Force to Prevent Human Rights Atrocities. In: *Fordham International Law Journal*, č. 1/1992, str. 125; Chetail, V.: The Contribution of the International Court of Justice to International Humanitarian Law. In: *International Review of the Red Cross*, č. 4/2003, str. 235

¹²⁷ Frente Sandinista de Liberación Nacional, FSLN

¹²⁸ Sharpe, K. E.: The Post-Vietnam Formula under Siege: The Imperial Presidency and Central America. In: *Political Science Quarterly*, č. 4/1987-1988, str. 560-565

Dne 9. dubna 1984 podala Nikaragua žalobu k Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu na Spojené státy pro porušení mezinárodního práva. S odkazem na pravidla mezinárodního obyčejového práva, příslušná ustanovení Charty a dalších mezinárodních smluv měly podle Nikaraguy Spojené státy porušit mezinárodní právo tím, že proti ní použily ozbrojené síly a že se vměšovaly do jejích vnitřních záležitostí. Obžaloba je konkrétně vinila z toho, že cvičily, vyzbrojovaly, zásobovaly, financovaly a jinak podporovaly povstalecké skupiny v boji proti nikaragujské vládě. Dalším protiprávním jednáním Spojených států vůči Nikaraguy potom měly být útoky na námořní základny, ropná potrubí, skladiště a hlídkovací lodě, porušování vzdušného prostoru, kladení min v jejích vnitřních a pobřežních vodách a jiné vojenské a polovojenské akce.¹²⁹

Hlavním argumentem, kterým se Spojené státy v tomto sporu hájily, bylo tvrzení, že důvodem vojenských a polovojenských akcí vedených na území Nikaraguy byl výkon práva na kolektivní sebeobranu proti ozbrojenému útoku, který měla Nikaragua provést proti Salvadoru. Konkrétně měl ozbrojený útok na Salvador spočívat v tom, že Nikaragua dlouhodobě zásobovala zbraněmi ozbrojené jednotky opozičních sil v této středoamerické zemi. Salvador toto tvrzení v řízení potvrdil s tím, že jelikož sebe považoval za oběť ozbrojeného útoku ze strany Nikaraguy, požádal Spojené státy, aby na jeho pomoc užily kolektivní právo na sebeobranu. Podporu jednotek Contras ospravedlňovaly Spojené státy rovněž tvrzením, že nikaragujská vláda porušila základní povinnost chránit a dbát lidských práv svého obyvatelstva, která zůstávají trvale porušována.¹³⁰ Co se týče procesních záležitostí, vyjádřily Spojené státy přesvědčení, že projednávání a rozhodování tohoto případu nepřísluší do kompetence tohoto soudu. Vzhledem k tomu, že se bude v této věci především jednat o porušení zákazu použití síly a o právo na kolektivní sebeobranu, měly Spojené státy za to, že by o této záležitosti měla rozhodovat Rada bezpečnosti.¹³¹

Mezinárodní soudní dvůr, který celý případ vzhledem k výše uvedené procesní námitce projednával v nepřítomnosti Spojených států, dal ve většině

¹²⁹ Mezinárodní soudní dvůr, Rozhodnutí ve věci Vojenské a polovojenské činnosti v Nikaraguy a proti ní ze dne 27. června 1986 (Nikaragua v. Spojené státy americké), In: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9619.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹³⁰ Tamtéž

¹³¹ Pax, T. J.: Nicaragua v. United States in the International Court of Justice: Compulsory Jurisdiction or Just Compulsion? In: *Boston College International and Comparative Law Review*, č. 2/1985, str. 471-473

sporných bodů za pravdu žalující Nikaraguy. Soud ve svém rozhodnutí jednoznačně odmítl argumenty žalovaného o oprávněnosti výkonu práva na kolektivní sebeobranu, když konstatoval, že Spojené státy podporou povstaleckých skupin Contras, kladením min ve vnitřních a pobřežních vodách Nikaraguy a útoky na její námořní přístavy, ropná potrubí, skladiště a hlídkovací lodě porušily mezinárodní obyčejová pravidla neintervence, zákazu použití ozbrojené síly a nevměšování se do vnitřních záležitostí cizího státu. S odkazem na existenci obou složek tvořících mezinárodní obyčej, soud opřel základ svého výroku o zjištění, že jak Spojené státy, tak i Nikaragua považují pravidla neintervence, nevměšování do vnitřních záležitostí cizího státu a zákazu použití ozbrojené síly, které je rovněž inkorporováno v čl. 2 odst. 4 Charty, za závazné normy obyčejového práva.¹³²

Pro analýzu legality humanitární intervence je klíčové, jakým způsobem se Mezinárodní soudní dvůr vyrovnal s námitkou Spojených států týkající se humanitárního ospravedlnění provedených akcí.¹³³ Soud zde judikoval, že: „...*není žádných pochyb o tom, že poskytnutí čistě humanitární pomoci osobám či ozbrojeným silám na území druhého státu, ať už jsou jejich politická příslušnost či cíle jakékoliv, nemůže být považováno za protiprávní intervenci nebo za jakékoliv jiné jednání v rozporu s mezinárodním právem...Přesto však soud nemůže uvažovat o vzniku nového pravidla, které by otevíralo možnost práva jednoho státu intervenovat proti druhému z toho důvodu, že se tento druhý stát rozhodl prosazovat určitou ideologii či nastolit určitý politický systém.*“¹³⁴

K tvrzení Spojených států, že podpora protivládních sil Contras byla reakcí na porušování lidských práv obyvatel Nikaraguy, soud uvedl, že: „...*tam, kde jsou lidská práva chráněna mezinárodními smlouvami, je ochrana lidských práv zajišťována takovou formou, jak ji tyto smlouvy upravují...A zatímco měly Spojené státy plné právo si utvořit jakýkoliv názor na respekt nikaragujské vlády k lidským právům, použití ozbrojené síly nemohlo být adekvátním prostředkem ke kontrole či zajištění jejich ochrany. S ohledem na to, co se ve skutečnosti stalo, nemůže být ochrana lidských práv, akce vedená čistě humanitárními úmysly, slučitelná se*

¹³² Mezinárodní soudní dvůr, Rozhodnutí ve věci Vojenské a polovojenské činnosti v Nikaraguy a proti ní ze dne 27. června 1986 (Nikaragua v. Spojené státy americké). In: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9619.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹³³ Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 60-62

¹³⁴ Cit. Mezinárodní soudní dvůr, Rozhodnutí ve věci Vojenské a polovojenské činnosti v Nikaraguy a proti ní ze dne 27. června 1986 (Nikaragua v. Spojené státy americké). In: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9619.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

*zaminováním přístavů, ničením ropných potrubí, či...výcvikem, vyzbrojováním a vybavováním ozbrojených skupin Contras. Soud tak dochází k závěru, že argument ochrany lidských práv obyvatel Nikaraguy nemůže ospravedlnit zákonnost jednání Spojených států.*¹³⁵

Důležitost tohoto rozhodnutí, jak uvádí Alexander Volsky, tkví v tom, že Mezinárodní soudní dvůr jednoznačně potvrdil, že stávající norma mezinárodního práva může být porušena a její platnost zpochybněna pouze takovou odlišnou praxí států, jenž se zřetelně opírá o jinou právní normu. Soud tak jinými slovy konstatoval, že aby mohlo být jedno pravidlo chování mezinárodního práva nahrazeno druhým, musí se opírat o jinou, alternativní platnou právní normu mezinárodního práva.¹³⁶

Dokud tedy obyčejové právo humanitární intervence v praxi států plně nevykrytalizuje, nemůže být ochrana lidských práv obyvatel druhého státu legálním důvodem pro ozbrojenou intervenci do takového státu.

3.4. Rada bezpečnosti a legalita humanitární intervence

Mnoho autorů při analýze pramenů mezinárodního práva dochází k závěru, že humanitární intervence může být legálně provedena pouze tehdy, je-li schválena Radou bezpečnosti. Ta má dle čl. 4 odst. 1 Charty OSN hlavní zodpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti.¹³⁷ ¹³⁸ Tento orgán má právo v případě, došlo-li k ohrožení či porušení míru, použít podle čl. 42 Charty ozbrojené síly k udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti.

Rada bezpečnosti se skládá z patnácti členů OSN. Spojené státy, Velká Británie, Francie, Rusko a Čína jsou stálými členy Rady bezpečnosti. Valné

¹³⁵ Cit. Mezinárodní soudní dvůr, Rozhodnutí ve věci Vojenské a polovojenské činnosti v Nikaraguy a proti ní ze dne 27. června 1986 (Nikaragua v. Spojené státy americké). In: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9619.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹³⁶ Volsky, A.: Reconciling Human Rights and State Sovereignty, Justice and the Law, in Humanitarian Interventions, International Public Policy Review, č. 1/2007, str. 42. In: <http://www.ucl.ac.uk/ippr/journal/downloads/vol3-1/Volsky.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹³⁷ Viz. Franck, T. M.: Interpretation and Change in the Law of Humanitarian Intervention. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 204-231; Lobel, J., Ratner, M.: Bypassing the Security Council: Ambiguous Authorizations to Use Force, Cease-fires and the Iraqi Inspection Regime. In: *American Journal of International Law*, č. 1/1999, str. 124-154

¹³⁸ K tomu je třeba uvést, že v rezolucích, jimiž Rada bezpečnosti schválila provedení ozbrojené intervence na území druhého státu (např. Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 794 ze dne 3. 12 1992 nebo Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 933 ze dne 31. července 1994), byla zdůrazněna specifičnost charakteru situace, pro který tento orgán provedení intervence schválil. (Welsh, J. M.: Introduction. In: Welsh J. M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2003, str. 84)

shromáždění volí deset dalších států jako nestálé členy Rady bezpečnosti. Každý člen Rady bezpečnosti má jeden hlas. Kromě věcí procedurálních rozhoduje tento orgán kladnými hlasy devíti členů včetně hlasů stálých členů, kteří se mohou hlasování zdržet. Hlasování je řízeno tzv. pravidlem jednomyslnosti, kdy kterýkoliv ze stálých členů Rady bezpečnosti může využít práva veta a zablokovat jakékoliv rozhodnutí tohoto orgánu.¹³⁹

Rozsáhlé porušování lidských práv státem na vlastním obyvatelstvu bylo Radou bezpečnosti označeno za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost hned v několika rezolucích. Problematickou se ale jeví skutečnost, jak bylo rovněž ukázáno ve výše uvedených případech vojenské intervence v Iráku a Kosovu, že Rada bezpečnosti se jen velmi obtížně usnází na tom, co je a co není porušením mezinárodního míru a bezpečnosti, respektive jaký případ porušování lidských práv představuje hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost.

Co stojí za neuspokojivým fungováním tohoto orgánu? Příčin nacházíme několik. Jednu z nejdůležitějších rolí hraje fakt, že Rada bezpečnosti, jejíž činnost je fakticky závislá na hlasech pěti stálých členů, je v první řadě orgán politický.¹⁴⁰ Rozhodování jeho členů, především pak těch stálých, je tak častokrát významně ovlivněno spíše regionálními či národními zájmy toho kterého státu, než tím, zda skutečně došlo k porušení mezinárodního míru a bezpečnosti. Jako příklad je v této souvislosti dáována výše zmíněná situace v Kosovu v letech 1998-1999. Odmítnutí podpořit vojenský zásah na ochranu kosovských Albánců ze strany Ruska a Číny je považováno za typický důkaz neochoty těchto velmocí odpoutat se od příliš úzkoprsého nazírání na mezinárodní právo a od výlučného prosazování svých národních a geopolitických zájmů.¹⁴¹

¹³⁹ Charta Organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁴⁰ Malanczuk, P.: *Humanitarian Intervention and the Legitimacy of the Use of Force*, Het Spinhuis, Amsterdam, 1993, str. 26; Delbrück, J.: *A Fresh Look at Humanitarian Intervention under the Authority of the United Nations*. In: *Indiana Law Journal*, č. 67/1992, str. 898-899; Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 135-136; Gowlland-Debbas, V.: *Functions of the United Nations Security Council in the International Legal System*. In: Byers, M. (ed.): *The Role of International Law in International Politics: Essays in International Relations and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2000, str. 304; Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, str. 139; Holzgrefe, J. L.: *The Humanitarian Intervention Debate*. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 44

¹⁴¹ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 214-215

Další důvody kritiky Rady bezpečnosti, jako její složení, nekonzistentnost rozhodování, nízký morální kredit nebo neefektivnost vynucování práva, pak v mnohém vyplývají právě z politické podstaty tohoto orgánu. Nejhlasitěji se v tomto směru objevují výtky týkající se legitimacy.¹⁴² „*Rada bezpečnosti OSN je institucí, která si nejvíce nárokuje vystupovat jako mezinárodní autorita, avšak která zároveň trpí nedostatkem legitimacy. Autorita bez legitimacy je inherentně slabá...Státy neuznávají legitimitu Rady bezpečnosti zcela běžně; bývalý prezident Spojených států Gerge W. Bush svůj názor na autoritu Radu bezpečnosti vyjádřil lapidárně: „K tomu, abychom mohli [Spojené státy – poznámka autora] jednat, schválení OSN vskutku nepotřebujeme...Co se týče naší bezpečnosti, ničí souhlas opravdu nepotřebujeme.“*“¹⁴³

Všechny výše uvedené skutečnosti přispívají k tomu, že orgán, který má dle Charty OSN, jednoho z nejvýznamnějších pramenů mezinárodního práva, udržovat či obnovovat mezinárodní mír a bezpečnost, tuto funkci velmi často neplní. Byť se v poslední době objevilo několik zajímavých návrhů¹⁴⁴, jak tento problém řešit - zvažováno je především rozšíření stálého členství a zrušení práva veta - neuspokojivý stav tohoto orgánu i nadále trvá.

Tento fakt potom ještě více rozvířil debatu o rozporu legality a legitimacy humanitární intervence.

¹⁴² Tamtéž, str. 128 a 134

¹⁴³ Cit. White, N.: The Will and Authority of the Security Council after Iraq. In: *Leiden Journal of International Law*, č. 4/2004, p. 660

¹⁴⁴ United Nations, Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges, and Change, A More Secure World: Our Shared Responsibility, str. 79-83. In: <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

4. Legitimita humanitární intervence

Skutečnost, že je humanitární intervence dle mezinárodního práva mnohými odborníky považována za nezákonnou¹⁴⁵, byla jejich oponenty silně kritizována jako nehumánní, nemorální, nelegitimní a anachronická. Tvrdili, že upínat se pouze na hodnocení legality intervence brání řešit mnohem důležitější otázky mravnosti a legitimacy. Vlády, které se dopouštějí vážného porušování lidských práv, dle jejich názoru podkopávají jediný důvod, který legitimuje jejich politickou moc, a proto by v mezinárodním právu svou ochranu nacházet neměly. Obdobného odsouzení se v tomto směru dostávalo i principům státní suverenity a neintervence. Rada bezpečnosti byla potom kritizována, jak bylo uvedeno v předešlé kapitole, hlavně za malou akceschopnost, neúčinnost a nízký morální kredit.¹⁴⁶ Mnoho autorů vyjádřilo přesvědčení, že bez ohledu na to, co stanovuje právo, existuje morální povinnost zasáhnout a ochránit civilní obyvatelstvo před genocidou či masovým vražděním.¹⁴⁷ Někteří pak přišli s názorem, že stát, který dopustí takto otřesného jednání, ztrácí tímto okamžikem podle mezinárodního práva svou legitimitu.¹⁴⁸ Fernando Tesón, jeden z největších proponentů humanitární intervence, k tomu dodává: „[Tento – poznámka autora] *kontrast nespočívá v rozdílu mezi „subjektivním“ intervencionistickým právním pojetím a „objektivním“ neintervencionistickým právním pojetím, nýbrž mezi právníky, kteří akcentují hodnoty lidství a těmi právníky, kteří jako základ vidí stát.*¹⁴⁹

¹⁴⁵ Tento většinový názor, podle něhož je humanitární intervence nelegální, zastávají například Richard Bilder, Ian Brownlie, Thomas Franck, Louis Henkin, Oscar Schachter, Bruno Simma nebo Jane Stromseth. (Goodman, R.: *Humanitarian Intervention and Pretexts for War*. In: *The American Journal of International Law*, č. 1/2006, str. 108-109)

¹⁴⁶ Viz. Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 96 a 128 – 141; Welsh J. M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2003, str. 85-87; Tesón, F.: *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 93-98; Barry, M. B.: *Unilateral Humanitarian Intervention: Legalizing the Use of Force to Prevent Human Rights Atrocities*. In: *Fordham International Law Journal*, č. 1/1992, str. 139-141; Finnemore, M.: *Constructing Norms of Humanitarian Intervention*. In: Katzenstein, P. J. (ed.): *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York, 1996, str. 5 a 15-18;

¹⁴⁷ Wheeler, N. J., Bellamy, A. J.: *Humanitarian Intervention in World Politics*. In: Baylis, J., Smith, S. (ed.): *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, 3. vydání, Oxford University Press Inc., New York, 2005, str. 4

¹⁴⁸ Barry, M. B.: *Unilateral Humanitarian Intervention: Legalizing the Use of Force to Prevent Human Rights Atrocities*. In: *Fordham International Law Journal*, č. 1/1992, str. 139

¹⁴⁹ Cit. Tesón, F.: *The Liberal Case for Humanitarian Intervention*. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 93-98

Byl to právě již několikrát zmiňovaný zásah vojsk NATO v Kosovu, jenž plně odhalil rozpor mezi legalitou a legitimitou humanitární intervence, respektive propast, která se rozevřela mezi současnou rigidní právní doktrínou a rodící se koncepcí lidských práv a etického chování státu. Zatímco odpůrci humanitární intervence obviňovali západní státy z porušování základních norem a principů mezinárodního práva, její stoupeneci poukazovali na legitimitu a morální ospravedlnění této akce. Ve vztahu k OSN a Radě bezpečnosti se potom začaly diskutovat otázky alternativní legitimní autority v mezinárodním společenství.¹⁵⁰

Kritikové nezákonnosti humanitární intervence se ve své argumentaci opírají o dva základní legitimizační zdroje, morálku, se kterou úzce souvisí i právo přirozené, a humanitu, tedy ochranu důstojnosti člověka, jeho základních lidských práv a svobod. Tyto zdroje nejde od sebe oddělit. Morální hodnoty zahrnují i závazek k ochraně lidských práv, humanita v sobě nese i prvky morálky.

Co se týče morálky jako určitého způsobu správného jednání či chování, je nejprve nutné zmínit, že obracet se na morální hodnoty předpokládá víru v objektivní existenci univerzálních morálních zásad, v jejich efektivnost a účinnost. Tato premisa je potom společná všem autorům akcentujícím roli morálních zásad při legitimaci humanitární intervence.¹⁵¹

Význam morálky jakožto jednoho z legitimizačních zdrojů intervence z humanitárních důvodů zdůrazňuje přední odborník na problematiku mezinárodních vztahů Terry Nardin. Dle jeho názoru: „*Základem pro úpravu koncepce humanitární intervence musí být spíše „obecné morální zásady“, než mezinárodní právo, jehož zdrojem je namísto morálního soudu mezinárodní obyčej a smlouva.*“¹⁵²

Jedním z nejvýznamnějších autorů, kteří svou teorii přípustnosti humanitární intervence opřeli o existenci základních morálních zásad, je již několikrát zmiňovaný Fernando Tesón. Ten je přesvědčen, že humanitární intervence je morálně ospravedlnitelná. Základem Tesónovy argumentace je tvrzení, že účelem států a vlád je ochrana a zajištění lidských práv. Jestliže pak stát či vláda selže v naplňování tohoto účelu, ztrácí tím vlastní legitimitu. Státní suverenita pro Tesóna představuje určitou hodnotu, na kterou je třeba nahlížet ne jako na hodnotu neměnnou a předem

¹⁵⁰ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 96-97 a 212-214

¹⁵¹ Tamtéž, str. 96

¹⁵² Cit. Nardin, T.: The Moral Basis for Humanitarian intervention. In: Lang, A. (ed.): *Just Intervention*, Georgetown University Press, Washington DC, 2003, str. 19

danou, ale jako na hodnotu instrumentální, která jako nástroj slouží dalšímu účelu. Suverenita má dle jeho názoru primárně sloužit lidem a ti, kteří jednají v rozporu s tímto cílem, se nemohou principem státní suverenity hájit, jelikož tyranie a bezvládní způsobují rozpad státní suverenity. Hrubé porušování lidských práv, uzavírá Tesón, tak není jen útokem na důstojnost člověka, ale též úplnou zradou principu suverenity jako takového.¹⁵³

Tesón své myšlenky podepírá dalšími morálními předpoklady, když tvrdí, že skutečnost, že osoby mají svá práva, má normativní důsledky pro ostatní. Z toho pak pro ostatní plynou následující povinnosti. První je závazek, že všichni máme povinnost tato práva respektovat. Druhou povinností je závazek prosazovat tento respekt ve vztahu ke všem lidem. Třetí je potom závazek pomoci všem obětem tyranie či bezvládní, a to za předpokladu, že je to v našich silách a že jsme tak schopni učinit při vynaložení přiměřených nákladů. Třetí závazek s sebou nese povinnost (a také právo) vykonat ozbrojenou intervenci na ochranu takto postižených osob. Tesón dodává, že lidská práva jsou vlastní každému jeho lidskou přirozeností, jsou a musí být absolutně nezávislá na historii, kultuře či územním vymezení státu.¹⁵⁴

Filozoficky Tesón vychází z liberální smluvní teorie vzniku státu, v rámci níž je významně ovlivněn Kantovým pojetím státu. Podle Kanta stát čerpá svou legitimitu od svobodných mravních jedinců, kteří ho utvořili. Základem Kantova liberálního státu je ústava, která moc vlády vymezuje tak, aby byla v souladu se svobodou jednotlivce. Takové pojetí státu představuje liberální řešení dilematu mezi tyranii a bezvládním, ve kterém jsou tyranie a bezvládní dvěma póly kontinua politického donucení. Humanitární intervenci považuje Tesón za jeden z nástrojů, který pomůže svobodu jednotlivce opět navrátit do centra kontinua politického donucení, přičemž je lhostejné, zda se jedná o práva občana státu nebo práva cizince. Ochrana svých práv si podle Tesóna zaslouží každý bez ohledu na to, jakou má státní příslušnost či kde žije.¹⁵⁵

Aidan Hehir, přední odborník na problematiku humanitární intervence, v této souvislosti hovoří o přednosti „morálního práva“ nad právem pozitivním. Hehir tvrdí, že normy mezinárodního práva jsou v mnoha oblastech neúplné

¹⁵³ Tesón, F.: The Liberal Case for Humanitarian Intervention. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 93-94 a 120

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 94-98

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 99-100

a nedostatečné, a to především co se týče jejich vynutitelnosti. Mezinárodní právo je dle jeho názoru spíše orientováno na státy, než na lidi, kteří v nich žijí. „Morální právo“ se oproti tomu obrací na člověka. Není navíc závislé na aktuálním státním zřízení či politickém systému. Mnoho progresivních hnutí a událostí, dodává Hehir, byly vedeny lidmi, kteří se odmítali řídit zákony, jež v té době platili. Gándhí, Martin Luther King a mnoho dalších úmyslně odmítali respektovat právní řád s odvoláním na mravní hodnoty, které s ním jsou v rozporu. Nyní jsou však jednání a činy těchto osobností považovány za progresivní a pokrokové.¹⁵⁶

Zatímco Tesón hovoří o „morálním právu“, většina ostatních autorů legitimizující humanitární intervenci odkazuje na právo přirozené. Myšlenka přirozených práv je založena na koncepci, že každému člověku jsou od přirozenosti daná práva, která mu inherentně náleží a která mají tu vlastnost, že jsou nezadatelná a nezrušitelná. Tito autoři tuto doktrínu přejímají a tvrdí, že lidské bytosti nemají od přirozenosti daná pouze práva, ale také povinnosti, které vycházejí z lidské povahy jako takové. Morální závazky jsou stejně jako lidská povaha univerzální a neměnné. Jednou z těchto přirozených povinností je pro tyto autory i závazek provést humanitární intervenci tam, kde je nutno pomoci druhým, a to bez ohledu na vztahy s jinými státy, na jejich suverenitu a svrchovanost.¹⁵⁷

Odvolávání se na morálku a přirozené právo vedlo v k oživení zájmu o některé z myšlenek teorie spravedlivé války.¹⁵⁸ Jean Elshtain v této souvislosti poukazuje na tři hlavní principy, které jsou v současné době pro otázku legitimacy humanitární intervence nejrelevantnější. Tím prvním je existence univerzálního morálního smýšlení. Druhým je neustálá potřeba morálně soudit, kdo je útočníkem a kdo obětí, co je spravedlivé a nespravedlivé či co je přijatelné a co naopak nepřijatelné. Nakonec je to poměrně značná účinnost morálních výzev a proklamací, které mnohdy vedou k zastavení násilí.¹⁵⁹

Při formulování podmínek, za nichž je možno intervenci považovat za legitimní, vychází z doktríny spravedlivé války i Nicholas Wheeler. Ten tvrdí, že

¹⁵⁶ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 96-98

¹⁵⁷ Holzgrefe, J. L.: The Humanitarian Intervention Debate. In: Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 25-26

¹⁵⁸ Coady, C. A. J.: The Ethics of Armed Humanitarian Intervention, Peaceworks No. 45, United States Institute of Peace, Washington, 2002, str. 18-31. In: <http://www.usip.org/files/resources/pwks45.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁵⁹ Elshtain, J. (ed.): *Just War Theory*, New York University Press, New York, 1992, str. 324

intervence je humanitární tehdy, naplňuje-li ozbrojený útok na území cizího státu čtyři požadavky. Prvním z nich je existence spravedlivého důvodu, kvůli kterému je intervence vedena. Wheeler tento důvod nazývá nejvyšším stavem humanitární nouze. Nejvyšší stav humanitární nouze dle tohoto profesora mezinárodních vztahů nastane, když jediným způsobem, jak zachránit lidské životy, je ozbrojený zásah zvenčí. Druhým kritériem je, že použití ozbrojené síly musí být až poslední instancí. Dalším požadavkem Wheeler rozumí poslední možnost řešení situace po vyčerpání všech ostatních prostředků, kdy nic kromě použití ozbrojené síly není schopno zastavit masivní porušování lidských práv. Třetím kritériem je požadavek proporcionality takové intervence, což podle něj znamená, že intervence bude přiměřená závažnosti a rozsahu porušování lidských práv, na jejichž obranu se provádí. Posledním kritériem je, aby bylo vysoce pravděpodobné, že použití ozbrojené síly pomůže těm, v jejichž prospěch je intervence vedena. Za úspěšnou lze podle názoru Wheelera považovat takovou intervenci, kdy ozbrojený zásah zachránil oběti útlaku a kdy bylo znovu zajištěno dodržování lidských práv.¹⁶⁰

Kritika nezákonnosti humanitární intervence začala nabírat na síle s koncem studené války, který, mimo jiné, s sebou přinesl i zvýšený zájem o dodržování lidských práv a svobod.¹⁶¹ Zvýšený zájem o ochranu lidských práv byl mnohými vysvětlován jako morální důsledek ekonomické globalizace. Výroční zpráva Ministerstva zahraničí Spojených států amerických zařadila lidská práva a demokratické politické zřízení, spolu s penězi a internetem, mezi tři univerzální prostředky, kterými se v době globalizace komunikuje.¹⁶²

K výše uvedenému je nutno poznamenat, že otázka ochrany lidských práv byla v popředí zájmu již po skončení druhé světové války. Lidskoprávní dokumenty, které byly po konci této války přijaty, znamenaly pro mezinárodní společenství významný mezník. Právě lidská práva a důraz na jejich dodržování totiž v rámci

¹⁶⁰ Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, str. 33-37

¹⁶¹ Hehir, A.: Structural Imperatives and and The „Globalisation“ of Human Rights, University of Limerick, Paper, str. 2-3. In: http://www.academia.edu/521333/Structural_Imperatives_and_The_Globalisation_of_Human_Rights, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁶² Ignatieff, M.: I. Human Rights as Politics, II. Human Rights as Idolatry, The Tanner Lectures on human Values, Princeton University, 2003, str. 289-290. In: http://tannerlectures.utah.edu/lectures/documents/Ignatieff_01.pdf, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

mezinárodního prostředí učinili z člověka, vedle suverénních států a mezinárodních organizací, hlavní subjekt mezinárodního práva.¹⁶³

Byť však bylo od roku 1945 podepsáno hned několik mezinárodních smluv o lidských právech, dopad a účinek těchto smluv byl jen minimální. Přes velkou podporu, které se ze strany téměř všech aktérů mezinárodního společenství lidským právům dostalo, nebylo přijetí těchto lidskoprávních dokumentů doprovázeno příslušnými změnami v rámci Charty OSN. Výsledkem tak byl stav, kdy tento rozsáhlý korpus lidskoprávních smluv postrádal jakýkoliv mechanismus, kterým by právní normy v něm obsažené mohly být účinně a efektivně vynucovány. Komise pro lidská práva OSN, Výbor Spojených národů pro lidská práva a Vysoký komisař OSN pro lidská práva měly jen kontrolní funkci bez možnosti svá zjištění a rozhodnutí jakkoliv vymáhat. Další příčinou jen velmi omezeného účinku těchto smluv byla existence bipolárního rozdělení světa, kde vyhrocené vztahy mezi oběma supervelmocemi znemožňovaly jakoukoliv kontrolu dodržování lidských práv. Především země východního bloku bránily kontrole dodržování lidských práv na svém území s poukazem na nedovolené zasahování do vnitřních záležitostí státu.¹⁶⁴

Podle Hehira se problémem ukázala být i samotná povaha lidských práv a svobod, která odlišuje mezinárodní právo lidských práv od ostatních oblastí mezinárodního práva upravujících vztahy mezi státy.¹⁶⁵ Malgosia Fitzmaurice má obdobný názor, když uvádí, že: „*Lidskoprávní smlouvy v podstatě zavazující nejsou a nezakládají mezi státy práva a povinnosti na tradiční bázi reciprocity; tyto smlouvy zakládají právní vztahy mezi státy a jejich obyvateli.*“¹⁶⁶ Dodržování těchto smluv tak je dle těchto autorů čistě a výlučně vnitřní záležitostí každého státu.¹⁶⁷

S pádem sovětského impéria se centrum pozornosti přesunulo od nebezpečí globálního konfliktu ke konfliktům vnitrostátním, které byly v době studené války buď přehlíženy, nebo potlačovány. Stále hlasitěji se začaly ozývat hlasy kritizující hrubé porušování lidských práv, ke kterým při těchto konfliktech docházelo.

¹⁶³ Ignatieff, M.: I. Human Rights as Politics, II. Human Rights as Idolatry, The Tanner Lectures on human Values, Princeton University, 2003, str. 289-290. In: http://tannerlectures.utah.edu/lectures/documents/Ignatieff_01.pdf, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁶⁴ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 94

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 94-95

¹⁶⁶ Cit. Fitzmaurice, F.: The Practical Working of the Law of Treaties. In: Evans, M. (ed.): *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2006, str. 205-206

¹⁶⁷ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 95

Globalizovaná média a rostoucí počet nevládních organizací¹⁶⁸ obracely pozornost západní veřejnosti na mnohé z těchto konfliktů, a to včetně jejich humanitárních konsekvencí.

5. Vliv konceptu lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence

Rostoucí počet mezistátních a zejména vnitrostátních konfliktů působících nezměrné utrpením milionům nevinných lidí zchladil optimismus, který po konci studené války ve světě zavládl. V atmosféře zvýšeného zájmu o ochranu a dodržování lidských práv sledovalo mezinárodní společenství tyto konflikty, mnohdy dosahující rozměrů humanitární katastrofy, se stále větší nevolí. Velká vlna kritiky se snesla nejenom na vlády, které hromadné porušování lidských práv způsobují, ale také na pojetí státní suverenity, které tyto vlády účinně brání. Pod vlivem hlubokých politických, ekonomických a sociálních transformací spojených s koncem bipolárního rozdělení světa se jako určitý protiklad několikasetletému konceptu státní či národní bezpečnosti do popředí dostává idea, že pravým referenčním objektem¹⁶⁹ bezpečnosti má být namísto státu člověk, případně určitá skupina jednotlivců.¹⁷⁰

5.1. Pojem konceptu lidské bezpečnosti

Prvním významným momentem, kdy byl termín lidská bezpečnost použit, bylo vydání výroční Zprávy o lidském rozvoji¹⁷¹ za rok 1994 zpracované Rozvojovým programem OSN. Tato zpráva uváděla, že: „*Koncept bezpečnosti byl až příliš dlouho interpretován úzce: jako zajištění bezpečnosti určitého území s cílem*

¹⁶⁸ Non-governmental Organizations, NGOs

¹⁶⁹ Pozn. Referenčním objektem je entita, která je chápána jako existenčně ohrožená, a tato entita má legitimní nárok na přežití. (Waisová, Š.: Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. Kodaňská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu, Mezinárodní vztahy, č. 3/2004, str. 83. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/124>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

¹⁷⁰ Viz. Waisová, Š.: Lidská bezpečnost – pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network, Mezinárodní vztahy, č. 1/2006, str. 58-61. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/188>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013; Axworthy L.: RtoP and Evolution of State Sovereignty. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 8; Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 109-110; King, G., J. L. CH., Murray: Rethinking Human Security. In: *Political Science Quarterly*, č. 4/2001, str. 585-589

¹⁷¹ Human Development Report

*ochrany proti vnějším útokům nebo jako obrana národních zájmů v rámci zahraniční politiky či jako globální bezpečnost namířená proti hrozbě jaderné války... Zapomínalo se však na naprosto oprávněné starosti obyčejných lidí, kteří hledají své bezpečí a ochranu každý den.*¹⁷²

Hned několik badatelů, jak uvádí tato výroční zpráva, se pokusilo přijít s rigorózní, přesnou definicí lidské bezpečnosti. Stejně jako v případě podobného pojmu lidské svobody lze lidskou bezpečnost snadněji popsat jako situaci, kdy se lidské bezpečnosti nedostává, kdy absentuje.¹⁷³ Přesto však zpráva dále konstatuje, že je užitečnější určitou explicitnější definici přece jen používat: „*Lze říci, že lidská bezpečnost má dva aspekty. Zaprvé lidská bezpečnost představuje zajištění bezpečí proti dlouhodobým hrozbám jako je hlad, nemoci a represe. Zadruhé lidská bezpečnost znamená ochranu proti náhlým a bolestivým zásahům do každodenního života, ať už doma, v zaměstnání či ve společnosti.*“¹⁷⁴ Jak lze vidět, je tato definice značně široká. I proto ji autoři této zprávy doplnili výčtem sedmi složek, které lidskou bezpečnost tvoří: 1) ekonomická bezpečnost, 2) bezpečnost týkající se potravy a výživy, 3) zdravotní bezpečnost, 4) environmentální bezpečnost, 5) osobní bezpečnost, 6) bezpečnost společenství a komunit a 7) politická bezpečnost. Mezi ekonomickou bezpečnost je řazena například svoboda před chudobou. Do okruhu bezpečnosti výživy spadá kupříkladu přístup k potravinám. Zdravotní bezpečností je například rozuměn přístup ke zdravotní péči nebo ochrana před nemocemi. Environmentální bezpečností může být ochrana před znečišťováním životního prostředí. Osobní bezpečností je kupříkladu myšlena ochrana před mučením, válkou, trestnými činy nebo domácím násilím. Bezpečností společenství a komunit je potom například ochrana kulturních tradic či etnických skupin. Politická bezpečnost nakonec spočívá kupříkladu v plném a nerušeném užívání všech občanských a politických práv.¹⁷⁵

Přes všechny své nedostatky se definice, kterou ve výše zmíněné zprávě Rozvojový program OSN uvedl, stala nejrozšířenějším a nejpřijímanějším vymezením pojmu lidské bezpečnosti.¹⁷⁶

¹⁷² United Nations, United Nations Development Programme, Human Development Report, 1994. In: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁷³ Tamtéž

¹⁷⁴ Cit. Tamtéž

¹⁷⁵ Tamtéž

¹⁷⁶ Cockell, J. G.: *Conceptualising Peacebuilding: Human Security and Sustainable Peace*. In: Pugh, M. (ed.): *Regeneration of War-Torn Societies*, Macmillan, London, 2000, str. 21

Problematikou lidské bezpečnosti se ve Zprávě u příležitosti nového milénia zabýval generální tajemník této organizace Kofi Annan: „Tyto [vnitrostátní – poznámka autora] konflikty s sebou nesou i vývoj nového chápání konceptu bezpečnosti. Zatímco kdysi byla bezpečnost synonymem pro obranu určitého území před vnějším útokem, požadavky dnešní doby nutí, aby pojem bezpečnosti rovněž zahrnoval ochranu skupin a jednotlivců před násilím, které má původ uvnitř státu. Potřeba nového přístupu, který bude ještě více zaměřen na bezpečnost jednotlivce, člověka, je ještě umocněna pokračujícími hrozbami lidstvu, jako jsou zbraně hromadného ničení, především zbraně jaderné, jejichž pouhý název prozrazuje, jaké účinky tyto zbraně při použití mají.“¹⁷⁷

Jedny z nejvýznamnějších definic tohoto pojmu podávají rovněž klíčoví proponenti konceptu lidské bezpečnosti, Kanada a Japonsko. Ministerstvo zahraničních věcí Kanady vymezuje lidskou bezpečnost jako: „*oproštění se od všeprostupujících hrozeb lidským právům, lidskému bezpečí či lidským životům.*“¹⁷⁸ Podle japonského ministerstva zahraničních věcí potom: „*Lidská bezpečnost může být definována jakožto ochrana lidského života a důstojnosti lidské bytosti. Japonsko stejně jako mnoho dalších zemí zastává ten názor, že lidská bezpečnost může být zajištěna pouze tehdy, může-li si být člověk jistý, že jeho život bude oproštěn od rizika přímého násilí a od strukturálního strádání nedostatkem.*“¹⁷⁹

V rámci konceptu lidské bezpečnosti potom existují různé přístupy, které se vzájemně odlišují tematicky, konceptuálně a také z hlediska diskurzu. Za tři nejznámější je možno považovat zakládající přístup Organizace spojených národů, přístup kanadský a japonský. Nejméně vyhraněné je pojetí OSN, které je zároveň z těchto přístupů nejobsáhlejší. Obsahuje jak tzv. oproštění se od rizika přímého násilí, tak i oproštění se od strukturálního strádání nedostatkem. Východiska kanadského přístupu se opírají o první část agendy OSN (oproštění se od rizika

¹⁷⁷ United Nations, Report of the Secretary-General, We the Peoples: The role of the United Nations in the Twenty-first Century, str. 43-44. In: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan000923.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁷⁸ Axworthy, L.: Canada and Human Security: The Need for Leadership. In: *International Journal*, č. 2/1997, str. 183-196

¹⁷⁹ Takasu, Y.: Toward Effective Cross-Sectorial Partnership to Ensure Human Security in a Globalized World, Statement by Yukio Takasu, Director-General of Multilateral Cooperation Department, at the Third Intellectual Dialogue on Building Asia's Tomorrow. In: http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/speech0006.html, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

přímého násilí), zatímco ta japonská potom spíše akcentují část druhou (oproštění se od strukturálního strádání nedostatkem).¹⁸⁰

5.2. Historie konceptu lidské bezpečnosti

Byť se obecně soudí, že koncept lidské bezpečnosti vznikl v první polovině 90. let 20. století, někteří autoři upozorňují na skutečnost, že liberální pojetí bezpečnosti jako konceptu pro jednotlivce a skupiny není výsledkem společenských, vědeckých nebo politických procesů 20. století, ale že lze jeho počátek vysledovat již v období od poloviny 17. století.¹⁸¹ Především v 19. století se velmi výrazně prosadila koncepce bezpečnosti s důrazem na trpícího jedince jako předmětu bezpečnosti s aktivní podporou nevládních aktérů. V souvislosti s 19. stoletím se hovoří o vzniku tzv. nového humanitarismu, a to především díky činnosti nových nestátních entit, jako například Mezinárodního výboru Červeného kříže, které v tomto období vznikají. Aktivní účast nestátních aktérů v mezinárodní politice měla rozhodující úlohu při vedení liberálních humanitárních kampaní, které v průběhu celého tohoto období v Evropě probíhaly. Cílem humanitárních kampaní vystavěných na lidsko-bezpečnostní legitimaci bylo především humanitární odzbrojení. Mezi ty nejdůležitější patří St. Petersburgská konference z roku 1868, jenž vedla k zákazu používání třaskavých, výbušných a zápalných nábojů s menší vahou než 400 gramů a I. Haagská mírová konference z roku 1899, kterou byly zakázány dělostřelecké náboje s dusivými nebo zhoubnými plyny, tříštivé náboje a shazování výbušnin z horkovzdušných balónů. Nevládní aktéři, především pak organizace prosazující mír a odzbrojení, výsledky obou konferencí zásadně ovlivňovaly, ať už formováním veřejného mínění, nebo stanovisek samotných účastníků.¹⁸²¹⁸³ Mnozí badatelé nicméně poukazovali na to, že napoleonské války na

¹⁸⁰ Hynek, N.: Nevládní organizace v oblasti lidské bezpečnosti na pozadí (neo)liberálního řádu, Mezinárodní vztahy, č. 4/2009, str. 12. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/346>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁸¹ Waisová, Š.: Lidská bezpečnost – pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network, Mezinárodní vztahy, č. 1/2006, str. 60. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/188>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁸² Rozhodnutí ruského cara Mikuláše II. svolat St. Petersburgskou konferenci je například považováno jako výsledek intenzivní lobbistické činnosti Dr. Evanse Darbyho, tajemníka Londýnské společnosti za mír, baronky Berthy von Suttnerové, spoluzakladatelky Rakouské společnosti pro mír a spisovatele Ivana Blocha, které měl na tohoto ruského panovníka velký vliv. (Hynek, N.: Nevládní organizace v oblasti lidské bezpečnosti na pozadí (neo)liberálního řádu, Mezinárodní vztahy, č. 4/2009, str. 24. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/346>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

počátku 19. století měly za následek, že se začalo prosazovat také vojenské pojetí bezpečnosti, kde stát je považován za základní referenční objekt bezpečnosti, jehož úkolem a právem je zajišťovat bezpečnost. Až do konce 20. století tedy existovaly souběžně dvě pojetí konceptu bezpečnosti – první, liberální a otevřené a druhé, vojenské. Obě světové války následované válkou studenou pak přispěly k tomu, že bezpečnost definitivně pozbyla nestátní a nevojenský charakter. Na několik desítek let tak v mezinárodních vztazích převládlo pojetí státní či národní bezpečnosti.¹⁸⁴

„Postupná eroze bipolarity mezinárodního systému a proměna bezpečnostního prostředí v průběhu 60. a 70. let 20. století povzbudily snahy o nové promýšlení bezpečnosti a hrozeb. Od druhé poloviny 60. let se začínají jako podbor mezinárodních vztahů profilovat bezpečnostní studia, která čerpají jak ze scientismu, tak i z výzkumu míru. V 80. letech se badatelé v oblasti bezpečnostních studií začínají odklánět od vojenského pohledu na bezpečnost státu a zabývají se také nevojenskými hrozbami. Vědci si začali klást otázku, co to je bezpečnost a co znamená být v bezpečí. Za jeden z nejvýznamnějších příspěvků k diskuzi o proměně (respektive rozšíření) konceptu národní bezpečnosti je považována práce autorů kodaňské školy, především B. Buzana a O. Waevra.“¹⁸⁵

Právě práce Barryho Buzana je výbornou ukázkou proměny konceptu bezpečnosti. Zatímco na počátku 80. let 20. století Buzan vycházel z realistické tradice v mezinárodních vztazích, již o několik let později tvrdí, že zdrojem bezpečnostních rizik nejsou výlučně jen hrozby vojenské. Podle tohoto britského profesora stát ztrácí ve prospěch člověka a sociálních skupin své výsadní postavení referenčního objektu. Stát a jeho jednání se navíc může stát pro jedince a jejich skupinu zdrojem hrozeb. V průběhu 80. let se tak Buzan začíná poměrně významně vymezovat proti realistickému přístupu k bezpečnosti, podle něhož znamená bezpečnost jedince to stejné jako bezpečnost občana, když tvrdí, že člověk má určitá práva bez ohledu na existenci či neexistenci státu, jehož je občanem.¹⁸⁶

¹⁸³ Hynek, N.: Nevládní organizace v oblasti lidské bezpečnosti na pozadí (neo)liberálního řádu, *Mezinárodní vztahy*, č. 4/2009, str. 22-24. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/346>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁸⁴ Waisová, Š.: Lidská bezpečnost – pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network, *Mezinárodní vztahy*, č. 1/2006, str. 60. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/188>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁸⁵ Cit. Waisová, Š.: Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. Kodaňská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu. *Mezinárodní vztahy*, č. 3/2004, str. 67. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/124>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁸⁶ Buzan, B.: *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*, 1. vydání, Wheatsheaf Books, Brighton, 1983, str. 18-30 a 75-83

Nazírání na pojem bezpečnosti prodělává další významný posun v první polovině 90. let 20. století, kdy na základě pozorování poststudenoválečného světa dochází Kodaňská škola v čele s Buzanem k závěru, že tradiční vojenská bezpečnost začíná hrát stále menší roli a nová rizika, která se v mezinárodním prostředí objevují, jsou charakteru především sociálního, ekonomického, politického a environmentálního. Rozšíření konceptu bezpečnosti provedla Kodaňská škola po dvou osách, po ose horizontální, jenž znázorňuje zdroje hrozeb, tedy tzv. sektory, a po ose vertikální, která je osou referenčních objektů. Zdroje hrozeb v rovině horizontální byly kategorizovány do pěti sektorů – sociálního, ekonomického, vojenského, politického a environmentálního. Referenčním objektem v rovině vertikální potom mohou být dle této školy tři entity: jedinec, stát a mezinárodní systém. Spojení horizontální a vertikální osy má potom poskytnout komplexní obraz nynějšího světa, zdrojů ohrožení a referenčních objektů.¹⁸⁷

„Lidskou bezpečnost je tedy možné vnímat jako určitou politickou krystalizaci liberálních principů, z nichž vychází nový humanitarismus s cílem je dále posílit a učinit je politicky relevantnější. Doktrína lidské bezpečnosti je založena na bezpečnosti, v níž je referenčním objektem (tedy chráněno entitou) jedinec, nikoli stát jako v realistické koncepci národní bezpečnosti. Lidská bezpečnost navazuje na již diskutované rozšíření (broadening) bezpečnosti z osmdesátých let 20. století a dále je ontologicky prohlubuje (deepening; stát → jedinec).“¹⁸⁸

5.3. Globální občanská společnost a Human Security Network

Imploze Sovětského svazu měla rovněž značný vliv na globalizaci a na procesy s ní související. Velkou roli v této souvislosti hrálo rozšíření kapitalistické tržní ekonomiky a zásad ekonomického liberalismu do dalších zemí, především těch, jejichž hospodářský systém byl dříve postaven na centrálně plánované bázi. Otevření státních hranic a odstranění překážek volného obchodu vedly k růstu mezinárodního obchodu a k provázanosti ekonomik většiny zemí světa. Pokrok v satelitní komunikaci, rozmach internetu, mobilní telefonie a možnost přenášet živé vysílání z jakéhokoliv místa na Zemi byly nejvýznamnějšími projevy prudkého rozvoje

¹⁸⁷ Buzan, B.: *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Pearson/Longman, 2. vydání, London, 1991, str. 35-55

¹⁸⁸ Cit. Hynek, N.: Nevládní organizace v oblasti lidské bezpečnosti na pozadí (neo)liberálního řádu, *Mezinárodní vztahy*, č. 4/2009, str. 11-12. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/346>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

komunikačních systémů a technologií, který charakterizoval celá 90. léta 20. století.¹⁸⁹

Všechny tyto události měly potom zásadní význam při vzniku tzv. globální občanské společnosti¹⁹⁰. Pojem globální občanské společnosti je, jak se shoduje většina autorů, jen velmi těžko definovatelný. Někteří badatelé dokonce navrhují na jeho vymezení úplně rezignovat. I přes tyto obtíže lze konstatovat, že globální občanskou společností je rozuměna zvýšená role nestátních aktérů, jakými jsou transnacionální korporace, transnacionální nevládní organizace, transnacionální nátlakové sítě, globální sociální hnutí, mezinárodně aktivní nadace, humanitární organizace, politické strany, sítě odborů, byrokratické struktury, média, transnacionální nátlakové a lobbistické skupiny, ke které došlo díky proměnám v mezinárodní politice v 90. letech 20. století.¹⁹¹ Globalizační procesy, které byly v tomto období ještě více akcelerovány, potom vytvořily prostor pro vznik transnacionálních a mnohdy také globálních institucionálních, organizačních a normativních struktur, které pro nevládní aktéry představovaly příležitost k jejich činnosti a mobilizaci.¹⁹² Jako konkrétní příklad takové mezinárodní nevládní organizace¹⁹³ lze potom uvést Amnesty International, Friends of the Earth International, Greenpeace, Public Citizen, Global Exchange či Third World Network. Vzhledem k vágnosti pojmu globální občanské společnosti se objevily rovněž terminologické problémy. Někteří autoři tak preferují označení transnacionální občanská společnost, světová společnost či světová komunita.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 3-6

¹⁹⁰ Byť je vznik globální občanské společnosti většinou autorů spojován s počátkem 90. let 20. století jakožto výsledek globalizace, rozšiřování západních hodnot a rozvoje nových komunikačních technologií, někteří badatelé tvrdí, že se její počátek datuje až do poloviny 19. století. (Coleman, W., Wayland, S.: *The Origins of Global Civil Society and Nonterritorial Governance: Some Empirical Reflections*, GHC Working Papers No. 05/1, Institute on Globalization and the HUMAN CONDITION, 2005, str. 1-4. In: http://www.humanities.mcmaster.ca/~global/wps/Coleman_Wayland.pdf, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁹¹ Císař, O.: Vzniká globální občanská společnost? Nestátní aktéři ve světové politice, *Mezinárodní vztahy*, č. 4/2003, str. 5-9. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/91>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁹² Scholte, J., A.: *Civil Society and Democracy in Global Governance*, GHC Working Papers No. 65/01, Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, 2001, str. 281-304. In: http://wrap.warwick.ac.uk/2060/1/WRAP_Scholte_wp6501.pdf, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

¹⁹³ International Non-governmental Organization, INGO

¹⁹⁴ Císař, O.: Vzniká globální občanská společnost? Nestátní aktéři ve světové politice, *Mezinárodní vztahy*, č. 4/2003, str. 5-9 a 15. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/91>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

K existenci globální občanské společnosti jako nového prvku mezinárodní politiky potom Ondřej Císař dodává: „...zastánci teze o objevení se globální občanské společnosti mluví o nové realitě – o nadnárodní sféře, v níž občanští aktivisté, sociální hnutí a angažovaní jednotlivci vstupují do vzájemných interakcí, diskuzí, konfliktů a aliancí. Zatímco totiž nadnárodní nevládní organizace existovaly a fungovaly v mezinárodní politice i v minulosti, jejich počet a množství oblastí, v nichž fungují, nikdy nedosahoval současných měřítek...“¹⁹⁵

V současnosti je po celém světě aktivních více než 50 000 nevládních neziskových organizací. Mnohé z nich se každoročně setkávají na téměř 5 000 různých sjezdech, kongresech a shromážděních. Asi jedna třetina těchto organizací sídlí na území Evropské unie a Švýcarska. Stále větší počet je potom usazen v Africe, především pak v její subsaharské části. Pro tyto mezinárodní nevládní organizace pracuje, ať už prostřednictvím placené či dobrovolné práce, několik milionů lidí. Jen v Německu, Francii, Španělsku, Velké Británii, Nizozemsku, Japonsku, Brazílii a Argentině pro ně pracuje na plný úvazek 100 000 zaměstnanců. Ještě větší počet lidí v těchto zemích s těmito organizacemi spolupracuje na dobrovolné bázi. V současnosti vydávají mezinárodní nevládní organizace na pomoc více finančních prostředků, než OSN¹⁹⁶. Více než dvě třetiny všech finančních prostředků Evropské unie určených na zahraniční pomoc jsou vynakládány prostřednictvím těchto organizací. Celkový objem všech finančních prostředků vynakládaných na zahraniční pomoc po celém světě dosahuje více než 7 miliard amerických dolarů. Mezinárodní nevládní organizace potom distribuují většinu těchto prostředků.¹⁹⁷

Páteř globální občanské společnosti je tvořena sítí nevládních humanitárních organizací. Jedním z ústředních témat, kterému se tak globální občanská společnost věnuje, je agenda ochrany lidských práv a lidské bezpečnosti. A byli to právě tito nestátní aktéři, kdo od počátku 90. let 20. století tvrdě kritizoval státy a vlády za rozsáhlé a hrubé porušování lidských práv vlastních občanů, kdo vehementně vystupoval proti principům suverenity a neintervence a kdo se zásadně stavěl proti nezákonnosti humanitární intervence. Působení globální občanské společnosti

¹⁹⁵ Cit. Tamtéž, str. 9

¹⁹⁶ Zde se jedná o finanční pomoc vynaloženou OSN bez finančních prostředků, které vynakládá Světová banka a Mezinárodní měnový fond. (Keane, J.: *Global Civil Society?* Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 5)

¹⁹⁷ Keane, J.: *Global Civil Society?* Cambridge University Press, Cambridge, 2003, str. 5

nacházelo u těžce postiženého obyvatelstva represivních režimů značnou odezvu.¹⁹⁸ Mary Kaldor v této souvislosti hovoří o normativním tlaku nevládních humanitárních organizací na svrchovaná práva států, které nejsou schopny na svém území zajistit dodržování lidských práv a bezpečnost svého obyvatelstva.¹⁹⁹

Nebyly to však jen transnacionální nestátní aktéři, kdo se v mezinárodním prostoru věnoval podpoře lidských práv a lidské bezpečnosti. Rovněž některé státy inkorporovaly do své zahraniční politiky tuto agendu. Typickým případem lze v této souvislosti uvést Kanadu.

Kanada začlenila agendu lidské bezpečnosti do své zahraniční politiky v polovině 90. let 20. století. Velký vliv na toto rozhodnutí měla humanitární katastrofa ve Rwandě, kde na jaře roku 1994 došlo k hromadnému vyvraždění více než půl milionu Tutsiů většinovými Hutuy, kterou bývalý kanadský velvyslanec při OSN Paul Heinbecker označil za historicky největší selhání OSN. Kanada se spolu s Norskem postavila do čela několika desítek iniciativ kritizujících stav lidské bezpečnosti v zemích, které nemají kontrolu nad územím státu a které nedokáží zajistit základní potřeby svých obyvatel.²⁰⁰

Zásadní byla v této souvislosti politická a akademická činnost bývalého ministra zahraničních věcí Lloyda Axworthyho. Axworthy, který byl v úřadu v letech 1996-2000, opřel zahraniční politiku Kanady o tři základní pilíře: Kanada jakožto střední mocnost, lidská bezpečnost a tzv. nová diplomacie. Kanada se tak v poslední dekádě 20. století přeměnila z následovníka velmoci, Spojených států amerických, na stát s výraznými vůdčími schopnostmi v diplomatických a bezpečnostních oblastech, který se konzistentně věnuje budování své identity střední mocnosti. Použití prostředků nové diplomacie potom zahrnovalo horizontální obousměrnou komunikaci, její otevřený, neutajený charakter, co největší zapojení nevládních organizací do diplomatických a konzultačních procesů a využívání tzv. měkké moci (jako protikladu k moci tvrdé, vojenské), delegaci řady úkolů na nevládní organizace.²⁰¹

¹⁹⁸ Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 109-111

¹⁹⁹ Kaldor, M.: *Global Civil Society: An Answer to War*, Polity, London, 2003, str. 78-79

²⁰⁰ Axworthy L.: RtoP and Evolution of State Sovereignty. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 8-9

²⁰¹ Hynek, N.: Nevládní organizace v oblasti lidské bezpečnosti na pozadí (neo)liberálního řádu, Mezinárodní vztahy, č. 4/2009, str. 14-15. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/346>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

Jednou z prvních iniciativ, na které se Kanada v oblasti lidské bezpečnosti podílela, byla kampaň usilující o zákaz nášlapných min.²⁰² Počátek této kampaně sahá až do 80. let 20. století, kdy Mezinárodní výbor Červeného kříže přichází s myšlenkou používání této vojenské zbraně zakázat. Větší pozornosti se nicméně iniciativě začalo dostávat až od roku 1992, kdy se k ní připojily mezinárodní nevládní organizace Human Rights Watch, Handicap International, Medico International, Mines Awareness Group a Vietnam Veterans of America Foundation. Tak vznikla tzv. Mezinárodní kampaň za zákaz nášlapných min²⁰³, která se po několika letech rozrostla v nadnárodní síť sdružující několik desítek tisíc angažovaných jednotlivců, stovky nevládních mezinárodních organizací a desítky států, mezi nimiž zaujímaly vedoucí úlohu Kanada a Norsko. Výsledkem tohoto procesu bylo podepsání Dohody o zákazu nášlapných min v roce 1997 v kanadské metropoli Ottawě.²⁰⁴

Významnou úlohu hrála Kanada spolu s dalšími podobně smýšlejícími zeměmi jako je Norsko, Švédsko, Nizozemsko či Slovinsko rovněž při přijímání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu, který zakotvuje pravomoci Mezinárodního trestního soudu, vymezuje trestné činy, jež spadají pod jeho jurisdikci, a stanovuje rovněž procesní pravidla pro řízení před tímto orgánem.²⁰⁵

Právě podpis těchto dvou mezinárodních dokumentů považují mnozí odborníci za nejvýznamnější a nejdůležitější události 90. let 20. století v oblasti mezinárodního práva a politiky. Někteří potom poukazují na tyto dvě smlouvy jako na klasické případy zapojení globální občanské společnosti a liberálně orientovaných zemí do diplomatických a politických procedur vedoucích k implementaci lidskobebezpečnostních norem.²⁰⁶

²⁰² Axworthy L.: RtoP and Evolution of State Sovereignty. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 9

²⁰³ International Campaign to Ban Landmines, ICBN

²⁰⁴ Anderson, K.: The Ottawa Convention Banning Landmines, the Role of International Non-governmental Organizations and the Idea of Interantional Civil Society, *European Journal of International Law*, č. 1/2000, str. 104-108. In: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=233561, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²⁰⁵ Axworthy L.: RtoP and Evolution of State Sovereignty. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 9-10

²⁰⁶ Anderson, K.: The Ottawa Convention Banning Landmines, the Role of International Non-governmental Organizations and the Idea of Interantional Civil Society, *European Journal of International Law*, č. 1/2000, str. 92-95. In: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=233561, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

Kanada, Norsko a další země, které do své domácí a hlavně zahraniční politiky začlenily doktrínu lidské bezpečnosti, vytvořily v roce 1999 neformální skupinu s názvem Human Security Network. Toto neformální sdružení bylo v témže roce potvrzeno na konferenci v Bergenu, kde se sešli ministři zahraničních věcí Norska, Rakouska a Kanady. Členy Human Security Network jsou v současnosti Kanada, Norsko, Rakousko, Nizozemsko, Švýcarsko, Řecko, Irsko, Chile, Kostarika, Jordánsko, Mali, Thajsko a Jihoafrická republika jakožto pozorovatel.²⁰⁷ „*HSN [Human Security Network – poznámka autora] dnes tvoří skupina států sdílejících podobné priority. Tyto státy se společně politicky, finančně i organizačně podílejí na řadě programů a aktivit, které směřují k posílení, respektive k zajištění bezpečnosti lidského jedince. Některé prvky lidské bezpečnosti se však objevují i v agendě a politikách nejružnějších mezinárodních vládních i nevládních organizací.*“²⁰⁸

V roce 1999 získala Kanada převážnou většinou hlasů členských států post nestálého člena Rady bezpečnosti OSN. Prvořadým cílem, který si Kanada v rámci svého mandátu vytyčila, bylo učinit z lidské bezpečnosti jednu z hlavních priorit OSN. Svou agendu prosazovali kanadští představitelé nejen na oficiálních zasedáních tohoto orgánu, ale především na bezpočtu neformálních debat, schůzek a setkání. Témata spojená s lidskou bezpečností si získávala pozornost jen velmi pomalu. Velkým spojencem kanadské diplomacie se v této souvislosti ukázal být generální tajemník OSN Kofi Annan, který byl velkým příznivcem ochrany lidských práv a lidské bezpečnosti. I za jeho pomoci se Kanadě podařilo přesvědčit ostatní členy Rady bezpečnosti, aby přijali rezoluci č. 1265²⁰⁹ a č. 1296²¹⁰ týkající se ochrany civilního obyvatelstva v ozbrojených konfliktech. Obě rezoluce znamenaly zásadní průlom v tom, jakým způsobem mezinárodní společenství vnímalo a přistupovalo k otázkám řešení a prevence konfliktů, cvičení příslušníků mírových

²⁰⁷ Waisová, Š.: Lidská bezpečnost – pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network, *Mezinárodní vztahy*, č. 1/2006, str. 58. In: <http://www.mezinarodni.vztahy.com/article/view/188>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²⁰⁸ Cit. tamtéž, str. 58-59

²⁰⁹ Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1265, 17. 9. 1999. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/267/94/PDF/N9926794.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

²¹⁰ Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1296, 19. 4. 2000. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/399/03/PDF/N0039903.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

jednotek OSN, účinky ručních palných zbraní nebo dopad sankcí na civilní obyvatelstvo.²¹¹

Jeden problém však na půdě OSN rezonoval ještě s mnohem větší naléhavostí – jak zabránit hromadnému porušování lidských práv, které se děje uvnitř suverénních, svrchovaných států...

5.4. Vznik konceptu Odpovědnost chránit jako normy mezinárodního společenství

K dilematu humanitární intervence se generální tajemník OSN Kofi Annan vyjádřil několikrát. Nejostřeji tak učinil v roce 2000 ve Zprávě u příležitosti nového milénia, kde adresoval Valnému shromáždění OSN tuto otázku: „*Pokud humanitární intervence je snad nepřijatelným útokem na suverenitu, jak bychom měli reagovat na Rwandu, na Srebrenici – na hrubé a systematické porušování lidských práv, které se dotýká všech příkázání našeho společného lidství?*“²¹² Svou koncepci řešení tohoto problému navrhl Kofi Annan v článku *Two Concepts of Sovereignty*: „*Státní suverenita, ve svém nejzákladnějším slova smyslu, prochází procesem znovudefinování – a to přinejmenším jako důsledek globalizace a mezinárodní spolupráce. Státy jsou v současnosti stále více považovány za prostředek sloužící lidem, ne naopak. Spolu s tímto trendem dochází k posílení svrchovanosti jedince – mám tím na mysli lidská práva a svobody každého jednotlivce v podobě definované Chartou OSN...[Konflikt v Kosovu – poznámka autora] zviditelnil dilema tzv. humanitární intervence. Na jedné straně stojí otázka legitimacy operace, která byla provedena regionální organizací bez schválení OSN. Na druhé straně však existuje otázka, zda je nadále možné nebránit hrubému a systematickému porušování lidských práv se závažnými humanitárními následky. Aby se v nadcházejícím století podobné tragédie neopakovaly, je dle mého názoru nezbytné, aby se mezinárodní společenství shodlo nejenom na tom, že je třeba bránit hrubému a systematickému porušování lidských práv, ale rovněž na tom, jakým způsobem se bude rozhodovat o tom, jaké opatření podniknout a dále kdy a kdo by takové opatření měl podniknout. Rodící se*

²¹¹ Axworthy L.: RtoP and Evolution of State Sovereignty. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 10-11

²¹² United Nations, Report of the Secretary-General, We the Peoples: The role of the United Nations in the Twenty-first Century, str. 43-44. In: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan000923.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

*mezinárodní norma umožňující intervenci na ochranu civilního obyvatelstva před jeho masakry bude i nadále představovat rozhodující výzvu mezinárodnímu společenství.*²¹³

Po otřesných zkušenostech, které celá 90. léta přinesla, se tak na půdě OSN rozběhly debaty o novém pojetí státní suverenity. Jako hlavní byla diskutována otázka, zda a případně za jakých podmínek lze na ochranu ohroženého civilního obyvatelstva provést ozbrojenou humanitární intervenci. Po mnoha jednáních vedených generálním tajemníkem Kofi Annanem se nakonec prosadil návrh kanadského premiéra Jeana Chrétiena ustavit orgán, který by se dilema humanitární intervence pokusil vyřešit. Takto byla na Shromáždění tisíciletí v září 2000 vytvořena Mezinárodní komise pro intervence a státní suverenitu^{214 215}.

Aby se předešlo pochybnostem ohledně nestrannosti tohoto orgánu, byla Komise zřízena jako skupina nezávislých osobností, jejíž náklady byly hrazeny kanadskou vládou a některými významnými americkými nadacemi.²¹⁶ Komise byla složená z dvanácti odborníků, většinou členů Valného shromáždění OSN, různého původu a profesního zaměření. Členy této Komise, které předsedali bývalý australský ministr zahraničních věcí Gareth Evans a alžírský diplomat Mohamed Sahnoun, tak byli například kanadský spisovatel, historik a politik Michael Ignatieff, indický profesor mezinárodních vztahů Ramesh Thakur či bývalý předseda Mezinárodního výboru Červeného kříže Cornelio Sommaruga.²¹⁷

Úkolem Komise bylo odpovědět na otázku za jakých podmínek a zda vůbec mohou státy na ochranu obyvatel jiného státu podniknout ozbrojenou akci proti takovému jinému státu.²¹⁸ Navržené téma měla Komise zkoumat ze všech možných úhlů pohledu, v potaz měly být vzaty rovněž aspekty právní, morální a politické. Během téměř dvou let práce se členové Komise na různých debatách setkali s více než dvěma sty lidmi, mezi kterými byli představitelé vlád, mezivládních a nevládních

²¹³ Annan, K. A.: Two concepts of sovereignty, *The Economist*, 18. 9. 1999. In: <http://www.economist.com/node/324795>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²¹⁴ International Commission on Intervention and State Sovereignty, ICISS, dále také jen Komise

²¹⁵ Axworthy, L.: *Navigating a New World: Canada's Global Future*, *Vintage Canada*, Toronto, 2004, str. 157

²¹⁶ Axworthy L.: RtoP and Evolution of State Sovereignty. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 11

²¹⁷ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. III a 77-79

²¹⁸ Axworthy L.: RtoP and Evolution of State Sovereignty. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 11-12

organizací, dále zástupci občanské společnosti, univerzit, think tanků a výzkumných institucí. Tato setkání byla pro Komisi neocenitelným zdrojem informací, myšlenek a názorů.²¹⁹

V prosinci 2001, po téměř dvou letech práce, odevzdala Komise generálnímu tajemníkovi OSN výsledek své činnosti, zprávu s názvem *Odpovědnost chránit*²²⁰. Jako odpověď na výše položenou otázku v ní Komise přichází s novou koncepcí, která znovu definuje tradiční pojetí suverenity státu a stanovuje podmínky, za kterých může subjekt odlišný od původního státu převzít odpovědnost vyplývající ze státní suverenity. Tato koncepce představuje nový termín, odpovědnost chránit, který by podle názoru Komise měl nahradit kritizovaný a kontroverzní pojem humanitární intervence, jimž autoři této zprávy chápou jakékoliv opatření, které směřuje proti státu či jeho představitelům bez jejich souhlasu, který podle tvrzení původců takového opatření sleduje cíle humanitární nebo ochranné.²²¹

Nový koncept byl vystavěn na čtyřech základních principech – moderním pojetí státní suverenity, zodpovědnosti Rady bezpečnosti za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti, ochraně lidských práv a doktríně lidské bezpečnosti.²²²

Byť je státní suverenita zaručující každému státu v mezinárodním prostředí ochranu a rovné zacházení klíčovým principem mezinárodních vztahů, prošla od konce druhé světové války dramatickou proměnou. Dle názoru Komise zahrnuje státní suverenita nejenom výlučné právo státu vykonávat neomezeně moc na svém území a nezávisle na jakékoliv vnitřní či vnější moci spravovat své vlastní záležitosti, ale hlavně dvojí závazek tohoto státu, povinnost respektovat suverenitu jiných států (tzv. vnější povinnost) a povinnost respektovat důstojnost a chránit základní lidská práva všech osob na jeho území (tzv. vnitřní povinnost). Jestliže potom stát, pokračuje dále Komise, tuto vnitřní povinnost poruší, legitimizuje tím (ale zároveň také zavazuje) členy mezinárodního společenství, aby tuto povinnost splnilo místo tohoto státu.²²³

²¹⁹ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. IX a 81-85

²²⁰ *The Responsibility to Protect*

²²¹ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. VIII a 6-18

²²² Tamtéž, str. XI

²²³ Tamtéž, str. 7-13

Koncepce Odpovědnost chránit je úzce spjata s ochranou základních lidských práv a svobod. Jak podotýká ve zprávě Komise, zvýšený poválečný zájem o ochranu lidských práv vyvrcholil přijetím tří základních dokumentů, Všeobecné deklarace lidských práv, Mezinárodního paktu o ochraně občanských a politických práv a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Tyto mezinárodní smlouvy vytvořily nový standard pro jednání států v oblasti ochrany a prosazování lidských práv. Komise v této souvislosti poukazuje na rostoucí úlohu mezinárodních organizací, mezinárodních nevládních organizací a představitelů občanské společnosti, které s odkazem na mezinárodní lidskoprávní normy vyvíjejí tlak na státy, jež lidská práva svého obyvatelstva porušují.²²⁴

Na formování konceptu Odpovědnost chránit měly rovněž značný vliv hodnoty spojené s lidskou bezpečností. Lidská bezpečnost stejně jako ochrana lidských práv je výrazem nového zaměření pozornosti na jedince, nikoli na stát. Komise ve zprávě zdůrazňuje, že je nutné chápat doktrínu lidské bezpečnosti v co nejširším smyslu, a to nejen jako ochranu před nečekanými zásahy do každodenního života jedince, ale také jako ochranu před hrozbami, které dlouhodobě ohrožují jeho psychickou a fyzickou integritu.²²⁵

Koncept je tvořen třemi základními a nedělitelnými složkami: Opovědnost prevence²²⁶, Odpovědnost reakce²²⁷ a Odpovědnost rekonstrukce^{228, 229}.

Prevence konfliktů je dle Komise nejdůležitější složkou konceptu Odpovědnost chránit, jelikož směřuje k předcházení krizových situací. Prevence je v první řadě odpovědností suverénních států. Až tehdy, kdy stát tuto povinnost neplní, přechází tento závazek na mezinárodní společenství, především pak regionální mezinárodní organizace a OSN. Úlohou mezinárodního společenství je potom dle okolností poskytnout státu, který není schopen či ochoten preventivní činnost vykonávat, buď podporu a pomoc nebo jej k patřičnému jednání donutit. Samotná preventivní činnost má cílit na hlubší příčiny, jako i na bezprostřední příčiny těchto konfliktů, a to uplatněním široké škály donucovacích nástrojů včetně prostředků právních (arbitráže, smírné řešení sporů), ekonomických (příslib nových dotací

²²⁴ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. 14

²²⁵ Tamtéž, str. 15

²²⁶ *The Responsibility to Prevent*

²²⁷ *The Responsibility to React*

²²⁸ *The Responsibility to Rebuilt*

²²⁹ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. XI a 17

a investic), politických (zapojení orgánů OSN) a vojenských (preventivní rozmístění sil OSN). Významnou roli zde rovněž hrají nástroje včasné výstrahy.²³⁰

Odpovědnost reagovat přichází ve chvíli, kdy preventivní opatření selžou a stát není schopen či ochoten situaci, v níž dochází k rozsáhlému ohrožení nebo porušení základních lidských práv, sám uspokojivě řešit. Mezinárodní společenství má potom odpovědnost stejně jako u složky preventivní nastalou hrozbu odvrátit nebo protiprávní stav ukončit, a to použitím donucovacích prostředků, především právních (podání žaloby k Mezinárodnímu soudnímu dvoru), ekonomických (bojkoty, omezení investic), politických (vyloučení z mezinárodních organizací) a vojenských (embargo na dovoz zbraní). Použití nevojenských donucovacích prostředků, jak dále zdůrazňuje Komise, by mělo mít přednost před použitím vojenských nástrojů. Vojenských prostředků včetně ozbrojené síly je potom možno použít jen v naprosto krajních případech, kdy se nevojenské prostředky ukážou být neúčinnými a neefektivními. Komise váže použití ozbrojené síly na splnění šesti striktně vymezených podmínek. Těmito šesti kritérii jsou oprávněná autorita, spravedlivý důvod, správný úmysl, poslední prostředek, přiměřenost prostředků a rozumné vyhlídky na úspěch.²³¹ Spravedlivý důvod, správný úmysl, poslední prostředek, přiměřenost prostředků a rozumné vyhlídky na úspěch potom Komise považuje za podmínky, které legitimizují každou ozbrojenou humanitární intervenci.²³²

Oprávněnou autoritou je v této zprávě myšlen subjekt, který je oprávněn provedení ozbrojené humanitární intervence schválit. Za nejlepší a nejvhodnější oprávněnou autoritu považuje Komise Radu bezpečnosti OSN, která má v souladu s čl. 24 Charty základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Ustanovení článků v kapitole VII tohoto dokumentu potom stanovuje, jakým způsobem má Rada bezpečnosti postupovat při ohrožení míru, porušení míru nebo útočném činu, za které, jak dále podotýká Komise, začíná být považováno i hrubé a rozsáhle porušování lidských práv uvnitř státu. K právu veta stálých členů Rady bezpečnosti Komise uvádí, že by tyto státy měly přijmout tzv. kodex chování, dle něhož by kromě situací, kdy se jedná o jeho životní národní zájmy, neuplatnily

²³⁰ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. XI a 19-27

²³¹ Tamtéž, str. 29-32

²³² Evans, G.: From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect. In: *Wisconsin International Law Journal*, č. 3/2006, str. 710

při rozhodování o opatřeních týkajících se humanitárních krizí právo veta. Komise se rovněž zabývá otázkou alternativních subjektů, které by měly jednat v případě, kdy Rada bezpečnosti nebude schopná či ochotná na takovou krizi patřičně reagovat. Mezi další subjekty, které jsou ve zprávě uváděny, patří Valné shromáždění OSN a regionální organizace.²³³ Přípustnost intervence jednotlivého státu a jejich ad hoc koalic je dle názoru Komise otázkou volby menšího ze dvou zel, buď nerespektovat pravomoc Rady bezpečnosti, nebo nečinně přihlížet hromadnému vraždění nevinných lidí. Ambicí Komise v této souvislosti není hledat alternativní subjekty, které by byly oprávněny ozbrojený útok vykonat, ale přispět k tomu, aby Rada bezpečnosti v této oblasti fungovala lépe. Komise se tomuto orgánu spíše snaží poslat politickou zprávu: jestliže stát či koalice států při splnění všech podmínek legitimacy a se silnou podporou veřejného mínění provede úspěšně ozbrojenou humanitární intervenci, bude to mít vážné a trvalé následky pro postavení a důvěryhodnost OSN.²³⁴

Spravedlivým důvodem se rozumí dva typy situací, které vedou k natolik vážným a nevratným útokům na lidské bytosti, že způsobují šok svědomí lidstva. Tou první je situace, při níž dochází k rozsáhlým ztrátám na lidských životech způsobených úmyslným jednáním státu, neschopností státu jednat nebo zhroucením státu. Druhou jsou potom rozsáhlé etnické čistky prováděné vražděním, násilným vyháněním nebo terorizováním obyvatelstva. Konkrétně se tak může jednat o genocidní masakry civilního obyvatelstva, násilné přesuny určitých skupin obyvatelstva či zločiny proti lidskosti. Méně závažná porušení lidských práv, jako například represe politických odpůrců či rasová diskriminace, Komise za spravedlivý důvod pro ozbrojenou humanitární intervenci nepovažuje.²³⁵

K požadavku týkajícího se správného úmyslu Komise uvádí, že základním cílem intervence musí být zastavení nebo odvrácení lidského utrpení. To, zda intervent při zásahu sledoval správný úmysl, bude záležet na hodnocení každého případu zvlášť. Vždy tak bude vhodnější, když humanitární intervence bude prováděna na kolektivní či multilaterální bázi. Komise však dále zdůrazňuje, že

²³³ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. 32-34

²³³ Tamtéž, str. 47-55

²³⁴ Evans, G.: From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect. In: *Wisconsin International Law Journal*, č. 3/2006, str. 712

²³⁵ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. 32-34

humanitární motiv nemusí být jediným důvodem, proč se stát či státy k ozbrojenému zásahu uchýlí. Je nicméně nezbytné, aby byl správný úmysl stěžejním důvodem pro takovou intervenci.²³⁶

Ozbrojená humanitární intervence musí být až posledním prostředkem řešení krizové situace. Intervent k ní tedy může přistoupit až po vyčerpání všech ostatních dostupných prostředků, včetně prostředků preventivních. Požadavek vyčerpání všech ostatních dostupných prostředků však neznamena vyzkoušení všech možných nástrojů řešení. Na splnění takto koncipované podmínky, jak upozorňuje Komise, by totiž nebyl ani ve většině případů prostor a čas. Stačí tak důvodné přesvědčení intervenující strany, že jiné nástroje by za daných podmínek nebyly úspěšné.²³⁷

Proporcionalita je další nezbytnou podmínkou provedení ozbrojené humanitární intervence. Při hodnocení přiměřenosti akce se bere v úvahu rozsah, trvání, jakož i intenzita ozbrojené akce. Použité prostředky musí odpovídat sledovanému cíli a vzhledem k povaze intervence by rovněž měly být v souladu s normami mezinárodního humanitárního práva.²³⁸

Posledním kritériem, které zpráva uvádí, jsou rozumné vyhlídky na úspěch, tedy existence reálných šancí, že ozbrojený zásah povede k zastavení nebo odvrácení lidského utrpení. Intervence nebude ospravedlnitelná tehdy, jestliže by její důsledky byly horší, než když by nebyla provedena vůbec.²³⁹

Ze znění podmínek pro přípustnost ozbrojené humanitární intervence je patrné, že Komise při jejich koncipování vycházela z principů tradiční doktríny spravedlivé války tak, jak je formulovali sv. Augustin a Tomáš Akvinský a jak je později rozpracoval rovněž Hugo Grotius.²⁴⁰

Koncepce Odpovědnost chránit zahrnuje kromě prevence a reakce rovněž odpovědnost rekonstrukce. Ta nastupuje po ukončení ozbrojené akce a má za cíl nastolit podmínky pro trvalý mír a udržitelný rozvoj v zemi. Úspěšná rekonstrukce s sebou nese značné finanční náklady. Předpokládá rovněž úzkou spolupráci s místními obyvateli včetně využití místních zdrojů. Rekonstrukce bude mnohdy vyžadovat delší přítomnost v cílovém státu. Plán rekonstrukce, jak dále zdůrazňuje

²³⁶ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. 35-36

²³⁷ Tamtéž, str. 36-37

²³⁸ Tamtéž, str. 37

²³⁹ Tamtéž, str. 37

²⁴⁰ Abiew, F. K.: Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Redefining a Role for „Kind-hearted Gunmen“. In: *Criminal Justice Ethics*, č. 2/2010, str. 98

Komise, by měl vždy předcházet provedení ozbrojené intervence. Rekonstrukce samotná by se měla potom soustředit na tři nejdůležitější oblasti cílového státu – bezpečnost, spravedlnost a usmíření a rozvoj. Jedním z nejdůležitějších úkolů ve sféře bezpečnosti je odzbrojení, demobilizace a reintegrace ozbrojených sil a vybudování nových vojenských a policejních složek. Oblast spravedlnosti zahrnuje vznik fungujícího, transparentního soudního systému, řádné potrestání zločinců a v neposlední řadě i ošetření právního statutu obyvatel, kteří se po skončení zásahu vrátili zpět na území státu. Rozvojová složka by se měla zejména soustředit na reformu ekonomického systému, podporu ekonomického růstu a předání rozvojových programů místním institucím. Dočasnou správu nad cílovým státem by dle názoru Komise měla vykonávat OSN, a to v souladu s ustanoveními článků kapitoly XII Charty týkající mezinárodní poručenské soustavy.²⁴¹

Koncept Odpovědnost chránit, jak jej představila Mezinárodní komise pro intervence a státní suverenitu, se dočkal poněkud rozporuplného přijetí. Zatímco řada zemí jako Kanada, Velká Británie, Německo, Švédsko, Argentina, Peru, Austrálie či Jižní Korea jej s velkou podporou přivítaly, státy východní Asie byly při jeho hodnocení mnohem opatrnější. Negativně se potom k tomuto konceptu stavěli ostatní členové Rady bezpečnosti. Zatímco pro Spojené státy byla v tomto období mnohem důležitější otázka boje proti terorismu, Čína a Rusko výslovně odmítly jakékoliv myšlenky zpochybňující „monopol“ Rady bezpečnosti na použití ozbrojené síly.²⁴²

5.5. Přijetí konceptu Odpovědnost chránit jako normy mezinárodního společenství

Jedním z kroků v rámci úsilí o reformu OSN byl vznik Panelu na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu²⁴³. Úkolem tohoto Panelu, který byl ustaven generálním tajemníkem OSN Kofi Annanem v září 2003, bylo identifikovat hlavní hrozby míru a bezpečnosti, kterým svět v současné době čelí včetně doporučení nezbytných změn v politikách a orgánech OSN. Výsledkem činnosti Panelu bylo vydání zprávy *Bezpečnější svět: Naše sdílená odpovědnost*^{244, 245}. Autoři v části

²⁴¹ *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, str. 39-43

²⁴² Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, str. 117

²⁴³ The High-level Panel on Threats, Challenges and Change, dále také jen Panel

²⁴⁴ *A More Secure World: Our Shared Responsibility*

týkající se kolektivní bezpečnosti a použití síly přijali téměř kompletní koncept Odpovědnost chránit: „Existuje stále větší shoda na tom, že se nejedná o právo jakéhokoliv státu intervenovat, ale o odpovědnost každého státu, tam kde je to možné, chránit lidské bytosti před katastrofou – masových vražděním, znásilňováním, etnickými čistkami, násilným vyháněním a terorem... Ztotožňujeme se s nově vznikající normou stanovující mezinárodní kolektivní odpovědnost chránit, podle které má Rada bezpečnosti povinnost rozhodnout o ozbrojené intervenci tehdy, kdy suverénní vláda není schopná či ochotná zabránit genocidě a dalšímu masovému zabíjení, etnickým čistkám či vážným porušením mezinárodního humanitárního práva.“²⁴⁶

V září 2005 se mělo k příležitosti 60. výročí založení OSN konat jedno z největších setkání vůdců světového společenství v historii, Světový summit 2005. Program summitu, jehož úkolem bylo přijmout zásadní rozhodnutí v oblasti rozvoje, bezpečnosti, lidských práv a reformy OSN, vycházel z návrhů řešení mezinárodních problémů, které v březnu téhož roku představil generální tajemník OSN Kofi Annan ve zprávě *Ve větší svobodě: směrem k rozvoji, bezpečnosti a lidským právům pro všechny*²⁴⁷.²⁴⁸ V pasáži týkající se významu dodržování vnitrostátních a mezinárodních právních norem se Annan plně přihlásil k závěrům Panelu na vysoké úrovni pro hrozby, výzvy a změnu, když uvedl: „Ačkoliv jsem si dobře vědom, jak citlivé toto téma je, naprosto s tímto konceptem souhlasím. Jsem přesvědčen, že musíme koncept *Odpovědnost chránit* přijmout a v případě nutnosti podle něho postupovat.“²⁴⁹

Světový summit 2005 se konal ve dnech 14. – 16. září v newyorském sídle OSN ve formě plenárních zasedání Valného shromáždění. Dohromady se jich zúčastnilo více než 170 prezidentů a předsedů vlád. Byť bylo toto setkání

²⁴⁵ Stahn, C.: Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm? In: *The American Journal of International Law*, č. 1/2007, str. 99

²⁴⁶ Cit. United Nations, Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges, and Change, *A More Secure World: Our Shared Responsibility*, str. 65-66. In: <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²⁴⁷ In *Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*

²⁴⁸ Evans, G.: From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect. In: *Wisconsin International Law Journal*, č. 3/2006, str. 714

²⁴⁹ Cit. United Nations, Report of the Secretary-General, In *Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, str. 35. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

doprovázeno velkými očekáváními především v oblasti reformy OSN, naplněn byl pouze zlomek toho, co původně ve své zprávě Kofi Annan navrhoval.²⁵⁰

Zpočátku se zdálo, že podobný osud postihne i koncept Odpovědnost chránit. Byla to především menší skupina rozvíjejících se zemí, kterou tvořily Kuba, Venezuela, Pákistán a Zimbabwe, jež se spolu s Ruskem vehementně stavěla proti jakémukoliv omezení státní suverenity.²⁵¹ Jejich postoj nejlépe vystihovala slova prezidenta Zimbabwe, Roberta Mugabeho: „*Vizi budoucnosti Organizace spojených národů by neměly představovat vágní koncepty, které státům poskytují možnost se vměšovat do záležitostí cizího státu. Koncepty jakým je „humanitární intervence“ a „odpovědnost chránit“ je nejdříve potřeba důkladně prověřit, aby bylo možno určit motivy těch, kteří je prosazují.*“²⁵²

Téměř veškerá jednání byla navíc vedena ve složitém prostředí diplomatického sboru OSN, což, i přes významnou podporu Spojených států a zemí Evropské unie, značným způsobem znesnadňovalo přijetí takto politicky kontroverzního návrhu.²⁵³ Rozhodujícím se ukázala až neutuchající aktivita kanadského předsedy vlády Paula Martina, jihoafrického prezidenta Thabo Mbekiho a rwandského prezidenta Paula Kagamea, kteří spolu s dalšími lídry subsaharské Afriky a Latinské Ameriky prosadili přijetí konceptu Odpovědnost chránit. K velkému překvapení to byli právě představitelé států subsaharské Afriky, Argentiny, Brazílie a Mexika, kdo v debatě předložil nejpřesvědčivější argumenty a kdo nakonec docílil toho, že byl tento koncept jednomyslně přijat všemi členskými zeměmi OSN.²⁵⁴

Závěrečný dokument Světového summitu 2005²⁵⁵, který byl Valným shromážděním OSN přijat ve formě rezoluce, koncept zahrnul v paragrafu 138 a v paragrafu 139: „*Každý stát má odpovědnost chránit své obyvatele před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti. Tato*

²⁵⁰ Evans, G.: From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect. In: *Wisconsin International Law Journal*, č. 3/2006, str. 714

²⁵¹ Garrigues, J.: The Responsibility to Protect: From an Ethical Principle to an Effective Policy, Fríde, str. 7-8. In: <http://responsibilitytoprotect.org/files/responsibilidad.proteger.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²⁵² Cit. Tamtéž, str. 8

²⁵³ Evans, G.: From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect. In: *Wisconsin International Law Journal*, č. 3/2006, str. 714-715

²⁵⁴ Garrigues, J.: The Responsibility to Protect: From an Ethical Principle to an Effective Policy, Fríde, str. 7-9. In: <http://responsibilitytoprotect.org/files/responsibilidad.proteger.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²⁵⁵ Dále také jen Závěrečný dokument

*odpovědnost zahrnuje prevenci takových zločinů, včetně jejich podněcování, prostřednictvím přiměřených a nezbytných prostředků. Přijímáme takovou odpovědnost a budeme jednat v souladu s ní. Mezinárodní společenství by mělo podporovat a pomáhat jednotlivým státům tuto odpovědnost plnit, rovněž by mělo podporovat Organizaci spojených národů při zřizování nástrojů včasného varování...Mezinárodní společenství má prostřednictvím Organizace spojených národů rovněž povinnost použít v souladu s ustanoveními kapitoly VI a VIII Charty přiměřených diplomatických, humanitárních a dalších mírových prostředků na ochranu obyvatel před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti. V této souvislosti jsme prostřednictvím Rady bezpečnosti připraveni ve spolupráci s významnými regionálními organizacemi přijmout v souladu s Chartou, včetně ustanovení kapitoly VII, včasná a rozhodná kolektivní opatření tehdy, kdy jsou mírová opatření nedostatečná a kdy orgány státu nejsou schopny zabezpečit ochranu svého obyvatelstva před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti při posouzení specifik každého jednotlivého případu. Jsme si dobře vědomi principů Charty a mezinárodního práva a zdůrazňujeme, že se Valné shromáždění musí i nadále zabývat odpovědností chránit obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti včetně všech jejích důsledků. Rovněž se zavazujeme pomáhat státům při vytváření prostředků na ochranu jejich obyvatelstva před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti, jakož i těm, kteří se dostali do nepříznivé situace ještě před vypuknutím krize či konfliktu.*²⁵⁶

Z textu rezoluce je zjevné, že koncept Odpovědnost chránit byl Valným shromážděním přijat v poměrně modifikované a redukované podobě. Na rozdíl od rezolucí Rady bezpečnosti, usnesení Valného shromáždění není pro státy právně závazné. Jeho autorita pramení ze skutečnosti, že vychází z vůle většiny členských států, vyjadřuje tak převládající názor mezinárodního společenství na určitou mezinárodní otázku.²⁵⁷ Někteří odborníci na mezinárodní právo tvrdí, že přijetí této rezoluce může představovat posílení subjektivní složky mezinárodního obyčeje, tzv.

²⁵⁶ Organizace spojených národů, Rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů č. 60/1, 24. 10. 2005. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²⁵⁷ Systém OSN, Organizační struktura, Valné shromáždění, Zasedání, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/system-osn/organizacni-struktura/?sub=182>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

opinio juris. Dodávají k tomu však, že i nadále zde chybí druhý prvek mezinárodního obyčeje intervence z humanitárních důvodů, dostatečně dlouhou dobu trvající a rozšířená praxe dodržovaná státy.²⁵⁸

V dubnu 2006 schválila Rada bezpečnosti rezoluci č. 1674 týkající se ochrany civilistů v ozbrojených konfliktech. Rada bezpečnosti v ní poprvé explicitně odkázala na koncept Odpovědnost chránit, když uvedla: „[Rada bezpečnosti – poznámka autora] *Znovu potvrzuje ustanovení paragrafů 138 a 139 Závěrečného dokumentu Světového summitu 2005 týkajících se odpovědnosti chránit obyvatelstvo před genocidou, válečnými zločiny, etnickými čistkami a zločiny proti lidskosti.*“²⁵⁹ Schválení této rezoluce mělo značný význam z hlediska politického i právního. Předcházelo mu více než šest měsíců náročných jednání, kdy Rusko, Čína a tři nestálí členové Rady bezpečnosti, Alžírsko, Brazílie a Filipíny namítaly, že k přijetí konceptu Odpovědnost chránit ještě nenazrál čas. Výsledkem tohoto sporu bylo umírněnější znění rezoluce, v níž se členové Rady bezpečnosti znovu přihlásili k ustanovením Závěrečného dokumentu Světového summitu 2005, která se konceptu Odpovědnost chránit týkala.²⁶⁰ Z právního hlediska je rezoluce Rady bezpečnosti důležitá z toho důvodu, že dle čl. 25 Charty mají členové OSN povinnost rozhodnutí Rady bezpečnosti přijmout a provést. Jak k tomu uvádí William W. Burke-White, byť znění této rezoluce neukládá státům přímou povinnost koncept Odpovědnost chránit implementovat, představuje nejenom důležitou část probíhajícího procesu legalizace konceptu, ale i významné posílení argumentu, že státy jsou povinny prosazovat politické závazky vyplývající z paragrafů 138 a 139 Závěrečného dokumentu. Obecně lze konstatovat, že rezoluce Rady bezpečnosti č. 1674 má spíše omezený právní dopad. Odkaz na koncept Odpovědnost chránit není spojen s žádným určitým případem mezinárodního zločinu. Neobsahuje ani konkrétní požadavek, jakým způsobem by měly členské státy jednat. Bez těchto prvků je jen velmi obtížné interpretovat zmíněné ustanovení rezoluce jako právně závazné. Dalším důvodem, dodává Burke-White, proč tato rezoluce členské státy nijak

²⁵⁸ Burke-White, W. W.: Adoption of the Responsibility to Protect. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 22-23

²⁵⁹ Cit. Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1674, 28. 4. 2006. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/331/99/PDF/N0633199.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²⁶⁰ Bellamy, A. J.: The Responsibility to Protect – Five Years On. In: *Ethics & International Affairs*, č. 2/2010, str. 145

konkrétně nezavazuje, je fakt, že neodkazuje na kapitolu VII Charty a ani nekonstatuje výskyt hrozby pro mezinárodní mír a bezpečnost.²⁶¹

V lednu 2009 vydal generální tajemník OSN Pan Ki-mun zprávu *Implementing the Responsibility to Protect*²⁶², která členským státům navrhla postup implementace této normy. Od tohoto roku probíhá uplatňování Odpovědnosti chránit ve formě každoročních interaktivních diskuzí Valného shromáždění, kterých se účastní členské státy i zástupci globální občanské společnosti.²⁶³

5.6. Koncept Odpovědnost chránit v praxi mezinárodního společenství – intervence mezinárodních sil v Libyi

Zatím posledním významným případem zásahu do suverenity cizího státu je vojenská intervence v Libyjské arabské džamáhíriji²⁶⁴ v roce 2011. Zásah spojeneckých jednotek byl reakcí na občanskou válku mezi autoritativním režimem Muammara Kaddáfího a jeho odpůrci. Vzbouřenci, kteří jako svůj nejvyšší orgán ustavili Dočasnou národní přechodnou vládu, dosáhli zejména v únoru 2011 značných bojových úspěchů, kdy ovládli většinu důležitých měst. V březnu však Kaddáfího vojska převzala iniciativu a zatlačila rebely až do hloubi jejich území na východu země. Lybijské ozbrojené složky útočily nejen proti vojenským cílům, jejich operace stály životy i mnoha tisíců civilistů.²⁶⁵ V reakci na tyto události schválila 26. února Rada bezpečnosti OSN jednohlasně rezoluci č. 1970, ve které mimo jiné odsoudila rozsáhlé a systematické útoky na civilní obyvatelstvo, vyzvala k jejich okamžitému ukončení²⁶⁶ a zdůraznila: „...*odpovědnost libyjské vlády chránit vlastní obyvatelstvo.*“²⁶⁷ Podobné požadavky adresovali libyjské vládě rovněž představitelé Ligy arabských států, Africké unie či Rada pro spolupráci arabských států v Zálivu. Dne 5. března prohlásila Dočasná národní přechodná vláda sebe

²⁶¹ Burke-White, W. W.: Adoption of the Responsibility to Protect. In: Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, str. 30-31

²⁶² Implementace Odpovědnosti chránit

²⁶³ United Nations, Report of the Secretary-General, *Implementing the Responsibility to Protect*. In: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/63/677, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

²⁶⁴ Dále také jen Libye

²⁶⁵ Williams, P. D.: The Road to Humanitarian War in Libya. In: *Global Responsibility to Protect*, č. 3/2011, str. 250-253

²⁶⁶ Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1970, 26. 6. 2011. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

²⁶⁷ Cit. tamtéž

jakožto jediného představitele Libye. Kaddáfího vláda podmínky rezoluce neakceptovala a pokračovala v útocích na vojenské i nevojenské cíle, což mělo za následek dalších několik tisíc mrtvých civilistů.²⁶⁸ Zhoršující se situace vedla Radu Bezpečnosti k přijetí další rezoluce. Pro její přijetí hlasovalo deset států, včetně Francie, Velké Británie, Spojených států amerických, Kolumbie, Libanonu či Nigérie, proti nehlasoval žádný stát. Čína, Rusko, Indie, Brazílie a Německo se hlasování zdržely. Rezoluce č. 1973 jednoznačně odsoudila humanitární krizi v zemi a znovu vyjádřila obavu, že při bojích byly spáchány zločiny proti lidskosti.²⁶⁹ Zopakovala rovněž: „...odpovědnost libyjské vlády chránit vlastní obyvatelstvo a znovu zdůraznila, že obě strany konfliktu mají primární odpovědnost podniknout všechny možné kroky k zajištění ochrany civilního obyvatelstva...“²⁷⁰ a vyjádřila: „...odhodlání [Rady bezpečnosti – poznámka autora] zajistit ochranu civilního obyvatelstva a civilním obyvatelstvem osídlených oblastí...“²⁷¹ Rezoluce, která situaci v Libyi označila v souladu s ustanoveními kapitoly VII Charty za hrozbu pro mezinárodní mír a bezpečnost, vyzvala k okamžitému ukončení bojů. Rada bezpečnosti zmocnila členské státy, aby přijaly všechna nutná opatření k ochraně civilistů a oblastí obývaných civilisty, na něž útočí libyjská armáda. Rezoluce však přitom jednoznačně vyloučila zahraniční okupaci jakéhokoliv druhu na jakémkoliv části libyjského území. Zavedla dále zákaz všech letů ve vzdušném prostoru Libye a zmocnila všechny členské státy k vynucení tohoto zákazu.²⁷² Čína a Rusko svůj postoj zdůvodňovaly tím, že použití ozbrojené síly zahraničním interventem by situaci v Libyi mohlo ještě zhoršit a řešení celého konfliktu prodloužit. Indie vyjádřila obavy týkající se způsobu vynucení zákazu všech letů. Brazílie k tomu uvedla, že jakákoliv zahraniční intervence by mohla poškodit obraz domácích vzbouřenců v očích libyjské veřejnosti. S tvrzením, že podmínky rezoluce č. 1973 nebyly splněny, byla dne 19. března 2011 zahájena intervence francouzských, kanadských, italských, britských a amerických vzdušných sil. Operace, stejně jako samotné přijetí rezoluce, byla odsouzena ad hoc výborem Africké unie pro Libyi

²⁶⁸ Williams, P. D.: The Road to Humanitarian War in Libya. In: *Global Responsibility to Protect*, č. 3/2011, str. 251-254

²⁶⁹ Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1973, 17. 3. 2011. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013)

²⁷⁰ Cit. tamtéž

²⁷¹ Cit. tamtéž

²⁷² Tamtéž

s tvrzením, že jakákoliv forma zahraniční intervence je nepřijatelná a přinese jen další civilní oběti.²⁷³ NATO spolu s jeho klíčovými spojenci, Katarem a Jordánskem, interpretovalo rezoluci tak, že členské státy OSN jsou zmocněny provést celou řadu vojenských operací včetně útoků na vzdušné a pozemní síly Libye. S tímto výkladem se ztotožnilo rovněž několik odborníků na mezinárodní právo, například Philippe Sands, Malcolm Shaw či Ryszard Piotrowicz.²⁷⁴ Operace, jejíž vedení následně převzala Severoatlantická aliance, vedla k porážce vládních vojsk a pádu Kaddáfího režimu. To se stalo terčem kritiky ze strany některých států, politologů a právníků zabývajících se otázkou skutečného důvodu a cíle spojeneckého zásahu. Ti argumentovali, že rezoluce č. 1973 zmocnila členské státy pouze k přijetí všech nutných opatření k ochraně civilistů a k vynucení zákazu všech letů ve vzdušném prostoru Libye, ne ke změně režimu, jakkoliv despotického a krutého. Další otázkou, která v souvislosti s intervencí v Libyi vyvstala, byla otázka, zda situace v Libyi byla natolik vážná, aby opravňovala k provedení ozbrojeného zásahu. Michael Walzer se domnívá, že použití ozbrojené síly je ospravedlnitelné pouze v těch nejzávažnějších případech, které šokují morální svědomí lidstva. Tato podmínka dle jeho názoru v případě libyjské intervence splněna nebyla. James Pattison s tímto názorem nesouhlasí, když říká, že Walzer nastavuje práh umožňující výkon ozbrojené intervence extrémně vysoko. Rovněž poukazuje na vágnost a nejasnost definice případu, který způsobí šok morálnímu svědomí lidstva. Pattison navrhuje používat kritéria vypracovaná Mezinárodní komisí pro intervence a státní suverenitu. Dle jeho názoru tak situace v Libyi splňuje kritéria pro provedení humanitární intervence.²⁷⁵

Zásah v Libyi představuje jeden z milníků v historii jak Rady bezpečnosti OSN, tak konceptu Odpovědnost chránit jako takového. Rezoluce č. 1973 totiž vůbec poprvé explicitně zmocnila členské státy k provedení vojenské intervence z humanitárních důvodů, přesněji z důvodu ochrany civilního obyvatelstva, a to proti vůli fungující, relativně silné vlády.²⁷⁶ Stejně jako přijetí konceptu Odpovědnost chránit ovlivnilo postup Rady bezpečnosti při řešení situace v Libyi, lze se domnívat,

²⁷³ Williams, P. D.: The Road to Humanitarian War in Libya. In: *Global Responsibility to Protect*, č. 3/2011, str. 248, 257-258

²⁷⁴ Bellamy A. J., Williams P. D.: The New Politics of Protection? Côte d'Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect. In: *International Affairs*, č. 4/2011, str. 845

²⁷⁵ Viz Pattison J.: The Ethics of Humanitarian Intervention in Libya. In: *Ethics & International Affairs*, č. 3/2011, str. 271-272

²⁷⁶ Thakur, R.: Libya and the Responsibility to Protect: Between Opportunistic Humanitarianism and Value-Free Pragmatism, Security Challenges, č. 4/2011, str. 12-14. In: <http://www.securitychallenges.org.au/ArticlePDFs/vol7no4Thakur.pdf>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013

že zkušenosti s řešením této krize ovlivní způsob, jakým bude tento orgán OSN s tímto konceptem nakládat.²⁷⁷

²⁷⁷ Williams, P. D.: The Road to Humanitarian War in Libya. In: *Global Responsibility to Protect*, č. 3/2011, str. 249 a 259

Závěr

Humanitární intervence je jednou z nejproblematictějších otázek současné mezinárodní politiky. Důsledkem této skutečnosti je mimo jiné fakt, že jediná, obecně platná definice humanitární intervence neexistuje.

Kořeny konceptu humanitární intervence lze vysledovat v teorii spravedlivé války. Z principů doktríny spravedlivé války vycházela rovněž Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu při koncipování doktríny Odpovědnost chránit.

Napsáním této diplomové práce jsem chtěl najít odpověď na otázku, zda lze považovat humanitární intervenci za legální dle hlavních pramenů mezinárodního práva veřejného - mezinárodního obyčejového práva, Charty Organizace spojených národů a judikatury Mezinárodního soudního dvora.

Při hodnocení praxe států před přijetím Charty OSN se kloním k pozici klasické, tedy k tomu, že mezinárodní obyčej legalizující humanitární intervenci v tomto období nevykrytalizoval. Dle mého názoru nejsou naplněny oba prvky, které vznik mezinárodní obyčejové normy humanitární intervence definují.

Zatímco se v otázce existence práva intervence z humanitárních důvodů před přijetím Charty OSN poměrně jednoznačně shodují se stanovisky klasické školy, hodnocení této věci v období po přijetí zakládajícího dokumentu OSN se mně jeví podstatně složitější. Dle mého názoru si nelze nepovšimnout významných posunů, k nimž došlo v rámci mezinárodního společenství. Na druhou stranu si myslím, že ani v této době norma umožňující státům intervenovat z humanitárních důvodů plně nevykrytalizovala.

I když přichází realistická škola s několika velmi dobrými argumenty, domnívám se, že existující znění Charty OSN provedení ozbrojené humanitární intervence neumožňuje.

Ani dosavadní judikatura Mezinárodního soudního dvora nepovažuje humanitární intervenci za legální. Svědčí o tom především rozhodnutí soudu ve sporu Nikaragua proti Spojeným státům americkým.

Dalším mým záměrem bylo určit, zda se objevil rozpor mezi legalitou a legitimitou humanitární intervence a pokud ano, jaké měl konsekvence.

Nezákonný statut humanitární intervence dle mezinárodního práva byl, a to především po událostech v Kosovu, kritizován řadou států, jakož i mnohými odborníky, nevládními organizacemi a zástupci občanské společnosti, jako

nemorální, nehumánní a nelegitimní. Důsledkem tohoto stavu bylo zpochybnění tradičního pojetí státní suverenity a s tím související snaha o řešení dilematu humanitární intervence.

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jakou roli hrál koncept lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence.

Konec studené války s sebou přinesl zvýšený zájem o dodržování lidských práv. Pod vlivem hlubokých změn se do popředí dostává myšlenka, že člověk má být primárním objektem bezpečnosti. Proponenty tohoto konceptu se stávají uskupení zemí Human Security Network v čele s Kanadou a představitelé tzv. globální občanské společnosti, především transnacionální nevládní humanitární organizace. Ti potom hrají významnou úlohu při vzniku doktríny Odpovědnost chránit, která byla koncipována jako odpověď na dilema humanitární intervence.

Koncept lidské bezpečnosti se stal jedním ze základních legitimizačních zdrojů této doktríny. Sloužil rovněž jako jedna ze zásad, na nichž Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu doktrínu Odpovědnost chránit vystavěla.

Principy doktríny Odpovědnost chránit byly přijaty Valným shromážděním OSN na Světovém summitu 2005. O rok později na tyto principy odkázala Rada bezpečnosti v rezoluci týkající se ochrany civilistů v ozbrojených konfliktech.

Byť nejsou usnesení Valného shromáždění pro státy právně závazná, jejich autorita vyplývá ze skutečnosti, že vyjadřují názor mezinárodního společenství. Přijetí této rezoluce rovněž představuje posílení subjektivní složky mezinárodního obyčeje legalizující ozbrojený zásah z humanitárních důvodů.

Schválení rezoluce Rady bezpečnosti mělo dle mého hlediska spíše význam politický než právní. I když mají členské státy OSN povinnost rozhodnutí Rady bezpečnosti přijmout a provést, znění této rezoluce dle mého názoru státům žádnou přímou povinnost neukládá. Z politického hlediska je však důležité, že Rada bezpečnosti v rezoluci č. 1674 poprvé principy konceptu Odpovědnost chránit schválila, což ještě více posílilo legitimitu tohoto konceptu.

Vojenská intervence mezinárodních sil v Libyi ukázala, jakým způsobem může fungovat koncept Odpovědnost chránit v praxi. Podle současného mezinárodního práva však i nadále platí, že ozbrojený zásah proti cizímu státu je při vyloučení sebeobrany legální pouze v tom případě, schválí-li jej Rada bezpečnosti.

Použitá literatura

Základní literatura monografická neperiodická:

- Abiew, F. K.: *The Evolution of the Doctrine and Practice of Humanitarian Intervention*, Kluwer Law International, The Hague, 1999, ISBN 90-411-1160-3
- Axworthy, L.: *Navigating a New World: Canada's Global Future*, Vintage Canada, Toronto, 2004, ISBN 978-0-67-697464-5
- Baylis, J., Smith, S. (ed.): *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, 3. vydání, Oxford University Press Inc., New York, 2005, ISBN 978-0-19-927118-4
- Brownlie, I.: *International Law and the Use of Force by States*, Clarendon Press, Oxford, 1963, ISBN 978-0-19-825158-3
- Buzan, B.: *People, States, and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Pearson/Longman, 2. vydání, London, 1991, ISBN 978-0-74-500720-5
- Buzan, B.: *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*, 1. vydání, Wheatsheaf Books, Brighton, 1983, ISBN 978-0-71-080106-7
- Byers, M. (ed.): *The Role of International Law in International Politics: Essays in International Relations and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2000, ISBN 978-0-19-826887-1
- Elshaint, J. (ed.): *Just War Theory*, New York University Press, New York, 1992, ISBN 978-0-81-472187-2
- Evans, M. (ed.): *International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2006, ISBN 978-0-19-928270-6
- Genser, J., Cotler, I.: *The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time*, Oxford University Press, New York, 2012, ISBN 978-0-19-979776-9
- Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010, ISBN 978-0-23-022030-0

- Holzgrefe, J. L., Keohane, R. O. (ed.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, ISBN 978-0-52-182198-8
- Chesterman, S.: *Just War or Just Peace?: Humanitarian Intervention and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2001, ISBN 978-0-19-925799-7
- Kaldor, M.: *Global Civil Society: An Answer to War*, Polity, London, 2003, ISBN 978-0-74-562758-8
- Katzenstein, P. J. (ed.): *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York, 1996, ISBN 978-0-23-3110469-2
- Keane, J.: *Global Civil Society?* Cambridge University Press, Cambridge, 2003, ISBN 978-0-52-189462-3
- Lang, A. (ed.): *Just Intervention*, Georgetown University Press, Washington DC, 2003, ISBN 978-0-87-840341-7
- Lillich, R. B. (ed.): *Humanitarian Intervention and the United Nations*, University Press of Virginia, Charlottesville, 1973, ISBN 978-0-81-390505-1
- Malanczuk, P.: *Humanitarian Intervention and the Legitimacy of the Use of Force*, Het Spinhuis, Amsterdam, 1993, ISBN 978-9-07-305256-7
- Moore, J. (ed.): *Law and Civil War in the Modern World*, John Hopkins University Press, Baltimore, 1974, ISBN 0-801-81509-6
- Pattison, J.: *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?* Oxford University Press, Oxford, 2010, ISBN 978-0-19-160978-7
- Pugh, M. (ed.): *Regeneration of War-Torn Societies*, Macmillan, London, 2000, ISBN 978-0-33-398273-0
- Seybolt T. B.: *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure*, Oxford University Press, Oxford, 2007, ISBN 978-0-19-925243-5
- Shaw, M. N.: *International Law*, 6. vydání, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, ISBN 978-0-52-172814-0

- *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, 1. vydání, The International Development Research Center, Ottawa, 2001, ISBN 0-88936-960-7
- Tesón, F.: *Humanitarian Intervention: an inquiry into law and morality*, 2. vydání, Transnational Publishers, New York, 1997, ISBN 978-0-94-132080-1
- Walzer, M.: *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*, 4. vydání, Basic Books, New York, 2006, ISBN 978-0-46-503707-0
- Weiss, T. G.: *Humanitarian Intervention: Ideas in Action*, Polity Press, Cambridge, 2007, ISBN 978-0-74-4564022-8
- Welsh, J. M.: Introduction. In: Welsh J. M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford University Press, Oxford, 2003, ISBN 978-0-19-926721-7
- Wheeler, N. J.: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, Oxford, 2002, ISBN 978-0-19-925310-4

Základní literatura monografická periodická:

- Abiew, F. K.: Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Redefining a Role for „Kind-hearted Gunmen“. In: *Criminal Justice Ethics*, č. 2/2010, ISSN 0731-129X
- Annan, K. A.: Two concepts of sovereignty, *The Economist*, 18. 9. 1999. In: <http://www.economist.com/node/324795>
- Axworthy, L.: Canada and Human Security: The Need for Leadership. In: *International Journal*, č. 2/1997
- Barry, M. B.: Unilateral Humanitarian Intervention: Legalizing the Use of Force to Prevent Human Atrocities. In: *Fordham International Law Journal*, č. 1/1992, ISSN 0747-9395
- Bazzyler, M. J.: Reexamining the Doctrine of Humanitarian Intervention in the Light of Atrocities in Kampuchea and Ethiopia. In: *Stanford Journal of International Law*, 1987, ISSN 0731-5082

- Bellamy A. J., Williams P. D.: The New Politics of Protection? Côte d'Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect. In: *International Affairs*, č. 4/2011, ISSN 0020-5850
- Bellamy, A. J.: The Responsibility to Protect – Five Years On. In: *Ethics & International Affairs*, č. 2/2010, ISSN 0892-6794
- Brownlie, I., Bowett D. W. (ed.): The British Year Book of International Law 1992, Vol. 63, Oxford University Press, Oxford, 1994, ISBN 978-0-19-825446-1
- Damrosch, L. F., Scheffer, D. J. (ed.): *Law and Force in the New International Order*, Westview Press, Boulder, 1991, ISBN 917-0-81331357-3
- Delbrück, J.: A Fresh Look at Humanitarian Intervention under the Authority of the United Nations. In: *Indiana Law Journal*, č. 67/1992, ISSN 0019-6665
- Eisner, D.: Humanitarian Intervention in the Post-Cold War Era. In: *Boston University International Law Journal*, č. 11/1993, ISSN 0737-8947
- Evans, G.: From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect. In: *Wisconsin International Law Journal*, č. 3/2006, ISSN 0743-7951
- Fonteyne J.-P. L.: The Customary International Law Doctrine of Humanitarian Intervention: Its Current Validity under the UN Charter. In: *California Western International Law Journal*, 1974, ISSN 0886-3210
- Gallant, J. A.: Humanitarian Intervention and Security Council Resolution 688: A Reappraisal in Light of a Changing World Order. In: *American University International Law Review* 7, č. 4/1992, ISSN 0888-630X
- Goodman, R.: Humanitarian Intervention and Pretexts for War. In: *The American Journal of International Law*, č. 1/2006, ISSN 0002-9300
- Greenwood, Ch.: Yes, But Is the War Legal? In: *Observer*, 28. 3. 1999
- Chetail, V.: The Contribution of the International Court of Justice to International Humanitarian Law. In: *International Review of the Red Cross*, č. 4/2003, ISSN 1560-7755
- King, G., J. L. CH., Murray: Rethinking Human Security. In: *Political Science Quarterly*, č. 4/2001, OCLC 699755728

- Lillich, R. B.: Forcible Self-help by States to Protect Human Right. In: *Weston, B. H.: International Procedures to Protect Human Rights: a Symposium*, Iowa Law Review, č. 2/1967, OCLC 248911314
- Lobel, J., Ratner, M.: Bypassing the Security Council: Ambiguous Authorizations to Use Force, Cease-fires and the Iraqi Inspection Regime. In: *American Journal of International Law*, č. 1/1999, ISSN 0002-9300
- Pattison J.: The Ethics of Humanitarian Intervention in Libya. In: *Ethics & International Affairs*, č. 3/2011, ISSN 0892-6794
- Pax, T. J.: Nicaragua v. United States in the International Court of Justice: Compulsory Jurisdiction or Just Compulsion? In: *Boston College International and Comparative Law Review*, č. 2/1985, OCLC 80502953
- Sharpe, K. E.: The Post-Vietnam Formula under Siege: The Imperial Presidency and Central America. In: *Political Science Quarterly*, č. 4/1987-1988, ISSN 0032-3195
- Scheffer, D. J.: Towards a Modern Doctrine of Humanitarian Intervention. In: *University of Toledo Law Review*, č. 23/1992, ISSN 0042-0190
- Stahn, C.: Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm? In: *The American Journal of International Law*, č. 1/2007, ISSN 0002-9300
- White, N.: The Will and Authority of the Security Council after Iraq. In: *Leiden Journal of International Law*, č. 4/2004, ISSN 0922-1565
- Williams, P. D.: The Road to Humanitarian War in Libya. In: *Global Responsibility to Protect*, č. 3/2011, ISSN 1875-9858

Dokumenty:

- Deklarace zásad mezinárodního práva upravujících přátelské vztahy a spolupráci mezi státy, Organizace spojených národů, Valné shromáždění, 24. 10. 1970. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>

- Charta Organizace spojených národů, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojnych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>
- Charter of the United Nations, United Nations. In: <http://www.un.org/en/documents/charter/>
- Mezinárodní soudní dvůr, Rozhodnutí ve věci Vojenské a polovojenské činnosti v Nikaraguy a proti ní ze dne 27. června 1986 (Nikaragua v. Spojené státy americké). In: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/9619.pdf>
- Organizace spojených národů, Rada bezpečnosti, zasedání č. 3988, 24. 3. 1999, New York, str. 12. In: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/kos%20SPV3988.pdf>
- Organizace spojených národů, Rada bezpečnosti, zasedání č. 3989, 26. 3. 1999, New York. In: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/kos%20SPV3989.pdf>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 733, 23. 1. 1992. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/92/IMG/NR001092.pdf?OpenElement>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 794, 3. 12. 1992. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 929, 22. 6. 1994. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/260/27/PDF/N9426027.pdf?OpenElement>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 940, 31. 7. 1994. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/312/22/PDF/N9431222.pdf?OpenElement>

- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1160, 31. 3. 1998. In: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1160.htm>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1199, 23. 9. 1998. In: <http://www.un.org/peace/kosovo/98sc1199.htm>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1265, 17. 9. 1999. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/267/94/PDF/N9926794.pdf?OpenElement>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1296, 19. 4. 2000. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/399/03/PDF/N0039903.pdf?OpenElement>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1674, 28. 4. 2006. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/331/99/PDF/N0633199.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1970, 26. 6. 2011. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Rady bezpečnosti Organizace spojených národů č. 1973, 17. 3. 2011. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement>
- Organizace spojených národů, Rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů č. 60/1, 24. 10. 2005. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013
- Statut Mezinárodního soudního dvora, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf>

- United Nations, Report of the Secretary-General, Implementing the Responsibility to Protect. In: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/63/677
- United Nations, Report of the Secretary-General, In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All. In: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf?OpenElement>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013
- United Nations, Report of the Secretary-General, We the Peoples: The role of the United Nations in the Twenty-first Century. In: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan000923.pdf>
- United Nations, Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges, and Change, A More Secure World: Our Shared Responsibility. In: <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf>
- United Nations, United Nations Development Programme, Human Development Report, 1994. In: http://hdr.undp.org/en/media/hdr_1994_en_chap2.pdf
- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb. o Vídeňské úmluvě o smluvním právu. In: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=37562&fulltext=&nr=15~2F1988&part=&name=&rpp=15#local-content>

Internetové zdroje:

- Anderson, K.: The Ottawa Convention Banning Landmines, the Role of International Non-governmental Organizations and the Idea of Interantional Civil Society, European Journal of International Law, č. 1/2000. In: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=233561
- Branigin W., Goshko, J. M.: Legality of Airstrikes Disputed in US, UN – China Condemns „Blatant Aggression“, Washington Post, 27. 3. 1999. In: <http://www.highbeam.com/doc/1P2-566908.html>

- Coady, C. A. J.: *The Ethics of Armed Humanitarian Intervention*, Peaceworks No. 45, United States Institute of Peace, Washington, 2002. In: <http://www.usip.org/files/resources/pwks45.pdf>
- Coleman, W., Wayland, S.: *The Origins of Global Civil Society and Nonterritorial Governance: Some Empirical Reflections*, GHC Working Papers No. 05/1, Institute on Globalization and the HUMAN CONDITION, 2005. In: http://www.humanities.mcmaster.ca/~global/wps/Coleman_Wayland.pdf
- Garrigues, J.: *The Responsibility to Protect: From an Ethical Principle to an Effective Policy*, Fridé. In: <http://responsibilitytoprotect.org/files/responsibilidad.proteger.pdf>
- Hehir, A.: *Structural Imperatives and and The „Globalisation“ of Human Rights*, University of Limerick, Paper. In: http://www.academia.edu/521333/Structural_Imperatives_and_The_Globalisation_of_Human_Rights
- Hynek, N.: *Nevládní organizace v oblasti lidské bezpečnosti na pozadí (neo)liberálního řádu*, *Mezinárodní vztahy*, č. 4/2009. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/346>
- Ignatieff, M.: *I. Human Rights as Politics, II. Human Rights as Idolatry*, *The Tanner Lectures on human Values*, Princeton University, 2003. In: http://tannerlectures.utah.edu/lectures/documents/Ignatieff_01.pdf
- Lewis N. A.: *A Word Bolsters Case for Allied Intervention*, *New York Times*, 4. 4. 1999. In: <http://partners.nytimes.com/library/world/europe/040499kosovo-legal.html>
- Reisman, W. M.: *Criteria for the Unlawful Use of Force in International Law*, *Yale Journal of International Law*, č. 10/1985. In: http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1733&context=fss_papers
- Scholte, J., A.: *Civil Society and Democracy in Global Governance*, GHC Working Papers No. 65/01, Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, 2001. In: http://wrap.warwick.ac.uk/2060/1/WRAP_Scholte_wp6501.pdf

- Systém OSN, Organizační struktura, Valné shromáždění, Zasedání, Informační centrum OSN v Praze. In: <http://www.osn.cz/system-osn/organizacni-struktura/?sub=182>, ověřeno ke dni 16. 5. 2013
- Takasu, Y.: Toward Effective Cross-Sectorial Partnership to Ensure Human Security in a Globalized World, Statement by Yukio Takasu, Director-General of Multilateral Cooperation Department, at the Third Intellectual Dialogue on Building Asia's Tomorrow. In: http://www.mofa.go.jp/policy/human_secu/speech0006.html
- Thakur, R.: Libya and the Responsibility to Protect: Between Opportunistic Humanitarianism and Value-Free Pragmatism, Security Challenges, č. 4/2011. In: <http://www.securitychallenges.org.au/ArticlePDFs/vol7no4Thakur.pdf>
- The Events in East Pakistan 1971, The Secretariat of The International Commission of Jurists, Ženeva, 1972. In: <http://it.scribd.com/doc/34493956/The-Events-in-East-Pakistan-1971-a-Legal-Study>
- Volsky, A.: Reconciling Human Rights and State Sovereignty, Justice and the Law, in Humanitarian Interventions, International Public Policy Review, č. 1/2007. In: <http://www.ucl.ac.uk/ippr/journal/downloads/vol3-1/Volsky.pdf>
- Waisová, Š.: Lidská bezpečnost – pojetí a strategie: komparace přístupů členských států Evropské unie angažujících se v Human Security Network, Mezinárodní vztahy, č. 1/2006. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/188>
- Waisová, Š.: Od národní bezpečnosti k mezinárodní bezpečnosti. Kodaňská škola na křižovatce strukturálního realismu, anglické školy a sociálního konstruktivismu, Mezinárodní vztahy, č. 3/2004. In: <http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/124>

Resumé

Humanitární intervence je jednou z nejproblematictějších otázek současné mezinárodní politiky. Kořeny konceptu humanitární intervence lze vysledovat v teorii spravedlivé války.

Při hodnocení praxe států se kloním k názoru, že mezinárodní obyčej legalizující humanitární intervenci dodnes plně nevykrytalizoval. I když přichází realistická škola s několika velmi dobrými argumenty, domnívám se, že existující znění Charty OSN provedení ozbrojené humanitární intervence neumožňuje. Ani dosavadní judikatura Mezinárodního soudního dvůra nepovažuje humanitární intervenci za legální.

Koncept lidské bezpečnosti se stal jedním ze základních legitimizačních zdrojů doktríny Odpovědnost chránit. Sloužil rovněž jako jedna ze zásad, na nichž Mezinárodní komise pro intervenci a státní suverenitu tuto doktrínu vystavěla.

Principy doktríny Odpovědnost chránit byly přijaty Valným shromážděním OSN na Světovém summitu 2005. O rok později na tyto principy odkázala Rada bezpečnosti v rezoluci týkající se ochrany civilistů v ozbrojených konfliktech.

Byť nejsou usnesení Valného shromáždění pro státy právně závazná, jejich autorita vyplývá ze skutečnosti, že vyjadřují názor mezinárodního společenství.

Schválení rezoluce Rady bezpečnosti mělo dle mého hlediska spíše význam politický než právní. I když mají členské státy OSN povinnost rozhodnutí Rady bezpečnosti přijmout a provést, znění této rezoluce dle mého názoru státům žádnou přímou povinnost neukládá. Z politického hlediska je však důležité, že Rada bezpečnosti v rezoluci poprvé principy konceptu Odpovědnost chránit schválila, což ještě více posílilo legitimitu tohoto konceptu.

Vojenská intervence mezinárodních sil v Libyi ukázala, jakým způsobem může fungovat koncept Odpovědnost chránit v praxi. Podle současného mezinárodní práva však i nadále platí, že ozbrojený zásah proti cizímu státu je při vyloučení sebeobrany legalní pouze v tom případě, schválí-li jej Rada bezpečnosti.

Summary

Humanitarian intervention is one of the most contentious issues of contemporary international politics. The roots of the concept of humanitarian intervention can be traced back to the just war theory.

Having examined the practice of states, I lean towards the opinion that the international custom legalizing humanitarian intervention has not fully crystallized. Although the realist school comes up with a few very convincing points, I think that the Charter of the United Nations, as it stands now, does not allow to carry out a humanitarian intervention. The International Court of Justice case law does not consider humanitarian intervention legal.

The concept of human security became one of the fundamental sources of legitimization of the Responsibility to Protect doctrine. It also served as one of the principles, upon which the International Commission on Intervention and State Sovereignty had built the doctrine of The Responsibility to Protect.

The principles of the Responsibility to Protect doctrine were passed by the UN General Assembly at the 2005 World Summit. A year later, these principles were referred to in a Security Council resolution on the protection of civilians in armed conflict.

Although the United Nations General Assembly resolutions are not legally binding, their come from the fact that they reflect the opinion of the international community.

The adoption of the Security Council resolution was, in my opinion, more of a political significance rather than legal one. Even though the UN member states are obliged to accept and carry out the decisions of the Security Council, the wording of this resolution, in my opinion, does not directly entail such obligation. From a political point of view, it is important that the Security Council, for the first time, approved the principles of the concept of the Responsibility to Protect in its resolution, thus strengthening the legitimacy of this concept.

The military intervention of international forces in Libya has shown, how the concept of the Responsibility to Protect may work in practice. Although according to current international law it still holds that an armed intervention against a foreign state is legal, excluding self-defence, only if authorized by the Security Council.

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Projekt diplomové práce

Vliv konceptu lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence

Autor: Martin Gřešák

Konzultant: PhDr. Vít Střítecký, M.Phil.

Souhlasím s vedením diplomové práce:

PhDr. Vít Střítecký, M.Phil.

Vymezení tématu, zdůvodnění jeho výběru

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolil otázku vlivu doktríny lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence. Záležitost legality a legitimacy humanitární intervence je v posledních dekadách jedním z nejdiskutovanějších problémů jak v oblasti politické, tak v oblasti odborné, vědecké. Kontroverze humanitární intervence spočívá mimo jiné v tom, že její uskutečňování prolamuje jedny z nejdůležitějších zásad mezinárodního práva – princip státní suverenity a princip neintervence.

Ve své práci bych se chtěl zabývat nejenom teoretickým a historickým rozměrem koncepce humanitární intervence, věnovat bych se zejména chtěl právním a legitimizačním aspektům zmíněné problematiky. Podrobnou analýzou hlavních pramenů mezinárodního práva veřejného - Charty Organizace spojených národů, mezinárodního obyčejového práva a judikatury Mezinárodního soudního dvora, se budu snažit určit, zda a za jakých podmínek lze považovat humanitární intervenci za legální. V rámci rozboru Charty OSN se zaměřím na protichůdné argumenty proponentů tzv. klasické a tzv. realistické školy, jejichž polemika, týkající se právnosti či protiprávnosti humanitární intervence, již několik desetiletí přitahuje značnou pozornost. V této části bych rovněž porovnal stanoviska jednotlivých členů Rady bezpečnosti Organizace spojených národů, jediné instituce s pravomocí závazně interpretovat Chartu OSN, k otázce legality a legitimacy humanitární intervence. Zajímavým se zde jeví především fakt, že Rada bezpečnosti OSN je orgánem politickým a že její jednotliví členové mnohdy podřizují interpretaci Charty OSN svým národním zájmům. V oblasti mezinárodního obyčejového práva se poté pomocí několika případových studií pokusím vyšetřit, zda a popřípadě do jaké míry pokročil proces krystalizace obyčejového pravidla, které by opravňovalo a ospravedlňovalo výkon intervence z humanitárních důvodů.

Jak již název práce napovídá, chtěl bych se ve své stati zaměřit zejména na vliv konceptu lidské bezpečnosti na výše zmíněné procesy legalizace a legitimace humanitární intervence.

S koncem Studené války se stále větší pozornosti ze strany mezinárodního společenství začalo dostávat konfliktům vnitrostátním. Ty začaly být nově vnímány jako jedny z největších hrozeb pro mezinárodní stabilitu a bezpečnost. Media

a především množství nově vznikajících nevládních organizací začaly upozorňovat na humánní dimenze těchto konfliktů, zpravidla také doprovázených masivním porušováním lidských práv. Zpochybňovaly zejména pojetí státní suverenity, které bránilo efektivně zasáhnout proti režimům, jež se dopouštějí rozsáhlých zločinů proti vlastnímu obyvatelstvu. S výtkami, že na tyto hrozby není schopna účinně reagovat, byla v této souvislosti kritizována i OSN. Zájem o ochranu takto postihovaných jednotlivců se stal doménou především nevládních institucí, humanitárních organizací a soukromých společností. Zejména tyto organizace se tak staly nejhlasitějšími proponenty konceptu lidské bezpečnosti. Tato doktrína, jež klade důraz primárně na bezpečnost a lidská práva jednotlivců (či jejich skupin), přišla v rámci mezinárodního systému s reinterpetací principu suverenity státu. Státní suverenity je chápána jakožto odpovědnost konkrétního státu za ochranu svých obyvatel před nejzávažnějšími způsoby porušování humanitárního a mezinárodního práva jako jsou genocidium, válečné zločiny či zločiny proti lidskosti.

Činnost těchto nevládních uskupení působila i na politiku OSN. Její generální tajemník Kofi Annan na půdě Valného shromáždění nastolil otázku, za jakých okolností a podmínek by mělo mít mezinárodní společenství právo intervenovat v zemi, kde dochází k hrubému, systematickému a rozsáhlému porušování lidských práv. Odpověď se snažila najít Mezinárodní komise pro intervence a státní suverenity, nezávislá ad hoc platforma, založená kanadskou vládou. Výsledkem její práce byl koncept „The Responsibility to Protect“, v mnohém vycházející z výše zmíněných lidsko-bezpečnostních postulátů.

Institucionálně-právní ukotvení se tomuto konceptu dostalo v roce 2005 na Světovém summitu OSN, kdy se „The Responsibility to Protect“ stalo novým právním instrumentem mezinárodního společenství.

A právě analýzou jednotlivých stádií takto nastíněného procesu přijímání normy „The Responsibility to Protect“ bych chtěl vyšetřit, jaký vliv měla doktrína lidské bezpečnosti (včetně jejích proponentů) na proces legalizace a legitimace humanitární intervence v rámci OSN, kde k přijetí normy „The Responsibility to Protect“ nakonec došlo.

Cíle práce

Hlavním cílem mé diplomové práce bude najít odpověď na otázku, jakou roli hrála doktrína lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence. Další výzkumné otázky korespondují se snahou určit, zda lze považovat humanitární intervence za legální dle hlavních pramenů mezinárodního práva veřejného - Charty Organizace spojených národů, mezinárodního obyčejového práva a judikatury Mezinárodního soudního dvora.

Předpokládaná metoda zpracování tématu

Předpokládanou metodou zpracování tématu bude jedinečná případová studie, vycházející z ontologické pozice, že vnější svět je složen z jevů a událostí natolik unikátních a specifických, že na jejich základě nelze utvářet žádné zobecňující závěry. Mou ambicí tedy nebude konstruování nějaké abstraktní teorie, nýbrž jí bude co nejcelostnější a nejhlubší analýza daného případu, na kterém je každá případová studie založena. V mé diplomové práci bude zkoumaným případem, tedy tzv. objektem výzkumu, vliv doktríny lidské bezpečnosti na proces legalizace a legitimace humanitární intervence, který byl završen v roce 2005 na Světovém summitu OSN přijetím normy „The Responsibility to Protect“. Teoreticky se bude zkoumání tohoto procesu opírat o východiska tzv. nového institucionalismu, přístupu, dle něhož jsou zdroje politické moci, stejně jako politika sama, v první řadě odvozovány z určitých neformálních vazeb, utvářejících se jak v rámci, tak hlavně mimo rámec vládních (či mezivládních) institucí. Utváření politického rozhodování v rámci určité vládní instituce je potom výslednicí interakcí těchto neformálních skupin s institucemi vládními. Analýzou dílčích stádií procesu přijímání normy „The Responsibility to Protect“ tedy provedu rekonstrukci výše nastíněného procesu jako celku, čímž budu schopen funkčně naplnit takto vytyčenou případovou studii.

Co se týče základních epistemologicko-metodologických východisek, bude se má studie opírat o interpretativní kvalitativní výzkum.

Vzhledem ke komplexnosti problematiky jsem si vědom limitů své práce. Proto se pokusím, při zohlednění celkového kontextu, analyzovat jen ty náležitosti, které jsou u jedinečné případové studie nezbytné.

Literatura

Seznam literatury věnující se tomuto tématu je poměrně obsáhlý. Mnoho publikací je cizojazyčných, hlavně v anglickém jazyce. Ve své práci budu vycházet ze zdrojů literatury monografické neperiodické i periodické. Čerpat budu z naučných učebnic a statí. Důležitým zdrojem pro mě také budou sborníky článků. Z periodické literatury použiju především články z odborných časopisů. Určité informace budu získávat i z internetu, převážně z webových stránek Organizace spojených národů, Mezinárodního soudního dvora či Mezinárodní koalice pro „The Responsibility to Protect“.

Předběžná osnova práce

Úvod

- 1. Teoretická dimenze problematiky humanitární intervence**
- 2. Historická dimenze problematiky humanitární intervence**
- 3. Legalita humanitární intervence dle pramenů mezinárodního práva veřejného**
 - 3.1. Legalita humanitární intervence dle Charty Organizace spojených národů**
 - 3.1.1. Pozice klasické školy**
 - 3.1.2. Pozice realistické školy**
 - 3.1.3. Pozice členů Rady bezpečnosti Organizace spojených národů**
 - 3.2. Legalita humanitární intervence dle mezinárodního obyčejového práva**
 - 3.2.1. Vývoj praxe do roku 1945**
 - 3.2.2. Vývoj praxe po roce 1945**
 - 3.2.2.1. Východní Bengálsko 1971**
 - 3.2.2.2. Irák 1993**
 - 3.2.2.3. Kosovo 1999**
 - 3.3. Legalita humanitární intervence dle Mezinárodního soudního dvora**
- 4. Vliv konceptu lidské bezpečnosti na formulaci humanitární intervence**
 - 4.1. Pojem konceptu lidské bezpečnosti**

4.2. Vliv konceptu lidské bezpečnosti na formulaci legitimacy humanitární intervence

4.3. Vliv konceptu lidské bezpečnosti na formulaci legality humanitární intervence

4.3.1. Vznik R2P jakožto nové normy mezinárodního společenství

Závěr

Předběžný seznam odborné literatury

Základní zdroje:

Drulák, P. a kol.: *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*, Praha, Portál, 2008

Malenovský, J.: *Mezinárodní právo veřejné, Obecná část*, Masarykova univerzita, Brno, Doplněk, 2002

March, J., Olsen, J.: The Institutional Dynamics of International Political Orders. In: *International Organizations*, 52, str. 943-969, 1998

Potočný, M., Ondřej, J.: *Mezinárodní právo veřejné, Zvláštní část*, 6. doplněné a rozšířené vydání, Praha, C.H.Beck, 2006

Základní literatura monografická neperiodická:

Farer, T.: *Humanitarian intervention before and after 9/11*, In: Holzgrefe, J.L. – Keohane, R.O. (eds.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003

Hehir, A.: *Humanitarian Intervention: An Introduction*, New York, Palgrave Macmillan, 2010

Independent International Commission on Kosovo, *The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned*, Oxford, Oxford University Press, 2000

Lang, A.: *Just Intervention*, Washington DC, Georgetown University Press, 2003

Malanczuk, P.: *Humanitarian Intervention and the Legitimacy of the Use of Force*, Amsterdam, Het Spinhuis, 1993

Morgan, P.: *International Security: Problems and Solutions*, Washington DC, CQ Press, 2006

Pattison, J.: *Humanitarian Intervention and the Responsibility To Protect, Who Should Intervene?* Oxford, Oxford University Press, 2010

Posen, B. *Military Response to Refugee Disasters*, In: Art, R. J. – Waltz, K. N. *The Use of Force: Military Power and International Politics*, Lanham, Rowan and Littlefield, 2003

Seybolt, T. B.: *Humanitarian military intervention: the conditions for success and failure*, Oxford, Oxford University Press, 2007

Tesón, F. R.: *Humanitarian Intervention: Inquiry into Law and Morality*, New York, Transnational Publishers, 2005

Tesón, F. R.: *The liberal case for humanitarian intervention*, In: Holzgrefe, J.L. – Keohane, R.O. (eds.): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003

Walzer, M.: *Just and Unjust Wars*, 3rd ed., New York, Basic Books, 2000

Welsh, J.M.: *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2004

Wheeler, N.J.: *Legitimizing humanitarian intervention: principles and procedures*, Melbourne, Melbourne Journal of International Law 21, 2(2), 2001

Welsh, J. M. (ed.): *Humanitarian Intervention and International Relations*, Oxford, Oxford University Press, 2003

Wheeler, N.: *Saving Strangers*, Oxford, Oxford University Press, 2002

Základní literatura monografická neperiodická:

Cassese, A.: *Ex Iniuria Ius Oritur: Are We Moving Towards International Legitimization of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community?* In: *European Journal of International Law*, Vol. 10, Issue 1, 1999

Simon, S. G.: *The Contemporary Legality of Unilateral Humanitarian Intervention*, In: *California Western International Law Journal*, 24, 117, 1993

Dokumenty:

The UN Charter

The UN Security Council Resolution No. 688

The UN Security Council Resolution No. 1199

Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty: *The Responsibility to Protect*

Responsibility to Protect in the 2005 World Summit Outcome Document

Internetové zdroje:

International Court of Justice
(<http://www.icj-cij.org/homepage/index.php>)

International Coalition for the Responsibility to Protect
(<http://www.responsibilitytoprotect.org>)

United Nations
([http:// www.un.org](http://www.un.org))